

INNOVATIONSKRAFT

I EN FÖRÄNDERLIG VÄRLD

KARLSTAD 5–7 OKTOBER

KONFERENSDOKUMENTATION

**SOCIAL
CHEFS**
DAGARNA 2016

Socialchefsdagarna 2016, med temat Innovationskraft i en föränderlig värld, hölls i Karlstad under några soliga höstdagar i oktober. Så många som 827 deltagare hade anmält sig, fler än någonsin tidigare!

Här hittar du en sammanställning av den skriftliga dokumentation från storföreläsningar och seminarier. Några seminarier saknar vi anteckningar från, men på webben kan du hitta de bilder som visades under respektive pass.

Där kan du också hitta filmklipp, intervjuer och fler foton.

Hör av dig om du har några frågor eller synpunkter:

info@socialchefsdagarna.se

socialchefsdagarna.se

(Föreningen Sveriges socialchefer webbplats hittar du på socialchefer.se)

Välkomsttal

Per-Samuel Nisser, kommunstyrelsens ordförande Karlstad

menar vi ALLA. För de som bor här eller kommer hit som besökare, kanske långt ifrån på grund av oro i världen. Man kommer hit i olika skeden, och kanske när det inte fungerar riktigt som man vill. Då ska vi vara en öppen plats att komma till.

Nu har ni ett antal viktiga dagar här. Det är ett viktigt arbete ni gör, på alla sätt. Jag önskar att ni kommer att trivas, få viktiga diskussioner, mingla, och möjlighet att röra er ute på staden. Varmt välkommen till Karlstad!

Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, frozentime.se

Välkomna till Karlstad! När ni kom in hit idag såg ni att solen lyste, och Klarälven ligger precis framför oss. "Är det så här i Karlstad", frågade ni er kanske? Ja, så här är det i Karlstad. Nästan varje dag. När ni tänker på Karlstad och Värmland tänker ni säkert på lite olika saker. Jag ska nämna två saker som sticker ut.

Det första ni ser när ni går ut är vatten. Det är Klarälven som rinner här utanför anläggningen. Den börjar uppe i Härjedalen, går genom Norge (där den heter Trysilälva), sen blir den till Klarälven som ringlar sig genom Värmland. Sandgrund ligger bara några hundra meter här från anläggningen; där är det fantastiskt fint. Där finns museum och Lars Lerins konsthall. I Sandgrund delar sig Klarälven för första gången, och förgrenar sig i sju grenar. Det här deltat – det är bilden av Karlstad. Vatten överallt och broar som går till olika stadsdelar.

Det andra är solen, eller sola som vi säger. Det är inte bara solen som lyser här, utan det grundar sig på en tjej som levde på 1700-talet. Hon arbetade på ett gästgiveri, och eftersom hon var så gästvänlig och lyste som en sol, så kallade gästerna henne för "Sola i Kallsta". Hon finns att se som staty utanför Stadshotellet.

Karlstad kommun är regioncentrum, och motor i mycket. Många åker hit på konferenser, handel, restauranger och shopping. Vi är snart 90 000 invånare här, och i hela Karlstadsregionen är vi 140 000. Vi jobbar mer och mer tillsammans i regionen med att marknadsföra den här delen av Sverige. Sen finns Karlstad universitet här med 15 000 studenter, en stor och betydande verksamhet. En av de viktigaste framtidsfrågorna är en bra utveckling på universitetet.

Nu undrar ni kanske: Har vi inga problem eller utmaningar i Karlstad? Våra utmaningar är framför allt kopplade till att Karlstad växer så mycket nu. Det behövs bostäder och mer jobb, inom alla olika branscher samt infrastruktur. Och helst mer fart på allt. Så det finns utmaningar här, det lovar jag.

Något som vi är noga med när vi växer är att vi inte får förlora grundinställningen vi har. Karlstad ska vara – och är – en välkomnande och öppen kommun för alla. Då

Invigningstal

Kalle Gudmundsson, ordförande Föreningen Sveriges socialchefer

VÄLKOMNA ALLIHOP! Vi är verkligen allihop, för i år är det rekord igen. Vi är fler än när Socialchefsdagarna 2014 slog rekord med 714 personer i Göteborg. Nu är vi 827 deltagare. Helt fantastiskt. Med utställare, arrangörer, föreläsare och andra runtomkring är vi säkert 1 000 personer.

Vad händer egentligen ute i Sverige när alla sitter här? Det är ledare, beslutsfattare och en rad viktiga personer som har kommit hit. Men vi har en hel del bra medarbetare som tar hand om allt på plats, och vi övriga är rätt mobila när vi är ute på konferens och har kontakt med omvärlden. Det går framåt med välfärdsteknologin.

Hur ska vi kunna vara dagsaktuella? Det är alltid en fundering vi har. Hur kan vi spegla den bredd som socialtjänsten har, på de områden vi tar upp här på Socialchefsdagarna? I de flesta fall lyckas vi, eftersom vi lyssnar av och är aktiva i många socialpolitiska sammanhang. Och i år har vi bevisligen, med tanke på deltagarantalet, lyckats extra bra.

Förra gången konferensen var i Karlstad var 2004. Då var temat "Brytningstid, nya tider – nya krav. Vilken väg tar socialtjänsten?". Nu är temat "Innovationskraft i en föränderlig värld". Det handlar mycket om det stora flyktingmottagandet – men också andra utmaningar som kompetens- och personalförsörjning. Jag tror att det gamla temat håller än idag. Brytningstiden har varat länge, och handlade redan för tolv år sedan om att vi behöver förändra det föråldrade lapptäcket till socialtjänstlag.

FÖRRA ÅRET VAR VI MITT UPPE I DET DAGSAKTUELLA.

Många kunde inte ens komma till Socialchefsdagarna för att de hade fullt upp med att ta emot den flyktingström som just då kom. Men även då gav dagarna en mötesplats och ett nätverk för erfarenhetsutbyte.

Kommunernas socialtjänster har gjort ett jättearbete med att ta emot ett stort antal flyktingar under kort tid. Kanske vi är som bäst i dessa akuta situationer. Nu när tillströmningen sinar, vill staten att vi genast ställer om både ekonomi och insatser till att ta emot ensamkommande flyktingbarn. Men vi ville ha större omställningstid och vi har tillsammans i Kommunsverige och i FSS lyckats få dem att ändra sig, och förlänga tiden för omställningen. Vi har gjort lite nytta där, kan man säga.

Däremot finns det gamla följetonger som aldrig tar slut. Bostadsbristen är en sådan, nu när vi blir ännu fler. Bostadsmarknaden har blivit värre, för allt fler människor. Och de människorna är de som socialtjänsten möter. Det behöver byggas mycket mer bostäder. Och där ligger vi efter.

FÖRÄNDRINGSARBETET INOM DET SOCIALPOLITISKA området är oftast inte särskilt snabbfotad. Det mesta av vårt påverkansarbete pågår under lång tid och kräver uthållighet. Översynen av socialtjänstlagen är ett sådant exempel. Där hade vi stora förhoppningar om att ha en programpunkt i år, men den punkten ekar fortfarande tom. Vi har inte hört mycket kring den frågan. Och trycket på de som har jobbat mycket med att förändra socialtjänsten i form av service och förenklat bistånd, börjar backa nu. Det rättsliga systemet börjar säga ifrån, och vi får därmed förändra vårt arbetssätt och ta ett steg tillbaka. Samma sak gäller informationsöverföring, som också är en nödvändighet för att öka säkerheten i vården.

Jag ser fram emot att vi kommer ha årliga Socialchefs-dagar framöver. Vi behöver dem för att ta tag i både långsiktiga och dagsaktuella frågor inom det socialpolitiska området, och det blir nog inga problem att fylla programmen för flera år framöver.

HÄR OCH NU I KARLSTAD hoppas jag att ni får tillfälle att nätverka, att ni får något till nytta till er gärning hemma och slutligen att får både dagar och kvällar av nöje. Välkomna! Nu börjar årets program.

Skribent: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Medborgarskap kontra mänskliga rättigheter

Lars Trägårdh, historiker verksam vid Ersta Sköndal högskola

Sverige som landet annorlunda. Historikern Lars Trägårdh lyfter fram en alternativ och paradoxal bild av den svenska identiteten: med både hög social tillit och en radikal individualism. En annan balansgång handlar om vår strävan efter en nationell välfärdsstat – och vår vilja att bistå människor i nöd ute i världen. Och hur dessa olika solidariteter kan splittra samhället.

Lars Trägårdh är historiker och har bott många år utomlands, i bland annat USA och England. Han försöker vända på perspektiven i syfte att förstå och beskriva den svenska modellen utifrån. Som första talare på Socialchefsdagarna vill han punktera bilden av Sverige som landet lagom.

Det svenska samhällskontraktet – en magisk paradox

I Sverige finns det på en och samma gång sociala och individualistiska värderingar – båda lika starka. Samtidigt som vi har en hög social tillit till andra människor och till staten, har vi också vad Lars kallar en radikal ”statsindividualism”. Den här kombinationen gör att Sverige sticker ut, i jämförelse med andra länder.

– Vi tar för givet att man är positiv både till andra människor och till staten. Men i andra länder är man oftast mer skeptisk, och det på goda grunder. Det handlar ofta om korruption och att vissa grupper skor sig på andras intressen. Det här måste man förstå grunderna för.

En hög social tillit

Sverige toppar listan av länder med en hög social tillit i samhället. Tillsammans med Danmark, Nederländerna, Finland och Storbritannien skapar vi ett kluster av länder som tydligt sticker ut. Gemensamt för dessa länder är OECD, marknadsekonomier, demokratier och gamla stater. Längst ner på tillitsskalan ligger Lettland, Polen och Litauen, som har en betydligt mer bister syn på människor.

– Det här fångar något som vi är vana vid: vi betonar vår egen förträfflighet och hur duktiga på samarbete vi är. Det är en bild av svenskan som vaknar, tar en kopp kaffe och sedan säger: Vad kan jag göra för gott i samhället

idag? Det är inte helt off. Det finns belägg för det. Men det är långt ifrån hela bilden. För samtidigt betonar vi värderingar om individen, frihet och oberoende.

En radikal individualism

Det är framför allt rika, sekulära och rationella länder som betonar det individuella. På den skalan har Sverige en unik position. I ett fattigt land måste man fokusera på att överleva, medan man i rikare länder kan gå vidare till att se sig själv som det viktigaste projektet.

– Om du trodde att Sverige är normalt, kan du glömma det. Vi är extremt annorlunda, och vi representerar inget genomsnitt. Men det vi strävar efter – att betona den individuella friheten – är samtidigt universellt. Vi har inte monopol på det, utan det finns överallt. Men det är framträdande just nu i det svenska samhället.

Även familjen bygger på frivillighet och autonomi

Lars menar att vi behöver hålla två bollar i luften. När det gemensamma rummet (samhället), fungerar väl ger det också maximalt stort uttryck till oss själva (individen). I Sverige har vi en positiv syn på staten och vi gör stora sociala investeringar i skola, vård och omsorg. Men det ska samtidigt vara maximalt produktivt i marknadssamhällets anda.

– Det är inte så att den traditionella familjen inte är viktig i Sverige, för det är den. Men det betyder att samma moraliska logik kommer till uttryck även i familjen. Den moderna svenska familjen bygger på en idé om jämställda och jämlika individer. Tanken är att båda vuxna knegar, betalar skatt och är oberoende – så man kan lämna om det krisar, vilket 50 % av alla äktenskap gör idag. Relationen ska bygga på frivillighet och autonomi. Det är den svenska teorin om kärlek, säger Lars.

Välfärdens maktrelationer och tillitens betydelse

Lars visar en triangel där stat, individ och familj finns på varsin sida. Här skiljer sig Sverige (stat-individ) skarpt mot Tyskland och USA. I USA (familj-individ) finns mer negativa rättigheter mot staten, som skyddar individens privatliv. I Tyskland (stat-familj) skapas välfärd antingen inom familjen eller organisationer, ofta religiösa. Detta är viktiga fakta för att förstå den höga sociala tilliten till staten som finns i Sverige.

– Sveriges höga tillit är en enorm fördel för samhället. Det gör att vi kan leva enkla och fria liv, med låga transaktionskostnader. Samhällen med låg tillit måste omgärda sig med skyddsmekanismer, för att förhindra att man blir lurad på olika sätt. Man lever i grindsamhällen, eller har en oerhörd mängd advokater som kan stämma folk man inte riktigt litat på. Det här är vanligt i USA, där misstron nästan har paralyserat landet, säger Lars.

Statsindividualismens rötter

På 1930-talet kom tanken om ett demokratiskt folkhem. Alla förstod vikten av att formulera en nationell identitet – i samklang med den politiska tanken om frihet och demokrat. Nationens stolthet var den moderna och jämställda familjen, med familjen Myrdal som symbol för detta.

– Man fångade den historiska förståelsen av den svenska identiteten. Det var som ”The American Way”, fast på svenska. Folkfrihet i demokrati, som börjar med lagen. Från blodlag till lagbunden ordning med grundläggande konstitutionella rättigheter.

Den skötsamma arbetaren

Grunden i det svenska samhällskontraktet är individens arbete och inkomst. Det är ett tema man ser, från arbetslinjen idag till långt tillbaka i tiden. Lutherdomen och nykterhetsrörelser förenas kring ett moraliskt skötsamhetsideal, där arbetet är den primära dygden.

– Än idag är detta helt centralt. När det handlar om migration finns det bara en väg in i samhället: genom arbetet. Sverige är inte speciellt snällt mot människor som inte jobbar. Tvärtom är vi rätt brutala. Man ska vara en skötsam arbetare, menar Lars.

Han visar en bild av en kvinna, som blev tvångssteriliserad på 40-talet. Många kvinnor på den tiden levde inte upp till det skötsamma idealet. De var prostituerade, ensamstående med barn, hemlösa och resande. Man ville förhindra dem från att reproducera sig, och därmed undvika en dålig modell för andra. Detta menar Lars är en viktig poäng i dagens läge, när vi har förändrat invandringspolitik. Förut fanns en starkare koppling mellan migration och arbete än dag.

– Tidigare fokuserade man mer på den svenska statens intresse, än på de som kommer hit och deras behov. Idag har mer humanitära tankegångar. Men även om man vill applådera det, så är det inte så enkelt. För arbete är grunden i vårt samhälle. Sedan frikopplar man migrationen från det, och då kommer problem som brev på posten.

Sverige som moralisk stormakt

Efter andra världskriget kommer bilden av Sverige som moralisk stormakt. Dag Hammarskjöld inleder skiftet och med Olof Palmes ställningstagande för tredje världen blir det ännu tydligare. Nu finns en konkret politik som går ut på internationella bistånd. Om USA är den stora militärmakten med Pentagon som symbol så är Sverige den moraliska stormakten, med SIDA i Stockholm som symbol, menar Lars.

Efter socialismens och murens fall 1989–1990 uppstår en ny sekulär religion, där mänskliga rättigheter är den tematik som man samlas kring. Inom akademien blir det ett eget fält, som kopplas upp mot FN, och fram växer deklarationer och konventioner som många länder skriver under. Här spelar Sverige en framträdande roll.

– Fram till förra hösten uppfattade man ingen motsättning mellan medborgarskap och mänskliga rättigheter. Det är två sorters solidaritet som vi nästan såg som synonyma. Men tittar vi närmare är det inte lika enkelt, säger Lars.

Medborgarskap:

- är ett kontrakt, som handlar om arbete, skatt och rättigheter. ”Gör din plikt, kräv din rätt”.
- är ingen allmän reciprok snällism, utan den har villkor. Det fungerar som ett försäkringsbolag. Man betalar in, så får man ut.
- handlar om demokrati och politik. Alla som jobbar på lokal nivå är vana vid detta, hur det ständigt diskuteras för att man ska få ihop budgeten. Det här är pragmatism.
- handlar om utredningar och remisser – skatter, budget och att få ihop detta med de kostsamma sociala rättigheter som vi har röstat fram.

Mänskliga rättigheter handlar om något väsentligt annorlunda. Det:

- går ut på alla människors lika inneboende värde.
- är inte villkorat på något sätt, utan man är människa överallt. Vi är alla lika, och medborgarskap spelar ingen roll här.
- handlar om villkorslös altruism. Vi gör något för det är moraliskt korrekt.
- är en idé som förenar – det gränslösa globala civilsamhället. Organisationer som Läkare utan gränser är ett bra exempel på detta. De verkar på bas av medmännisklighet, snarare än medborgerlighet, och går utanför den nationella gränsen.
- handlar om juridiskt bindande dokument, med en anglosaxisk modell från USA som bygger på en stor skepsis mot majoritetsdemokratien, eftersom den inte brukar hjälpa de i minoritet.
- handlar om konventioner som är frikopplade från budget- och kostnadshänsyn.

Fungerande stat – och öppna gränser?

Dessa två olika solidariteter splittrar till viss del civilsamhället. Många tycker att det är viktigast att prioritera ett öppet och fritt Europa. Andra tycker att regeringens första ansvar är medborgarna och ordning och reda i landet. Båda perspektiven kan sägas vara lika legitima.

– När konventioner frikopplas från budget och ansvar uppstår konflikter ganska snart. Det går inte att ha fungerande stat OCH öppna gränser, på samma gång. Därför är de här frågorna så oerhört centrala att hantera för Sverige. Det betyder inte, i min mening, att vi måste välja det ena över det andra utan dilemmat är att det finns en djup historisk förankring på båda sidorna. Välfärdsstat är en bra idé i grund och botten, och den har folkligt stöd. Men det är lika sant att vi har en identitet och en vilja att göra det vi kan för att kunna bistå människor i nöd. Det har också en djup och folklig förankring.

– Hur hanterar vi de här motsättningarna? Där vi inte äventyrar vårt samhällskontrakt, men inte heller abrupt stänger några gränser för andra människor. Det hjälper inte att kalla folk för rasister. Tonläget måste kylas ner och vi hitta en pragmatisk väg framåt. På det sättet är det inte ett vägval, men vi måste ta oss fram.

Står vi inför en tillitskris i Sverige?

Lars menar att det finns skäl att prata om en tillitskris i Sverige, och att man vet att dessa aspekter samvarierar med lägre tillitsgrad:

- Permanent arbetslöshet
- Växande ekonomisk ojämlikhet
- Ökad invandrarrelaterad mångfald
- Segregerade skolor och bostadsområden
- Värnplikten avskaffad
- Skolan pluraliserad
- Medievärlden uppspaltad (Vi för knappt några samtal över gränserna längre, vi pratar bara i korridorer där alla är överens)

Tilliten sjunker i växande kommuner och bland unga

Tilliten i allmänhet ser positiv ut, i hela Norden, men det varierar framför allt i storstäderna. Det finns ett tydligt mönster på ju mer kontakt man har med sina grannar, desto högre tillit finns det i området. Detta visar att vi kanske ska fokusera på att undvika segregation, än skapa mångfald. En stark ställning på arbetsmarknaden leder också till mer tillit.

Det finns högre tillit i kommuner som krymper och lägre tillit i kommuner som växer. Tilliten sjunker framför allt hos unga människor, och det finns en dipp bland 16–29-åringar.

– Det här är siffror vi måste vara noga med att titta på. Det är ett varningstecken, eftersom ungdomarna är Sveriges framtid. Vi befinner oss i skarpt läge, och vi måste tänka lika mycket som vi känner, avslutar Lars med.

.....
Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Så kan katten bli en tiger

Musse Hosseini, ordförande för Sveriges Ensamkommandes Förening

Musse Hosseini kom ensam till Sverige från Afghanistan för sex år sedan. Idag är han 22 år och ordförande för Sveriges Ensamkommandes Förening. "Vi ensamkommande är Sveriges framtid! Om vi inte använder vår röst, kommer någon annan att använda vår tystnad."

Resan till Sverige tog två månader. Musse berättar om hur han ständigt behövde vara stark, men egentligen var han bara var ett barn. Om man visade sig svag, var det lätt att bli utnyttjad. Väl i Sverige fick han starta från noll. Han kunde varken språket, kulturen eller normerna som gällde här.

– Kan ni tänka och föreställa er, att det blir krig och oroligheter i Sverige? Att ni är tvungna att ge upp allt ni har? Den situationen upplevde jag som 15-åring. Jag lämnade mitt hemland, min familj, mina vänner och landet där jag föddes. Där jag hade drömmar. Men på grund av krig och oro fick jag ge upp allt. Och jag är inte ensam om det; det är många ensamkommande som har gjort det jag har gjort, säger Musse.

Lättare komma in i det svenska samhället

2012 bildades Sveriges Ensamkommandes Förening och idag består den av sju lokala föreningar och ett riksförbund. Syftet med föreningen är att ensamkommande snabbare ska komma in i det svenska samhället. Genom olika aktiviteter ska man kunna träffa andra som varit i samma situation, få nya vänner, råd och stöd och lära sig språket snabbare.

– Vi vill förebygga utanförskap. Det uppstår lätt när man inte kan språket och inte känner till kulturen eller de osynliga normerna. Vi vill också förebygga förutfattade meningar. Alla har sina. Men det är jätteviktigt när, var och hur man använder dem och hur man hanterar dem. När det gäller ensamkommande finns ofta förutfattade meningar som att vi är inkompetenta, kriminella och att vi ljuger om vår ålder, säger Musse.

Resurser på utbildning istället för åldersbedömning

Idag bedöms ofta åldern på ensamkommande barn och unga utifrån utseendet. Musse sätter sig starkt emot att

Migrationsverket lägger så pass mycket resurser på dessa åldersbedömningar.

– Varför kan vi inte lägga dessa resurser på en grundintroduktion om Sverige istället? Den skulle kunna ta upp lagar, regler, normer och värderingar. Resurser kunde också läggas på utbildning istället, även för de vuxna – om de nu ljuger om sin ålder för att få gå i skola. Detta skulle minska missförstånd, kulturkrockar och förebygga kriminalitet, säger Musse.

"Först måste vi bli accepterade av samhället"

Minns ni Susan Boyle? Musse ställer frågan och visar filmklippet med Susan – en 47-årig arbetslös kvinna som 2009 var med i Britain's Got Talent. Hon ville bli professionell sångare, men hade aldrig fått chansen att visa upp sin talang. Den starka skepsis juryn och publiken visade för den medelålders kvinnan byttes ut till applåder, tårar och tappade hakor så snart Susan började sjunga.

– Där såg ni hur snabbt en förutfattad mening kan ändras. Alla var skeptiska på grund av hennes ålder, men ändrade snabbt sina åsikter. Sådana här förutfattade meningar finns när det gäller ensamkommande.

Musse betonar vikten av att ha en öppen dialog med barnen. Det krävs en förståelse för deras situation, bakgrund och erfarenheter för att bygga relationer och skapa tillit. Det som syns utanpå är inte alltid det som finns inuti.

– Med det vill jag säga, att i varje katt finns en tiger. När vi kommer fram till det nya landet verkar vi vara små katter, men egentligen är vi alla tigrar. Vi är så modiga, motiverade och målinriktade, och det är därför vi har kunnat lämna våra hemland och familjer och genomföra en tuff resa för en bättre framtid. Men vad är det som krävs för att katten ska kunna utvecklas till en tiger? Det är samhällets ansvar att stötta oss och respektera oss. Vi säger hela tiden att "de ska lära sig språket och integrera sig". Men först måste vi bli accepterade av samhället. Annars går det inte.

Gör ungdomarna mer delaktiga och sluta flytta runt dem

Musse träffar många ensamkommande på gruppboenden och pratar med dem om deras rättigheter och skyldigheter. Han uppmuntrar dem att lära sig språket, eftersom det främst är därigenom man kan ta kontroll över sin situation. Han strävar efter att förståelsen ska öka för ensamkommande och deras situation, bakgrund och kultur – för att på så sätt minska kulturkrockar och missförstånd.

– Något som skulle förbättra situationen på gruppboenden är att göra ungdomarna mer delaktiga i de regler och rutiner som sätts upp. På det viset kan man undvika en hel del kaos och konflikter.

"Vi ensamkommande är Sveriges framtid! Om vi inte använder vår röst, kommer någon annan att använda vår

tystnad”, säger Musse Hosseini till deltagarna på Socialchefsdagarna 2016.

– Många ensamkommande, däribland jag själv, blir ofta runtflyttade mellan olika boenden. Det gör det svårt att skaffa kompisar, och man måste hela tiden börja från noll. Om konflikter uppstår flyttar man ofta på ungdomen istället för att ta tag i det faktiska problemet på ett professionellt sätt. Det leder oftast till att problemet bara uppstår igen, på det nya stället, berättar Musse.

Respekt skapar i längden tillit

Inom föreningen pratar de mycket om respekt, och Musse sammanfattar deras syn på begreppet:

R för relation
E för empati
S för samarbete
P för professionalitet
E för erfarenhet
K för kommunikation
T för tillit – som vi får om vi gör allt detta.

– Ensamkommande behöver allt stöd vi kan ge dem. Låt oss kämpa för friheten, och allas lika värde, samma rättigheter och möjligheter. Vi är alla människor i grund och botten. En är stark, två är starkare. Tillsammans är vi är oslagbara! Tack för att jag fick komma hit, avslutar Musse.

.....

Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Välfärdsutvecklingen

Föreningen Sveriges socialchefer

Representanter från FSS riksstyrelse berättar om föreningens arbete med de strategiska frågorna under året som gått och året som kommer.

På scenen (sittande från vänster till höger på bilden) Graham Owen, socialchef Trosa, ledamot. Monica Persson, socialdirektör Karlstad, ledamot. Kerstin Lidman, socialchef Sollentuna, ledamot. Kalle Gudmundsson, socialdirektör Jönköping, ordförande. Per Sandberg, förvaltningschef Växjö, ledamot. Pia Joelson, omvårdnadschef Falun, avgående vice ordförande. Med på bilden är också moderator Åke Strandberg.

Socialpolitiska debatten

Kalle Gudmundsson, du är ordförande i föreningen. Vilken skillnad gör FSS i den socialpolitiska debatten?

– Vårt perspektiv som socialpolitisk förening utgår från dem som vi är till för. Vi är alla ute i det verkliga livet på socialtjänsterna och jobbar heltid med professionen, vilket ger oss legitimitet. Därför blir vi tillfrågade att vara med i olika sammanhang där det pågår förändringsarbete.

Varför har FSS inte ensamkommande barn och flyktingar som ett prioriterat område?

– När det gäller dagsaktuella frågor som flyktingsituationen behöver vi inte prioriterade områden utan där kastar vi oss in när de dyker upp och vi behövs. De strategiska frågor som årsmötet bestämmer om är långsiktiga frågor som vi behöver ”gmeta på” och jobba envist med under lång tid, till exempel översynen av socialtjänstlagen.

Översyn av socialtjänstlagen

Ja, det är ett av FSS prioriterade områden. Monica Persson, det har inte kommit några direktiv. Måste FSS vänta på regeringen, kan inte FSS tycka något ändå?

– På förra årets konferens var översynen av socialtjänstlagen en stor punkt, vi bad om åsikter från medlemmarna och inledde en debatt – men den sjönk till marken. På departementet säger de att de vill tänka ett tag till.

Monica Persson vänder sig till publiken och uppmanar:

– Det är oerhört viktigt att ni som medlemmar fortsätter att skicka in synpunkter om det som ni tycker är viktigt, så att vi har chans att få med det i kommittédirektiven.

– Jag vill hålla kvar det höga taket i socialtjänstlagen. Lagstiftningen är ett lapptäcke som är svårt att hantera gentemot andra som vi är beroende av. Jag vill att man tittar på att få in samverkan i lagstiftningen. Jag vill också att man ser över rätten att få bistånd utan biståndsbeslut.

Innovationer inom äldreområdet

Pia Joelson, du har samordnat FSS arbete med innovationer inom äldreområdet. Vad betyder det egentligen?

– Innovationer är ”något nytt som skapar nytta.” Vi vet hur demografin och personalresurserna ser ut. För att klara vårt uppdrag i framtiden måste vi hitta på nya, nyttiga saker.

– Vi har funnits med i expertgruppen kring Life Science, följt myndigheten för delaktighet, skrivit debattartiklar, haft erfarenhetsutbyte mellan olika kommuner och SKL. Nu börjar vi få en bild över vad som görs ute i landet.

Vad hoppas du har hänt om ett år?

– Jag hoppas att vi har fått igång diskussioner om juridiken och att de människor som ska nyttja innovationer och teknik är med i utvecklingsarbetet. Jag hoppas också att attityderna börjat förändras till att se innovationer som en väg till ökad frihet och självständighet. Innovationer är inte bara teknik utan också metoder och arbetssätt.

Internationellt samarbete

Graham Owen, du jobbar en hel del med FSS inom European Social Network. Hur påverkar Brexit det europeiska samarbetet?

– Alla är osäkra på vad det kommer att betyda i längden. Men en konkret sak hände direkt – finansieringen för ESN-konferensen 2017 som skulle ha ägt rum i Storbritannien drogs in direkt, så konferensen flyttade till Malta. Kansliet i Brighton kommer inte heller att kunna ligga kvar på sikt.

Finns det någon annan fråga som kommer att påverka det sociala arbetet?

– Självklart frågan om flyktingar och ensamkommande barn men även bemanningsfrågor – det är brist på socio-nomer även i andra länder.

Stärkt stöd och skydd för barn och unga

Per Sandberg, förvaltningschef i Växjö, ditt område är det förstärkta barnskyddet – varför är det en viktig fråga och vilka brister ska avhjälpas?

– Det är svårt att göra prioriteringar bland människors väl och ve – men barnen är ändå vår framtid och alla har rätt att växa upp i trygga och skyddade förhållanden. Därför är det logiskt att FSS har det som prioriterat område.

– Vi jobbar med delarna kring tidiga insatser för barn och familjer som har det svårt. Vi har fördelen att kunna följa det nationella arbetet som Cecilia Grefve gör. FSS

jobbar hårt med att få upp frågan på agendan även på andra håll – vi vill att fler aktörer tar ett större ansvar för barnen, för ibland känns det som att socialtjänsten lämnas ensam med frågan.

Kompetens och kvalitet i socialtjänsten

Kerstin Lidman, socialchef i Sollentuna. När det gäller utveckling av förutsättningar och möjligheten att sköta sitt jobb spelar kompetens och kvalitet stor roll. Vad hoppas du att FSS har uppnått inom det här området om ett år?

– Först vill jag säga att det handlar om ett enträget arbete. FSS hållning är att vi ska ha kompetens inom socialtjänsten som säkrar kvaliteten för våra medborgare. Det ska paras ihop med goda arbetsförhållanden och bra ledarskap.

– Vi vill se ett nationellt samlat grepp för att stödja kommunerna att få en rättssäker och enhetlig kvalitet. För flera av myndigheterna har vi blivit en naturlig samtalspartner och har under det gångna året träffat SBU, Socialstyrelsen och SKL.

– FSS fortsätter att arbeta för en nationell yrkesintroduktion. Nu finns stöd för introduktion till yrken med barn och unga på Socialstyrelsens kunskapsguiden.se – vi kommer att följa utvärderingen som ska göras. Det är idag ett stort fokus på barn och unga, men FSS måste se till att det blir bra introduktioner även inom andra områden av socialtjänsten.

Sista minuten om FSS påverkansarbete går till Kalle Gudmundsson

– Ett år går fort. Jag hoppas att vi på Socialcheferdagarna 2017 kan ha en programpunkt om översynen av socialtjänstlagen. Det kommer verkligen att vara ett långsiktigt arbete som kräver mycket eftertanke. Vi har inom FSS diskuterat mycket om digitalisering, hur socialtjänsten använder den nya IT-tekniken – det kommer vi att titta extra på under det kommande året: hur kan socialtjänsten effektivisera och nyttja sina resurser på allra bästa sätt?

.....
Text: Kerstin Öhman, Socialcheferdagarna
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Styra med tillit som grund

Ardalan Shekarabi, civilminister

Regeringens tillitsreform handlar om att förändra styrningen inom den offentliga sektorn, och ta tillvara kompetensen hos medarbetarna. Civilminister Ardalan Shekarabi besöker Socialchefsdagarna och berättar om hur mindre detaljstyrning, ökad tillit och enklare administrativa processer ska göra det lättare för socialtjänsten att fokusera på kärnverksamheten och utföra sitt arbete professionellt.

– Okej, är ni redo för lite förvaltningspolitik? Civilminister Ardalan Shekarabi inleder sitt föredrag på konferensens andra dag med att ställa frågan till publiken som villigt svarar ja. Han är här för att presentera den nya tillitsreformen som syftar till mer tillitsbaserad styrning i offentlig sektor. Det handlar framför allt om hur man tar tillvara den kompetens som finns hos professionerna.

– Tillitsreformen handlar om att låta proffs vara proffs. Vi måste våga lita mer på medarbetarna i den offentliga sektorn, och ge dem bättre förutsättningar. Det är en ny styrning bortom New Public Management, säger Ardalan Shekarabi.

Det händer mycket i regeringen just nu, och förvaltningspolitiken ska prioriteras. Med en decentraliserad välfärd läggs mer ansvar på kommuner och landsting. Shekarabi menar att regeringen måste ge bästa möjliga förutsättningar för detta, och att det krävs förändringar för att socialtjänstarbetare ska kunna göra sitt jobb på ett professionellt sätt, utan hinder på statlig nivå. Tillitsreformen är en av förändringarna.

– Det finns en föreställning att man kan effektivisera välfärdsverksamheter och höja kvaliteten, utan att fokusera på medarbetarna. Det är fel! Ska vi utveckla den offentliga sektorn måste vi fokusera på medarbetarna. Vi har ingen välfärd utan dem, säger Ardalan Shekarabi.

Minska den administrativa bördan

Idag läggs 600 miljarder kronor på upphandlingar. Det är en femtedel av svensk ekonomi som går genom offentliga upphandlingar och i 20–30 år har offentliga upphandlingar handlat om vad vi inte får göra, menar Shekarabi.

– Nu vill vi vända på perspektiven och se på hur upphandlingar kan användas för att höja kvaliteten och få ner antalet överprövningar. För det är något som stör era verksamheter och blir ett hinder för seriösa leverantörer.

Ardalan Shekarabi påtalar att kommunsektorn behöver mer resurser, och rätt resurser, för att man ska kunna upprätthålla kvaliteten. Med riktade statsbidrag kan administrationen minska.

Dessutom har hälften av alla kommuner i Sverige krympt sedan 1970-talet, vilket påverkar de långsiktiga förutsättningarna. Utvecklingen med en åldrande befolkning innebär att färre ska försörja fler, och det innebär i sin tur en större offentlig konsumtion. Här vill regeringen förenkla den administrativa processen kring köp av tjänster, genom enklare samverkan för köp av tjänster mellan och inom kommuner.

Idag har Arbetsförmedlingen en regional indelning, Polisen en annan och Trafikverket en tredje. Länsstyrelsen är den enda statliga myndighet som utgår från länen. Shekarabi menar att det därför behövs en ny regional indelning. Staten talar då med en röst, och blir bättre koordinerad.

Ett svar på New Public Management

Under 1980- och 1990-talen kom reformen New Public Management som ett svar på hur den offentliga sektorn hade styrts på 1970-talet. Man ville decentralisera och effektivisera verksamheterna genom ett starkt fokus på kontroll, rapportering, uppgiftsinlämning och detaljstyrning av professionen. Visst finns det fördelar, till exempel med den tydliga uppföljningen, menar Shekarabi. Men den negativa effekten blev att den administrativa bördan växte och att många till slut inte kände att de hade tid att sköta kärnverksamheten.

– Vi blir inspirerade av att studera kommuner som har gått före och infört alternativa styrmodeller, däribland Sundsvall och Bromölla. Vi vill gå ifrån att kontrollera minutschemat för vårdpersonalen, och gå till att våga lita på personalen och minska detaljstyrningen. Vi har sett att det ger positiva effekter för verksamheterna, säger Ardalan Shekarabi.

Förändra kulturen genom försöksverksamheter

Shekarabi betonar att om vi ska utveckla nya styrmodeller gäller det att få igång försöksverksamheter ute i kommuner och landsting. Det handlar om att förändra en kultur, snarare än att stifta nya lagar.

Han uppmanar samtliga konferensdeltagare att ta kontakt med den delegation som har tillsatts för att utvärdera tillitsbaserade styrmodeller. De kan ge stöd och råd till verksamheter som vill förändra sin styrning.

– På samma tillitslinje måste vi i regeringen också våga lita mer på kommunerna. Vi minskar detaljkontrollen med riktade statsbidrag och tillsynsmyndigheter ska bli mer fokuserade på lärande och partnerskap med kommunerna. Ekonomiska incitament och olika ersättningsmodeller har stor påverkan på hur vardagen ser ut ute i verksamheterna, säger Shekarabi.

Han avslutar med att betona att det är en långsiktig process, och att styrningen inte kan förändras på ett år. Men viktiga förändringar är på gång!

Civilministern tackar slutligen publiken för den fantastiska insatsen med flyktingmottagandet från hösten 2015 och framåt:

– Tack till er och till alla era medarbetare. Det är ni som gör den offentliga sektorn i Sverige världsbäst!

Frågor från publiken

Öronmärkta bidrag?

Fråga: Generella bidrag till kommunerna är jättebra. Men när vi på soc vill ha pengarna, kan vi inte få dem. Hur ser du på öronmärkta bidrag?

Svar: Du lyfter en viktig aspekt. Ibland finns det skäl att det finns riktade statsbidrag, öronmärkta pengar för att beakta vissa behov. Men de ska bli så enkla som möjligt. Vi måste ändå våga ge kommunerna handlingsutrymme, och utnyttja flexibiliteten. Vi ska inte gå över bara till generella statsbidrag, utan vi ska ha kvar öronmärkta bidrag och säkerställa att kommuner lever upp till kraven.

Varför en ny regional indelning?

Fråga: Du nämnde att staten ska tala med en röst. Är det inte bättre att jobba på kommunikationen då, än att bygga om hela Sverige?

Svar: Alla myndigheter har skapat egna regionala strukturer. Samtidigt finns det en myndighet som ska hålla ihop och koordinera – och den instansen är Länsstyrelsen. Men de saknar rätt muskler idag. Den regionala indelningen överensstämmer inte utan vi vill skapa en mer symmetrisk struktur.

Får medborgarna tycka till?

Fråga: Angående regionfrågan köper jag hela resonemanget; det behöver bli en bättre samordning. Men du lyfter ni frågan under en och samma mandatperiod. Medborgarna får inte säga sitt. Borde det vara folkomröstning, eller att man ska få säga sitt i ett allmänt val? Som det är nu är det ingen tillitsfråga, och man kör nästan över medborgarna. Borde vi inte få vara med och tycka?

Svar: Frågan har utretts i över fem decennier, och nu har landstingen och länen runt storstäderna gått ihop. Medborgarna har inte haft tillfälle tidigare att säga till om de statliga förändringarna, inom Polisen till exempel. Den förändringen har skett utan helhetsgrepp. Vår samhällsmodell bygger på samordning mellan stat och kommuner. Faller den, så förlorar vi kanske likvärdigheten och välfärden. Vi kommer att behöva fortsätta den politiska diskussionen, eftersom det inte riktigt har lyfts vad det kommer innebära för medborgarna.

Hur samordna med andra?

Fråga: Tillitsreformen låter jättespännande. Äntligen!, känner jag. Men det hänger inte bara ihop med medarbetarna, utan även med de vi är till för. Hur samordnar man det här med andra departement? Det är viktigt att det genomsyrar allt vi gör, på en statlig nivå.

Svar: Samordningen gäller även andra statliga myndigheter, till exempel Arbetsförmedlingen. Stöden till kommuner kommer att bygga mer på tillitsbaserade relationer. Det omfattar hela regeringskansliets styrning, och det är något vi jobbar med. Den administrativa bördan, som blivit ett resultat av vår styrning idag, ska minska. Vi ska identifiera och eliminera omotiverade tidstjuvar inom offentlig sektor. Vi är duktiga på att begära in mätningar och uppgifter, men vi är inte lika duktiga på att använda dem.

Digitalisering av offentlig sektor

En annan aspekt jag inte tog upp tidigare handlar om digitalisering av offentlig sektor. Nu jobbar vi med att förstärka och öka takten i att underlätta för digitala tjänster inom socialtjänsten. Lyckas vi frigöra tid är det en effektiviseringsåtgärd. Fram till 2005 låg Sverige i framkant, men nu har vi tappat farten. Konkreta reformer handlar om att kommunikationen mellan medborgare och offentlig sektor digitaliseras, något som våra grannländer redan har lyckats med.

Förlorar bidrag för ensamkommande

Fråga: Under alliansåren tillkom det 220 miljarder till välfärden. Ni skjuter till 10 miljarder till hela kommunsektorn. Vi i Jönköping får en sjuttiondel av det. I och med integrationen handlar det om stora utmaningar, och vår kommun förlorar 40 miljoner för ensamkommande. Vill du kommentera det?

Svar: Den omläggning vi gjorde av migrationspolitiken under förra året var helt nödvändig. Vi måste klara av att erbjuda de som kommer hit en bra etablering. Effektivisera etableringen behöver vi också göra. Det har inte varit kostnadseffektivt. Vi jobbar med andra åtgärder, och det måste göras med förnuft. Det finns en bra dialog med SKL. Och den nya ersättningsmodellen måste ge kommuner tid att anpassa detta till varje kommun. Jag är glad att det blev en sådan lösning som beaktar särskilda behov hos kommuner. De kostnader vi har haft för ensamkommande är oacceptabla, och vi behöver en effektivare modell; det är en viktig åtgärd.

Köp- och säljmodeller

Fråga: Jag blev glad när jag såg att ni tittar på New Public Management och bortom det. En del handlar om ekonomiska styrmodeller, och där finns det en hel del kritik. Skulle man kunna lösa det istället? Vad finns det för andra sätt?

Svar: När det gäller ersättningsmodeller internt i offentliga organisationer, har vi lagt det i tillitsdelegationen. De tittar på olika system som frigör tid till kärnverksamheten. Men det är viktigt att vi inte kastar ut barnet med badvattnet. Många reformer på 1980- och 1990-talet handlade om effektiv kontroll, och vi behöver behålla en del av det – men inte det som stjäl tid. Många köp- och säljmodeller är inte så tidseffektiva. Det kommer att ta tid att bygga upp nya styrmodeller. De är kopplade till forskningen, och vi har haft ett helt år med kunskapsseminarier runtom i landet där vi har bjudit in representanter från kommun, fackorganisationer och forskare för att kartlägga bristerna. Nu är processerna igång. Det kräver att vi arbetar operativt och nära verksamheten, för vi kan inte utveckla styrmodeller här, på ett teoretiskt plan. De behöver anpassas till verksamheten.

.....
Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Hur kunskap ger kraft

Olivia Wigzell, generaldirektör Socialstyrelsen

Att socialtjänsten bygger sitt arbete på beprövade metoder och välgrundad forskning är viktigare än någonsin, idag när expertens roll är ifrågasatt i samhället. Olivia Wigzell, generaldirektör på Socialstyrelsen, berättar hur kunskap förbättrar arbetet, utvecklar verksamheten och professionaliserar yrket.

Olivia Wigzell tillträdde som generaldirektör på Socialstyrelsen förra hösten, mitt under den akuta flyktingkrisen. Krisberedskap är ingen enkel fråga, utan den kräver snabb omprioritering, uthållighet, omvärldsbevakning och strukturer. Något som den svenska socialtjänsten verkligen lever upp till, enligt Olivia.

– Under mitt första år på Socialstyrelsen har jag fått en bild av en socialtjänst som är handlingskraftig, ansvarstagande och pragmatisk. Socialtjänsten hör till dem som inte bara säger vad som ska ske, utan gör det som ska ske. På riktigt.

Förändring, dialog och kompetens

Socialtjänsten är en stor och diversifierad verksamhet, som efterfrågas i många avseenden. Olivia Wigzell betonar att den kan utvecklas för att svara på de behov som finns, med bättre samarbeten och dialog. Det gäller att prata med, och inte till. Socialtjänsten kan också stödja förändring mer än det görs idag. Det är viktigt att svara på behov, men inte stanna där utan även verka för förändring.

– Även om läget varit ansträngt de senaste åren har det kastat ljus på en rad viktiga frågor som kompetensförsörjning, att få och behålla rätt personer och inte skapa ett beroende av stafettpersonal. Det finns en diskussion om att arbetsuppgifterna inom socialtjänsten är avancerade, och kräver intelligens på flera plan. Arbetsuppgifterna ska utmana men samtidigt belöna, och därmed vara en attraktion för yrket. Men att kunna arbeta med dessa svåra uppgifter kräver att organisationen, stödet och administrationen runtom fungerar.

Expertens roll utmanas i samhället

I och med omvälvande förändringar som Brexit och de extrema flyktingströmningarna har många rest sin röst mot så kallade experter som uttalar sig. Finns det något som faktiskt heter expertkunskap? Är alla fakta relativa, och har alla rätt till sin egen sanning, sin egen bild?

– Det är oerhört viktigt att ta den här trenden på allvar. Expertens roll är ifrågasatt, och vad betyder det för vårt arbete? Vi behöver vara ännu mer transparenta, trovärdiga, och visa på ett gediget arbetssätt. Vårt arbete ska inte grundas på anekdoter, utan fakta, säger Olivia.

Där finns Socialstyrelsen som en faktabank att luta sig tillbaka mot. De tar fram oberoende kunskap om hur det ser ut i landet, och som kan peka på vilka vägar man ska ta, vilken lagstiftning man vill ändra på och reformer man ska besluta om.

Årliga lägesrapporter på webben

Socialstyrelsen gör årliga lägesbedömningar och med deras webbverktyg kan man själv dra ut lägesrapporter. Den senaste lägesrapporten för vård och omsorg visar att kompetensnivån har höjts och olämpliga läkemedel förskrivs i lägre grad. Utmaningar är rehabilitering, kvaliteten på korttidsboenden, kontinuitet och samordning. En ökande andel hemsjukvård, med äldre med stora vårdbehov, innebär ytterligare utmaningar för vården och omsorgen.

Brukarenkäten är en årlig enkät som över 130 000 svarar på. Den senaste visar att fyra av fem är nöjda med helheten, och att de flesta är nöjda med hur personalen utför sina uppgifter.

– Det är den största undersökningen som ger plats för de äldre kvinnornas röst, om vardagen. Den visar en tydlig bild av upplevelsen av oro och behovet av stöd. Det finns stora problem med ensamhet vilket är tydligt kopplat till tillgång till läkare och annan hjälp. Här finns också ett genderperspektiv, eftersom fler kvinnor än män lider av oro, ångest och ensamhet. Sex av tio ensamboende upplever sig ensamma, och en av tre på äldreboenden, säger Olivia.

Övergripande problem med jämlikhet

Trender från lägesrapporten om individ- och familjeomsorg visar att samverkan med andra aktörer, ansvars- och arbetsfördelning fungerar bra – något som betyder mycket i vardagen. En stor utmaning är bristen på bostäder, och socialtjänsten behöver ta ett allt större ansvar för personer som inte kommer in på bostadsmarknaden.

– Det finns ett övergripande problem med jämlikhet som vi brottas med. Att ha en utbildning i starten av livet är avgörande. Om man har fullständiga betyg från gymnasiet leder det till ofta till en bra start på arbetsmarknaden. Det spelar också stor roll om man blir placerad i familjehem eller i HVB-hem, säger Olivia.

Skillnad på olika slags dokumentation

Det dokumenteras mycket inom socialtjänsten, men oftast i syfte att monitorera och kontrollera. Sådan slags dokumentation kan bara användas i begränsad utsträckning för att utveckla verksamheten och den professionella kunskapen. Medborgare efterfrågar ökad tillgänglighet, digitala tjänster och transparens – och därför behövs nya sätt att arbeta med detta.

– Som nyanländ i Sverige är det ett komplicerat system som är svårt att tränga in i och det läggs därmed ett stort ansvar på individen. Där blir språk och erfarenheter av stat och kommun viktiga. Vi måste bemöta detta från socialtjänstens håll, och från hela den offentliga förvaltningen.

Olika slags kunskapsstöd

– Eftersom Socialstyrelsen är en myndighet på nationell nivå, befinner vi oss ofta långt från verksamheten. För att träffa rätt använder vi många olika metoder, till exempel målgruppsanalys. Vårt viktigaste jobb gör vi tillsammans med experter – för att ta fram relevant och användbar kunskap i det vardagsnära arbetet, säger Olivia.

Socialstyrelsens kunskapsstöd:

- Webbutbildningar, 18 stycken. "Äldreomsorgens nationella värdegrund" den mest populära, med 11 000 kursdeltagare. Bra komplement till andra fortutbildningar.
- Dokumentationsstöd
- kunskapsguiden.se, webbplattform som samlar kvalitetssäkrad kunskap från myndigheter. Till för alla som arbetar med hälsa, vård och omsorg. Det ska vara lätt att hitta i regelverket, oberoende av vilken myndighet som har lagt ut information.
- Riktlinjer – just nu tar de fram Rekommendationer för bästa möjliga kunskap, handfasta och graderade.

Dialog med och stöd till ensamkommande

Många myndigheter stödjer arbetet med att ta emot ensamkommande barn och ungdomar. För Socialstyrelsen handlar det framför allt om att svara på juridiska frågor, och ofta av komplex karaktär. Det kan handla om stöd framöver, hur man riggar ekonomiskt bistånd, traumamedveten omsorg eller behov av tolkar. Det pågår en granskning av hur Sverige som land klarar att ta emot flyktingar. Organisationen Human Rights Watch var här i somras och i den dialogen fick Sverige bra återkoppling som land.

– Det framkom att vi hade sett barnen, inte som passiva mottagare för stöd, utan som aktiva personer som hade en vilja och förmåga, trots svåra erfarenheter. Vi uppmunttrade också barnen att använda den viljan och förmågan i dialog med socialtjänsten, när de landade i Sverige. Vår utgångspunkt är inte bara att stödja verksamheterna, utan vi behöver även ge barnen stöd från statlig nivå, säger Olivia.

Socialstyrelsen har bland annat tagit fram en informationsfilm riktad till ensamkommande barn och ungdomar, som nu ligger på Youtube på tolv språk. Den handlar om vad man kan förvänta sig i fråga om skolgång, socialtjänsten, kontaktperson och vad som händer i Sverige fram tills beslut kommer från Migrationsverket.

– Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit ett kunskapscentrum för ensamkommande. Det blir en plattform där man kan sprida aktuell kunskap och ha en dialog för det fortsatta arbetet. Det kommer beslut om detta senare i år. På lång sikt behöver vi ta fram kunskapsstöd med målgruppen unga vuxna med ekonomiskt bistånd, och för familjehem som tar emot ensamkommande.

Välfärdsteknik och e-hälsa

Välfärdsteknik är ett område som växer snabbt. Det handlar om exempelvis övervakning och trygghetslarm. För Socialstyrelsen handlar det framför allt om etiska och juridiska frågeställningar runt detta: Vad kränker integriteten? Hur hanterar vi det? Och ökar tekniken ojämlikhet?

Socialstyrelsen har en webbutbildning om detta, och det pågår även en vetenskaplig översikt av området och kritiken mot detta. Lagen lämnar nämligen utrymme för tolkning i fråga om hur man ska använda tekniken, och man behöver ofta göra individuella bedömningar. Det upplevs vara särskilt krångligt när det handlar om personer med nedsatt beslutsförmåga. Där behöver Socialstyrelsen vara ett stöd i att tolka regelverket.

Professionalisering av yrket

En annan viktig fråga rör professionalisering. Vilka utbildningar kan behövas inom socialtjänsten förutom socionomexamen? Det finns en samstämmig syn på behovet av nya befattningar och karriärvägar. Olivia nämner att omvårdnadslyftet är bra för kompetenshöjning. Vård- och omsorgscollegie är en annan framgångsrik väg. Just nu utreder Socialstyrelsen om kompetensmål kan stödja socialtjänsten i arbetet med dessa frågor.

Erfarenheter ute i kommuner grunden för allt

Den evidensbaserade praktiken lyfter fram kunskapen och förmågan som finns hos den enskilde, och vikten att utgå från detta vid beslut. Socialtjänsten har lång erfarenhet av att utgå från klienten och involvera den i beslutet. Den beprövade erfarenheten som skapas i kommunen är den absoluta grunden för evidensbaserad praktik. Och därför behövs uppföljningar. Socialstyrelsen har en rad olika stöd för arbetet med detta.

– Det finns ett ansvar hos socialtjänsten att ligga före och visa hur man kan inkludera den enskilde på ett bra sätt. Men det finns lång väg kvar att gå. Mycket av det vi gör baseras på upplevelser – att det känns bra – snarare än på fakta. Ett kritiskt förhållningssätt och systematisk uppföljning gör det lättare att ta ställning till nya metoder, och se omotiverade skillnader mellan könen till exempel. Det bidrar även till professionaliseringen, säger Olivia.

Vad kan systematisk uppföljning ge svar på?

- Klienters problem och behov
- Vilka insatser de får
- Om deras situation har förändrats efter insatserna
- Vad de tycker om insatserna
- Om insatserna speglar behoven
- Hur detta skiljer sig åt mellan könen

En individbaserad systematisk uppföljning handlar om att beskriva, mäta och dokumentera enskilda individers behov, insatser och resultat. Sammanställs detta på grupp-nivå kan man använda informationen för att utveckla verksamheten.

Positiva framtidsrender för socialtjänsten

– Mycket stödjer en positiv utveckling av socialtjänsten, där det mest positiva är det viktiga uppdraget – själva kärnan i välfärden. Många söker till socionomutbildningen, och vi är i ett ständigt mediefokus. Nya generationer ställer krav på verksamheten – på delaktighet och på nya sätt att leverera tjänster. Den digitala utvecklingen är en tillgång, och likaså den öppenhet som finns i Sverige som gör att vi kan granska seriösa och oseriösa aktörer. Flyktingsituationen har gett oss fler perspektiv, och vi ser mångfald och ökad jämlikhet på ett nytt sätt idag än tidigare.

Det finns också ett stort globalt stöd för socialtjänsten, i och med utvecklingsmålen i FN:s Agenda 2030 som syftar till att utrota fattigdom och hunger samt verka för jämställdhet och egenmakt. En annan positiv framtidsrend är att staten försöker samordna sig. Ett kunskapsstyrningsråd kopplar in forskningen som har fokus på behoven ute i kommunerna, och på de kunskapsluckor som finns. Mest prioriterat är socialtjänsten, den systematiska uppföljningen och myndigheternas stöd för detta.

Den statliga styrningen ska vara samordnad, effektiv och behovsanpassad. Det innebär att ta fram kunskap på de områden där den bidrar mest. När det handlar om uppföljning finns det mycket att fokusera på – inte bara ekonomi. Men hur efterfrågar man data som handlar om kvalitet och andra värden?

– Ett politiskt fokus har varit nyckeln för stora förändringsresor. Det är viktigt att inte underskatta ansvar och mandat för att skapa förändring. Det spelar ingen roll om politiken inte efterfrågar det som ska följas upp. Kan vi göra mer? Ger vi rätt återkoppling? Och diskuterar vi rätt saker i de här forumen? Det är frågor vi kan ställa oss.

.....
Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, Frozentime

SKL om asyl- och flyktmottagandet

Annika Wallenskog, chefsekonom, Åsa Furén-Thulin, sektionschef vård och socialtjänst samt Leif Klingensjö, sektionschef arbetsmarknad, SKL. Samtalsledare Karin Falck, kommunikatör på SKL

.....

Sedan hösten 2015 har det hänt mycket. Tillströmningen av flyktingar till Sverige har minskat, men det är nu det stora arbetet börjar. Särskilt med att få ut människor i arbetslivet. SKL presenterar tankar ur sin pågående analys av flyktmottagandet.

Åsa Furén-Thulin: Jag skulle vilja börja med att prata om hälsan. Om vi tittar rent procentuellt hur det ser ut för de ensamkommande flyktbarnen är det 15–20 procent som har en sämre psykisk hälsa. Tittar vi på hela flyktgruppen med både de ensamkommande barnen, de övriga barnen och de vuxna handlar det om 20–30 procent som har sämre hälsa.

– Men vad är en sämre hälsa? De har upplevt flykt, har PTSD-problematik, självskadebeteenden och sömnproblem. Men många kan klara det genom att få struktur i tillvaron. Den psykosociala ohälsan beror ofta på att man inte vet vad som ska hända och man bor trångt. Om vi vänder på perspektivet och tänker på de ensamkommande barnen är det ändå 85 procent som är rätt rustade och mår rätt bra.

– Inom den sociala barn- och ungdomsvården är vi duktiga på att göra riskbedömningar och se svårigheter. Vi är inte lika bra på att se styrkor alla gånger. Av dessa 85 procent bor de flesta på HVB-hem och har ganska mycket personal runt sig. Och en fråga man kan ställa sig är: Hur gör vi med de svenska barnen som inte har föräldrar i Sverige? De bor inte på det viset. Där har vi en stor utmaning. Jag har full respekt för att det kom 35 000 barn som placerades snabbt för att få tak över huvudet. Men nu har vi utrymme och tid att hantera detta på annat sätt.

– En annan del handlar om den flyttkarusell 18-åringarna kommer att hamna i enligt det nya regelverket. Vi är vana att de bor kvar tills de har gått ut gymnasiet, men nu behöver de tas över av Migrationsverket. Där behöver vi stötta dem att flytta vidare.

– En tredje sak handlar om att många nu kommer att få tillfälliga uppehållstillstånd och många ungdomar, framför allt från Afghanistan, kommer att utvisas. 12 000 kan få tillfälliga uppehållstillstånd, eller utvisas på sin 18-årsdag.

Vi behöver rusta dem att bli världsmedborgare! Var de än hamnar ska vi göra så mycket som möjligt för dem här. Det ser annorlunda ut nu, och alla får inte stanna längre. Det är en enorm utmaning att stötta dem!

– 240 kommuner står inför en bostadsbrist. 272 kommuner aviserar att de idag inte klarar att få fram bostäder till alla de som ska flytta ut i kommunerna. Grupper ställs då mot grupper. Vi ser att när den kommunala allmännyttan och bostadsbolagen tycker att det blir svårt, så vill man ha mer sociala kontrakt och att socialtjänsten tar hand om detta.

– Vi ser också en ökad mängd anmälningar för de barn som bor på Migrationsverkets anläggningsboenden eller med sina familjer. De mår ofta dåligt, vilket kan bero på att de vuxna mår dåligt med anledning av ovisshet och trångboddhet. De här barnen måste vi stötta, och jobba förebyggande för att stödja familjerna.

Vi ser en film om Flens kommun

De har 16 500 invånare, och 1 600 asylsökande. Många är under 18 år. Kommunrepresentanter berättar om att det har varit hektiskt, och att de har haft möten varje dag för hur de skulle klara av det. Det gällde att ha beredskap, och det klarade de av. De öppnade flera boenden under kort tid, ibland på bara några dygn.

Den största utmaningen handlar om etablering på arbetsmarknaden. Flen har en relativt svag arbetsmarknad. Forskning visar att det tar upp till åtta år att etablera sig, och komma till egen försörjning. Något som vi inte har råd med – inte bara i ekonomiska termer.

Leif Klingensjö: Jag är stolt över det Flen har gjort. Ni gjorde ett otroligt bra jobb i höstas. Många små kommuner har en stark framtidstro. Utan kommuner som har varit så flexibla, hade det inte varit möjligt. Men nu börjar allvaret med att få in människor på arbetsmarknaden.

Varför så viktigt att komma ut på arbetsmarknaden?

Annika Wallenskog: Vi presenterade SKL:s ekonomirapport igår. Och när vi tittar framåt, kommer vi ha en

stor demografisk utmaning framöver samtidigt som vi befinner oss i högkonjunktur, med inte så många lediga resurser. Vi kommer att få en stor befolkningsökning fram till 2020 med fler invånare, där en kvarts miljon är barn 0–18 år, och en stor andel är äldre. Det innebär höga kostnader för kommunerna.

– Tittar vi framåt kommer inte skatteintäkterna att täcka de ökade kostnaderna. Gapet mellan intäkter och kostnader handlar om 47 miljarder kronor, vilket motsvarar en skattehöjning på två kronor. Gör vi inget kommer det att se ut så, och det kommer ingen acceptera.

Leif: Flen pekar på fler i arbete, och att man inte kan vänta åtta år. Vi behöver få ner det till fyra år i snitt. Många kommer annars vara utanför samhället under en lång tid. Där måste vi göra mycket mer, och där ligger den stora utmaningen.

Annika: Om vi håller ut till 2040, så kommer det bli bra. Då har de vuxit upp, de unga som föds nu. Det är bra tider vi kan se fram emot. Vi ska bara härda ut till dess (skratt i salen).

Leif: Det kommer ske en stor översyn av flyktingpolitiken. Och vi har vår analys som vi håller på med fram till jul. Samtidigt utreder regeringen arbetsförmedlingens roll. Det är mycket som kan bli positivt.

Åsa: Vi behöver se över mottagandet av ensamkommande. Många som vi träffar här på Socialchefsdagarna frågar om ersättningssystemet kommer att höjas. Men det kommer vara det som regeringen har sagt. Vi måste börja förändra mottagandet. De 15 procent av de ensamkommande barnen med psykisk ohälsa behöver bo där det finns mycket personal och stöd runtom.

– Till de som behöver stöd med skolan och kloka vuxna runt sig behöver ni hitta eller skapa alternativa boenden, som stödboenden, inackordering, folkhögskola eller kollektiv. Det behöver vi börja med nu på måndag, och gå igenom behoven hos de ensamkommande om vi ska klara ersättningsnivåerna.

Leif: Det är en osäker tid med tillfälliga uppehållstillstånd. Mycket är i gunst, och det gäller att sitta hyfsat lugnt i båten. Man kan inte bo på asylboende i flera år, utan man måste etableras och förberedas i någon mening. Inte bara vänta på olika besked i flera år.

Om man spanar i kristallkulan, ser ni några andra förändringar?

Åsa: Migrationsverkets tolkningar av vilka som får stanna eller inte. Vi vet att det är många från Afghanistan som ska återvända till sina familjer. 17-åringar får avvisningsbeslut redan året innan de fyller 18.

Annika: Vi har drivit frågan länge om ersättningssystemen. Vi vill att Migrationsverket ska betala alla sina skulder. Det är generöst att skjuta på förändringen ett halvår, men vi kan inte hoppas på någon annan förändring i nivåerna.

Skuggsamhället, vad innebär det?

Åsa: Vi vet redan nu att i de större städerna lever barn och unga på gatorna, utanför samhället. Det handlar om

200–300 barn bara i Stockholm, och det är ofta afghanska barn som ska åka tillbaka, där det är tufft och oroligt. Vissa har inte ens varit i Afghanistan, utan har växt upp i stora läger i Iran. Många av de här barnen kommer att gå under jorden, om vi inte jobbar klokt ute i kommunerna.

– Migrationsverkets prognos är att av 23 000 afghanska barn kommer 12 000 att vara kvar i Sverige. Om bara hälften av dem väljer att gå under jorden är det 6 000 barn det handlar om. Det får inte ske. Vi vet att i samhällen med barn som lever utanför, så händer det mycket i samhället. Man drar med sig andra barn, och det kommer bli extra svårt för socialtjänsten att arbeta med skolor, gode män, familjehem, HVB-hem och så vidare.

– Här har vi ett uppdrag: att stötta medarbetare att från dag ett rusta de här barnen till att bli världsmedborgare. De behöver veta att: jag kanske inte får stanna här. Vi ska förbereda dem och klä på dem med skola, oavsett om de stannar kvar i Sverige eller åker tillbaka till sina i hemländer. Vi behöver också stödja dem att söka efter anhöriga på ett tidigt stadium.

Leif: Man får heller inte behålla barnen på boendet när de får utvisningsbeslut, då kan de också sägas leva i skuggan. Här har samhället ett ansvar.

Och det ekonomiska biståndet, vad finns det för risker med det?

Leif: Den stora risken är att det tar två år att etablera sig, och sedan blir det bistånd. Det är värdelöst. Vi måste hitta samarbeten, och vi måste förändra för att få ihop det på ett bättre sätt.

Åsa: De ensamkommande barnen ska inte in på försörjningsstöd. Titta på Flen till exempel. Alla boenden ligger på arbetsmarknadssidan. De ska inte vänja sig vid försörjningsstöd.

Vi ser en till film om Flen

Ett Flen för alla, den frågan är ständigt aktuell. Men hur åstadkommer man det? Trots en ansträngd situation har medarbetarna varit fantastiska och jobbat hårt. Det gäller att hålla huvudet kallt och hjärtat varmt i en rörig situation.

Det har funnits ett stort engagemang i civilsamhället: bland folk i Flen, föreningsliv och i studieförbund, tillsammansgrupper och extra undervisning. Det har rullat på hela tiden och det har funnits beredskap. Till exempel har ett byggföretag tagit emot 20 nyanlända, först som praktikanter och sedan anställt flera. SFI på arbetsplats var en succé!

Vad tänker ni? Vi talar om möjligheter, men hur tar man tillvara dem?

Leif: Till exempel har det i fyra kommuner funnits samverkan mellan alla inblandade: Migrationsverket, Försäkringskassan, Skatteverket och kommunen. Det har gett bra resultat och lett till en arena där man kan diskutera arbete och integration lokalt. Vi kan aldrig lösa allt centralt. Vi tror väldigt mycket på det här, att gå ifrån den centrala styrningen. Vi måste fördela kakan bättre.

Åsa: Flen gör ett fantastiskt jobb, har fått in rutin på att få in frivilligsamhället – vilket är en otroligt viktig del. Flen jobbar förebyggande och mycket i skolan där hälsan grundas. Där finns alla barn, och det är där vi kan motverka utanförskap och radikaliserings, hitta svårigheter och sätta in tidiga insatser. Det är A och O i det här arbetet.

– Vi behöver hjälpas åt och samarbeta i hela kommunen, och därför ska vi också underlätta avtal mellan kommuner. Länet är viktigt; att ni hjälps åt runt det här integrationsarbetet.

Vad ska man rusta sig för?

Annika: Arbetslöshet bland utlandsfödda. När jag pratar om ekonomiska utmaningar, är det absolut viktigaste att öka sysselsättningen. Före finanskrisen hade vi inte lika stor skillnad mellan svenskfödda och utlandsfödda i arbetslöshet. Vi kan komma ner i lägre tal bland utlandsfödda, men vi behöver jobba på ett nytt sätt.

– Min oro rör barnen, som lever i bostäder med föräldrar och många släktingar. De är nästa generation, och de ska få en chans till ett bra liv. Vi får inte glömma den gruppen. Får vi upp sysselsättningen på sikt får vi också bättre skatteintäkter, och då behöver vi inte effektivisera på samma sätt.

Leif: 30 procent av de som är i etablering har en högskoleutbildning. Den gruppen måste vi separera och ge ett snabbspår in på arbetsmarknaden. Vi kan göra mer! Bristen på socialarbetare har vi inte pratat om, och det finns de med sådan erfarenhet också. Vi ska använda dem, och hitta nya sätt att använda deras kraft. Samtidigt jobbar vi med att ta fram en speciell utbildning kombinerad med yrkespraktik, för gruppen 18–29 år, och det måste till nu. Vi behöver ta ett särskilt grepp runt den gruppen.

Vad kan SKL bidra med?

Leif: Vi är ju era företrädare, och det vi ska vara. Annars har vi inget berättigande.

Åsa: Vi erbjuder just nu länsdialoger för ensamkommande och inom barnpsykiatri. Där kan vi diskutera och stötta med alternativa lösningar som nya stödformer och placeringsformer. Ett exempel är en kommun i Sverige som annonserade efter gamla tanter och farbröder som bodde ensamma i villor. Nu har de en ensamkommande inneboende hos sig, och alla mår bättre. De äldre känner sig mindre ensamma, barnen får lära sig tala svenska med de äldre. Många av de unga männen har också en särskild respekt för äldre. Det är ett gott exempel på annorlunda lösningar.

Leif: Vi ska sprida goda exempel, och vi har en idébank. Gå in och titta på den, där finns bra exempel på hur andra

kommuner har gjort. Vi vill att man sprider sina erfarenheter.

Annika: Något annat vi jobbar med, är modulhus. Det kommer finnas program från nästa år. Det är ganska små hus, som man ska kunna sätta upp där det finns vatten och avlopp. De är ganska billiga men med bra kvalitet. Det här är för att få igång byggandet. Sedan är vårt jobb intressebevakning, framför allt.

Vilka är de tyngsta frågorna mot staten just nu?

Annika: De handlar om regelförändringar och ersättningsnivåer. Vi slutar inte jobba med det bara för staten säger nej, utan vi fortsätter ligga på.

Åsa: Jag skulle bara vilja säga att vi stöttar upp er, och ni stöttar upp era medarbetare. Vi behöver göra nya placeringsformer och detta handlar om en kulturförändring vi behöver göra inom socialarbetarkåren. Många medarbetare är unga och de vill göra sitt bästa och stötta så långt de kan. Men vi står inför en tuff framtid, och här har ni ett jättejobb att göra hemma.

Leif: Vi är framför allt intressebevakare. Men vi tittar också på effekter och jämför kommuner för att hitta framgångsfaktorer. Var fungerar det bättre? Och var har man bättre resultat?

Vad skulle ni prioritera om ni satt ute i en kommun?

Annika: Ta hand om barn och unga på ett tidigt stadium, som kommer med sina föräldrar och bor i EBO. Se till att de får ett bra och drägligt liv.

Åsa: Vi vet att skolan är den största friskfaktorn. Vi ska se till att de klarar skolan, och de med sämre hälsa ska få stöd. Flens film är så fin tycker jag, och de jobbar med kloka delar i skolan. SAFI är en app som skolan använder där. Då kan läraren smsa föräldrarna, och appen läser upp meddelandet på deras språk. Det är ett sätt att inkludera de föräldrar som har det svårt med språket. Föräldrarna är jätteviktiga för att barnen ska klara skolan.

Leif: Jag instämmer. Det är viktigt att vi ser dessa människor som den tillgång de är. Det är en kämpig period just nu, och det säger ju Flen, att även om de har svåra utmaningar finns det en stark inneboende styrka. Vad är det som hindrar oss? Vad är det som gör att de inte kan ta steget in i arbetslivet?

Hör gärna av er till oss på SKL med mer material! Tack för oss.

Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation

Foto: © Thomas Carlgren (porträttfoto SKL) och © Mark Harris, Frozentime (från Socialchefsdagarna)

Renewing social work's mandate

Lena Dominelli, professor i Applied Social Sciences och ledare för the Institute of Hazards, Risk and Resilience Research, Durham University, UK

Lena Dominelli länkar socialt arbete till det som händer i omvärlden och att socialarbetare faktiskt gör skillnad. Hon förmedlar ett helhetsperspektiv på socialt arbete, dess utmaningar, uppgifter och ansvar globalt såväl som lokalt. Lena lyfter fram de grundläggande värderingarna i socialt arbete såsom social rättvisa, empowerment, icke-förtryckande praktik, liksom politisk vilja och handling.

Lena belyser att socialt arbete har mycket att lära av sin historia för att förstå vad som händer idag. Blickar man tillbaka till förra sekelskiftet och pionjärerna inom socialt arbete i Storbritannien, bland andra Jane Addams, var det migranternas levnadsvillkor i fattiga urbana områden man arbetade med att förbättra. Jane Addams är den enda socialarbetare som fått Nobels fredspris. Lena ställer frågan varför det inte finns ett nobelpris för socialt arbete?

Lena framhåller vikten av att känna stolthet som socialarbetare. De värderingar som socialt arbete står för gör skillnad i världen. Socialarbetare tar hand om de problem andra väljer att inte vilja kännas vid. Det är inte tillräckligt att rädda människor, de behöver utrustas, de behöver stöd att klara sig själva. Vi måste stå upp för professionen socialt arbete, höja våra röster så att vi hörs. Det finns ett bristande självförtroende inom kåren. Men vi vet att oavsett vad vi arbetar med, så arbetar vi med dem som berörs. Vi ser problemen som finns i andra människors vardag.

Världsmedborgare

Primärt är vi alla världsmedborgare; sociala medborgare i en och samma värld. Därför måste vi tänka vidare och arbeta tillsammans. Ett mål är att skapa ett hållbart socialt arbete, hållbara samhällen och hållbara relationer.

En viktig del handlar om fördelningspolitik. Det produceras mat i världen som räcker för hela jordens befolkning, men det saknas system för att fördela resurserna. Här saknas det en politisk vilja. Lena framhåller att det i grunden handlar om brist på politisk vilja att bekämpa sociala orättvisor. Social rättvisa inkluderar miljöfrågor – det är där grönt socialt arbete tar sin utgångspunkt.

Kunskapsöverföring stoppas

I många länder bor de fattiga i områden där luften, vattnet och jorden är fulla med gifter. I flera västländer finns kunskaperna och teknologin för att hantera problemen, så i många fall handlar hjälpen om kunskapsöverföring. I dessa frågor sätter kapitalismen stopp, man vill inte ge bort sina idéer.

Här kan socialarbetare bidra med sin kunskap och sina förmågor genom att i sitt arbete i utsatta områden samarbeta med andra professioner. Lena berättar om ett projekt i Sydafrika där hon samarbetade med ingenjörer som genom ny teknologi kunde rena den sedan tidigare förorenade jorden, vilket ledde till bättre grödor för lokal befolkningen.

Hon frågar sig hur man i Sverige kan arbeta med dessa frågor. Sverige ser hon som ett föregångsland i många avseenden. Ett land där man sitter ner tillsammans och pratar med varandra, i alla fall i teorin. Man behöver en modell där man utmanar det förgivettagna, där man ser det större sammanhanget.

"Team of Social Work"

Även om vi arbetar på lokal nivå kan man se alla som är engagerade i socialt arbete som ett nationellt team, "Team of Social Work". Socialarbetare behöver arbeta på den lokala nivån, men som profession har socialt arbete ett ansvar som är större än så.

Ett exempel Lena tar upp är att majoriteten av människor som har det bra i sitt land, eller en hygglig livskvalitet, också stannar i sitt land. Professionen kan försöka påverka genom sina kunskaper – Lena själv har varit till FN flera gånger. Hon berättar med humor om vikten av att välja sina ord i dessa sammanhang. Hon gjorde själv misstaget att prata med amerikaner om höjda skatter, istället för att föreslå att skänka pengar till en välgörenhetsfond. "Vi ska inte vara rädda för att göra misstag, utan lära av dem."

Fokus på budget och ekonomi får oss lätt att missa de viktiga politiska frågorna. Lena uppmanar oss att lyfta blicken från det vi har framför ögonen just nu, se utmaningarna och påverka det vi kan.

Text: Jenny Höglund, doktorand i socialt arbete, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Kampen mot hedersvåld i Sverige

Sara Mohammad, grundare av och ordförande för Riksorganisationen GAPF
(Glöm Aldrig Pela och Fadime)

Sara Mohammad har levt 23 år i Sverige, och kämpat mot hederskulturen i Sverige från dag ett. Med egna erfarenheter av hedersrelaterat våld och förtryck ser hon det som sin livsuppgift att bekämpa det här våldet, som är högst närvarande i Sverige idag. Det här är hennes tal på Socialchefsdagarnas sista förmiddag.

Jag brukar säga till min publik, oavsett vart jag åker: ställ gärna de värsta frågorna, sätt gärna dit mig och argumentera mot mig. Jag lär mig av era argumentationer. Men åk inte tillbaka till era arbetsplatser och säg att du inte förstod mig eller inte höll med.

Vårt mål är detsamma. Jag önskar av hela mitt hjärta att den här korta föreläsningen kan bidra med en känsla av aktivism. För utan aktivism kan vi inte bemöta, förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Det tar livet av unga kvinnor och män i Sverige idag.

Jag är född i irakiska Kurdistan. 1993 kom jag till Sverige med ett bagage fullt av upplevelser av hedersrelaterat våld och förtryck. Jag blev könsstympad som sexåring, och jag har varit tvungen att bära slöja som 16-åring, och även yngre. Jag fick svepa in mig, och jag fick inte gå till skolan utan slöja.

Min bror försökte mörda mig, och gifte bort mig till någon jag aldrig hade träffat. Han stod där med sin Kalashnikov. Jag rymde hemifrån på bröllopsdagen. Det hemskaste minnet var av min egen mamma. Jag försökte nå hennes ögon, och säga farväl, för jag ville begå självmord. Jag gick under jorden i fem månader, och det var väldigt svårt. Jag saknade pappa, inte mamma. Jag saknade min syster, inte min bror. Jag saknade kompisar, men inte många av mina släktingar. Men när jag tänker tillbaka, om jag inte hade gjort det jag gjorde: hade jag stått här idag? Aldrig. Det var värt varenda sekund.

Därför har jag startat en kamp i Sverige. För att ge hopp. Om jag lyckades i ett land utan socialtjänst, polis och utan en enda kvinnojour – då borde alla andra lyckas, i ett sekulärt land. Men det tog inte så lång tid, innan jag märkte att hederskulturen hade flyttat hit. Mina SFI-kamrater såg mig som världens lyckligaste; jag fick sitta bredvid vilken man jag ville på SFI. Och kort därefter hörde jag hur många flickor och kvinnor inte får busskort, inget eget bankkort. Barn som blir bortgifta, könsstympade, ibland under semesterresor. Kvinnor som skilt sig, men som inte är skilda på ett religiöst sätt, utan som fortfarande sitter i ett kort koppel till sina tidigare män.

Därför ser jag det som min livsuppgift, att kunna bekämpa våldet som kontrollerar, begränsar, trakasserar och mördar. Vi behöver prata om det här problemet, för det är våra barn; vi har kommit hit för att stanna. Ansvaret ligger på våra vuxna axlar. Jag vill inte bidra till normalisering av hedersrelaterat våld och förtryck, och jag önskar att ni också tar ställning och gör allt ni kan för att stoppa detta!

Jag bildade Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela 2001. Jag träffade Fadime Sahindal, och hon lovade mig att komma och hålla tal. Men hon hann inte det. Jag fick gå på hennes begravning istället. Det var en självklarhet att lägga till hennes namn i organisationens namn. Inom GAPF har vi idag åtta arbetsgrupper i olika delar av landet. Vi arbetar med stödverksamhet, utbildningsinsatser och opinionsbildning. Vi har kostnadsfri stödjour för hela landet och stödsamtal för att kartlägga enskilda fall. Jag föreläser landet runt för att dela med mig av de erfarenheter och kunskaper som jag har, och som GAPF har samlat på sig under 15 år i Sverige. Våra opinionsbildande aktiviteter är bland annat Fadimedagarna då vi hedrar minnet av henne genom en gala på Berns, tal i riksdagen och kransläggning vid hennes grav i Uppsala.

Vi vill flytta upp den här frågan på den politiska agendan. Vi är inte en organisation som bara lägger plåster på sår. Vi vill verkligen påverka och förändra attityder och värderingar. Frågan handlar om mänskliga rättigheter och vi vill gräva i mekanismer bakom hedersrelaterat våld. Vi finns även i europeiska nätverk och delar erfarenheter med andra länder.

Jag känner ett behov att berätta om min definition av heder. Heder i västvärlden innebär att man gör rätt för sig, och det är en positiv definition. Men när det innebär att vara snäll, hjälpsam och göra rätt för sig, med en ständig koppling till kvinnans kön, då blir det en negativ definition.

Kvinnans kön blir det centrala för männens heder. För hennes värdighet. Oavsett hur framgångsrik och smart du

är som kvinna måste du skydda ditt kön. Och har du som man inte kontrollerat dina kvinnor i familjen tillräckligt – då betraktas du som en dålig man, utan heder. Kvinnans kön blir det centrala. Det är den viktigaste delen av dig. Den farligaste delen. Och den smutsigaste. Det handlar om mödomshinnan. Som inte finns! Du måste bevisa det med blodiga lakan på bröllopsnatten. Och 70 procent av kvinnorna blöder inte. Om du blöder handlar det mer om att du inte är avslappnad, och nervös med mannen. Oskuldskontrollen har flyttat till Sverige. Ni kanske har sett Kalla fakta, med oskuldskontroller och operationer. Det är absurt! Att ha det på det sättet i Sverige.

Om du blir av med oskulden kan det kosta dig ditt liv.

Det säger tusentals mammor till sina döttrar, idag. Om du cyklar eller rider och ramlar – då kan du bli av med oskulden. Under en gymnastiklektion här i den svenska skolan kan du ramla, och bli av med oskulden. Det kan kosta ditt liv.

Ditt kön blir din fiende. Dina kurvor är dina fiender. Det bestäms vilka kläder du ska ha på dig, vilka du ska umgås med. Du anar inte hur många gånger mamma har sagt till mig hur jag ska röra mig, gå eller stå för att inte hetsa upp männen. Det är inte bara en kränkning mot mig utan även männen, att sexuallusten ökar och att de kan hoppa på mig om jag inte har burka, eller långa kläder.

I många år har jag diskuterat med olika ministrar om att alla barn ska få vara ifred. Att staten ska ta ansvar. Man ska inte tillåta att sexualisera små flickors kroppar. Men man har bara förmedlat maktlöshet. Det räcker inte att bara tycka synd om. Det har blivit värre och värre under mina år i Sverige. Jag ser till och med barn i barnvagn med halvburka. Fatwan i Saudiarabien försökte tvinga kvinnor att ha lapp för ena ögat också. Vad blir nästa steg?

De här mörka krafterna växer fram i våra förorter. Här-omdagen skrevs det om en 21-årig kvinna från Hedemora som hade blivit kontrollerad och trakasserad i flera månader. "Varför har du inte slöja? Vart ska du? Varför har du på dig de här kläderna? Vad gör du här sent på kvällen?". Anständighetspolis, runtomkring oss. De håller på att kväva oss även i Sverige. I Iran finns det draperier mellan flickor och pojkar vid universitetet. I Småland finns det skärmar mellan kvinnor och män på SFI-utbildningen. Som jag sa, det har flyttat hit.

Ditt kön blir det smutsigaste. Särskilt om du har haft sex innan eller utanför äktenskapet, och oavsett om du har blivit våldtagen eller har haft sex med kärlek. En 13-åring blev satt i fängelse, och hon kände sig tryggare där. Hennes familjemedlemmar skulle stå i rad bakom fängelsedörren och mörda henne, men våldtäktsmannen gick lös. När du har sex före äktenskapet i islamstyrda länder, är det lagligt att stena kvinnan till döds. Du blir smutsig, och du drar skam över dina släktingar. De kan inte se andra i ögonen, och måste mörda den som har dragit skammen över dem. Pelas syster berättade att farbröderna hade firat mordet på Pela med god middag och köpt guld till sina kvinnor.

De kände att tyngden från axlarna hade lyft. De hade tagit bort "skammen".

Hedersbrott är ett kollektivt brott. Det handlar alltid om föräldrar och släktingar mot barn och kvinnor. Det är aldrig, aldrig en gärningsman. Det finns många andra som kostnadsfritt hjälper till, kontrollerar och organiserar. För att de ska skydda familjens heder. Det räknas som en god gärning, och man applåderar personen. Statusen går upp igen.

"Man får inte göra saker som man vill. Och man måste göra saker som man inte vill". Det var Astrid Schlytter, forskare vid Stockholms universitet, som formulerade hedersbegreppet så. Man uppfostras på ett särskilt sätt som flicka. Tro inte att jag är omedveten om mäns våld mot kvinnor i allmänhet. Det patriarkala systemet har vi i hela världen. Men inom hederskulturen är det plus lite till. Om man jämför den svenska kvinnans situation med vår situation, då ligger vi längst ned. Jag pratar om klyftan.

Om man är gravid och inte vet vilket kön ens barn har.

Då blir hälsningsfrasen "Hoppas att Gud ger dig en son." Om jag vet att det är en flicka, och jag säger det, då blir hälsningen: "Hoppas att Gud ger dig en son nästa gång." Titta på vår värdighet. Kan ni tro att i Indien under 1986–2006 har tio miljoner flickor begravts levande. Deras brott är att de fötts som flickor.

Det begränsar livsutrymmet och all utveckling. Att man inte får göra den ena efter den andra aktiviteten under vardagen. Misshandelsmetoder. Sådana här kablar har jag blivit misshandlad med av min egen mamma, och det brott jag begick var att jag kikade in på en kille i smyg. Hur många gånger har jag inte blivit slagen med en vattenslang, det är de mjuka sakerna som gör mest ont. Jag säger inte det här för att ni ska tycka synd om mig. Jag har träffat tusentals flickor och pojkar i Sverige som har berättat samma sak. Hur deras mänskliga rättigheter kränks – inne i lägenheter och hus. Nu har det flyttat ut utanför väggarna, och även omgivningen kontrollerar och rapporterar vad vi gör.

6 000 flickor dör dagligen på grund av könsstympning.

Det finns 38 000 könsstympade flickor i Sverige, där 19 000 befinner sig i riskzonen. Sedan hör jag forskare som pratar om diskriminering mot invandrare, för att de inte får upprätthålla traditionen med att beröva flickors underliv. Det gjorde ont. När mamma lurade mig och jag blev könsstympad när jag var sex år. Det var ett rakblad, utan bedövning. Det gjorde ont. När jag inte fick berätta för pappa. Men mest ont gör det att höra "diskriminering av invandrare".

Allt fokus är på vuxna, och inte på barnens bästa. Hur många flickor tar inte kontakt med oss, för att de inte vågar berätta för mamma att de har pratat med kurator om sin könsstympning. De får springa och kissa droppar, genom ett litet, litet hål. Om de har fått hjälp i smyg, av eldsjälorganisationer, måste de lägga papper i toaletten – så mamma inte hör att det inte droppar längre utan forsar fram som ur en liten kran.

Vi kämpade länge för att göra tvångsäktenskap med barn kriminaliserat. Därefter kämpade vi för att hämta hem våra barn. Helt plötsligt berättar Migrationsverket att 132 barn har placerats under samma tak som sina pedofilmän. Varför kan vi inte tillämpa befintliga lagar? Det krockar med svensk lagstiftning, barnkonventionen som ska bli lag.

Igår fick jag ett sådant fall. Det var en socialchef som hade mött en familj, där den 20-årige mannen hade förnekat att han var gift med en 14-åring flicka. Men när det framkom att hon var gravid erkände de att de var gifta. Det polisanmälades som sexuell relation med minderårig. Men chefen hade problem med sin egen personal, där de inte tyckte att de kunde gräva i andra kulturer, för flickan ville ju så gärna vara med den här mannen. I Göteborg hade en 16-årig flicka placerats med sin 32-årige våldtäktsman. Hon hade blivit misshandlad, polisanmält det men sedan "förlåtit" mannen, och då blev hon återigen placerad hos honom.

Flyktingvågen har satt stor press på kommunerna. Man är ofta glad att placera barn och ungdomar hos släktingar. Men det är ett smärre kaos för flickor och pojkar i de här familjerna. De är fångade i sin egen lägenhet; man får inte komma ut i vardagsrummet. Släktingar som tolk kan vara ett problem. Tro mig, jag har kastat ut tolkar i rättssalen där de har tolkat till den misstänkta fördel. Jag förstår inte att man har vågat göra det, i rättssalen.

Sedan behöver man vara snäll tillbaka mot de här släktingarna som hjälper en. Då kan man ge sina döttrar till deras söner.

"Zen be zn" innebär ett utbyte. Jag gifter mig med din bror; du gifter dig med min bror. Eller så handlar om blodshämnd. Jag varit med som expert under polisutredning i ett fall där paren hade tvingats till zen be zn. Metoder för hedersmord kan vara att skära av näsa, öron och ögon. Tvingas att dricka kokande olja. I Abbas Rezaiis fall från Högsby fick mördarna belöning på 50 000 kr var. Men Högsta domstolen gav dem till slut tio års fängelse.

Vad jag önskar av er är att ni synliggör problematiken i era kommuner. Man behöver kartlägga målgruppen, och gärna för sig. Koppla inte detta under män-kvinnor-problematik generellt. Hederssamordnare och handlingsplaner behövs. Organisera och använd befintlig kompetens inom verksamheten, och vidareutbilda kontinuerligt.

Det här problemet kommer att öka. Och det är chefers och politikers ansvar! Lagg fokus på barnens rätt i centrum, och inte på familjeperspektivet. Det går inte att jobba med deras värderingar, utan vi måste skydda och stötta barnen. Stödet till utsatta måste förstärkas.

Jag vill inte bli en maktlöshetsförmedlare. Ibland upplever jag tyvärr att det är så. Vi får inte normalisera brott mot mänskliga rättigheter. Det är 19 000 barn i riskzonen för könsstympning. Det handlar om minst 70 000 utsatta ungdomar i Sverige enligt MUCF. Vi får inte bara sätta plåster på sår. Det är en stor skillnad mellan bra och

dåliga kommuner. Vilka har lyckats bättre? Jo, de som har prioriterat frågan. Vi kommer att få en nationell strategi för 2016 som ska förstärka kampen.

Jag önskar av hela mitt hjärta att ni inte vänder barnen ryggen. Jag önskar det tills jag dör. Just nu har vi har kostnadsfria föreläsningar i kommuner, så hör av er till oss. Tusen, tusen tack för att jag fick komma hit!

.....
Text: Jenny Asp, Södra tornet kommunikation
Foto: © Mark Harris, Frozetime

Recovering a Life with Mental Health Problems: The Importance of Work

Seminarieledare Dr Rachel E. Perkins, klinisk psykolog från Storbritannien (seminarium 2)

Dr Rachel E. Perkins har över trettio års erfarenhet av att arbeta inom UK National Health Service, med och för att förbättra situationen för personer med psykisk ohälsa. Hennes erfarenhet omfattar en mängd befattningar: klinisk psykolog, forskare, utredare och rådgivare på nationell nivå. Hon arbetar också med att utveckla praktik med utgångspunkt i att implementera återhämtning (recovery) genom organisatorisk förändring.

Lär dig dansa i regnet

– Recovery in mental health is not about waiting for the storm to be over. It is about learning to dance in the rain, säger Dr Perkins.

I sitt arbete som klinisk psykolog blev det tydligt för henne att de människor hon mötte blev mer hjälpta av att få ett arbete än psykologsamtal. Arbete är en central del för den individuella återhämtningsprocessen. Dr Perkins poängterar att denna tanke i sig inte är ny. Rätten till arbete värnas i mänskliga rättigheter, men för personer med psykisk ohälsa är denna rätt till arbete förbisedd och hanteras inte som den viktiga och grundläggande fråga det är. Detta leder till att det finns brister i hur samhället stödjer personer med psykisk ohälsa och deras möjligheter att finna och behålla ett arbete.

Dr Perkins menar att genom att tänka annorlunda och använda sin kreativitet kan man förbättra förutsättningarna för individernas återhämtning, ta vara på resurser i samhället och minska individers psykiska lidande. Utifrån sin mångåriga erfarenhet och sitt brinnande intresse för förändringsarbete på området delger hon Socialchefsdagarnas deltagare konkreta och praktiska tips om hur man kan gå tillväga för att göra skillnad.

Stereotypa föreställningar

Inledningsvis beskriver hon de livsomvälvande svårigheter individer kan uppleva i samband med att bli diagnostiserad med psykisk ohälsa, förlust av arbete såväl som

sin tidigare identitet. Identiteten som patient med psykisk ohälsa omfattar en rad stereotypa föreställningar. Individen blir nu oftast mottagare av stöd från andra istället för någon som bidrar till samhället.

Det finns föreställningar om att personer med psykisk ohälsa behöver ha enklare arbetsuppgifter utan stress och för stora utmaningar. Detta leder till sysselsättning i skyddade verkstäder, istället för individanpassade lösningar som tar till vara och stärker den enskildes resurser. De låga förväntningarna på personer med psykisk ohälsa är ofta den största utmaningen – för professionella, arbetsförmedlare, arbetsgivare och många gånger för individen själv som anammar dessa antaganden i sin egen självbild.

Forskningen föreslår samma angreppssätt

Avseende personer med psykisk ohälsa finns en tendens att fokusera på; vad är fel med individen? hur kan vi förändra personen så att den passar in?

För personer med fysisk funktionsnedsättning är fokus ett annat; vilka är barriärerna för att kunna arbeta? Hur kan vi komma runt dem? Hur kan vi anpassa omvärlden till individen?

Forskningen föreslår att samma angreppssätt bör anammas för hur vi tänker kring arbete för personer med psykisk ohälsa. Här är det ofta den sociala världen som behöver anpassas i stället för den fysiska. Barriärerna låter sig passeras om vi fokuserar på "riktiga" jobb, integrerar stöd in i arbetslivet med behandling, baserar jobbsökandet på individens intressen och preferenser, samt förhandlingar med arbetsgivare.

För att möjliggöra för individen kan åtgärder göras genom att anpassa tider, scheman och arbetsmönster, anpassa och avlasta vissa arbetsuppgifter, skapa socialt stöd på arbetsplatsen genom mentorer eller handledning till arbetstagare och arbetsgivare. Det kan också behöva utvecklas en plan för att hantera möjliga symtom som kan uppkomma och påverka arbetssituationen.

Individuellt stöd ger resultat

Det finns stark evidens från åtminstone 16 RCT-studier* från olika länder att "individual placement with support evidence based supported employment" möjliggör för människor, även för dem med allvarlig psykisk ohälsa, att framgångsrikt få och behålla jobb på den öppna arbetsmarknaden. Det har visat sig särskilt effektivt för yngre personer under deras episod med psykisk ohälsa. Rachel lyfter fram unga vuxna med psykisk ohälsa som en utmaning att hantera i Sverige, då gruppen proportionerligt är större här än i andra länder.

Under sitt mångåriga arbete med personer med psykisk ohälsa, har hon bland annat varit med och startat ett flertal Recovery-colleges, vilka nu är fler än 40 till antalet i

Storbritannien. Grundtanken är att vända på perspektivet från terapeutiska insatser till utbildningsorienterade.

Många kunskaper kan med fördel läras ut i grupp och diskuteras, i stället för att hanteras genom individuella samtal och enskild terapi. Exempelvis kunskaper om diagnoser och grundtankar och verktyg hämtade från den kognitiva beteendeterapi och mycket annat. Den som är intresserad att söka mera kunskap om detta kan besöka hemsidan <http://imroc.org>

.....
Text: Jenny Höglund, doktorand i socialt arbete, Karlstads universitet
Foto: Privat

* RCT = Random Controlled Trials, när vissa får en insats, andra behandling som vanligt. Resultaten jämförs utifrån vilken effekt insatsen haft, ungefär som man gör när i läkemedelstester. Detta är den form av studier som antas bidra till bästa evidens. Personen får inte själv välja insats, utan hamnar slumpvis i en av grupperna.

Kunskapsstöd inom socialtjänsten

Seminarieledare: Pernilla Östlund och Knut Sundell, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU (seminarium 3)

SBU, statens beredning för medicinsk- och social utvärdering är en statlig myndighet som gör oberoende utvärderingar för kunskapsutveckling av tillämpade och nya metoder inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. SBU: uppdrag/uppgift har under 30 år varit att utvärdera metoder inom hälso- och sjukvården. Nyligen utökades uppdraget till att även omfatta socialtjänsten.

SBU är uppbyggd som andra statliga myndigheter med en generaldirektör och en nämnd. De har ca 70 anställda på kansliet och två vetenskapliga råd. Under 2015 tog de in 230 externa experter och sakkunningar i utvärderingarna.

SBU:s verksamheter:

- Utvärderar (1-2 år)
- Kommenterar (2-5 mån)
- Upplysningstjänst (2-3 mån)
- Kartläggare (6-12 mån)
- Vetenskapliga kunskapsluckor
- HTA-nätverket

Hälso- och sjukvården grundar sitt arbete på evidens i mycket högre utsträckning än socialt arbete gör. SBU skulle vilja skapa ett nätverk som liknar HTA för socialtjänst, SBU är en liten verksamhet vilket innebär en begränsning för utvärderingar. Förslaget är att nätverket för socialtjänst ska heta: STA (Social Technology Assessment).

En studie över en metods effektivitet ger begränsad kunskap – fem studier visar tydligare på en metods effektivitet. Problemet blir när studien visar både positiva och negativa effekter. Att en metod visar på olika resultat

betyder att den är effektiv för vissa personer inom olika kontextuella förhållanden och ger en indikation på att vidare forskning behövs för att få reda på vilka faktorer som är av betydelse.

SBU visar om metoden är skadlig, alltså att det finns faktabaserad kunskap om att den inte ska användas (rött ljus); om metoden fungerar men inte har klar evidens och därför systematiskt bör följas upp (gult ljus); om det finns faktabaserad kunskap att metoden har effekt och ska användas (grönt ljus).

Utmaningar för socialtjänsten

- Färre utvärderade metoder
- Osäkerhet gällande kunskapsinhämtande, olika länder har olika kontexter, man har skyldighet att värdera kunskapen. Kan en metod som exempelvis utvecklas i USA användas i Sverige med de kontextuella förhållanden som råder här? Är förhållandena jämförbara?
- Vilken målgrupp? Människor är komplexa, olika faktorer spelar in vilket gör det svårt att forma målgrupp och att dra rätt slutsats om för vilken målgrupp metoder fungerar eller ej. Det försvårar evidensbaserad kunskap.
- Komplex organisation som är politiskt styrd, kommuner har olika förutsättningar, det finns både kommunala och privata utförare
- Svag infrastruktur med få specialistföreningar, svag regional stödstruktur för kunskapsstyrning och otillräcklig grundutbildning

Möjligheter för en evidensbaserad praktik

Stort intresse för EBP ger allt fler effektutvärderingar. SBU har en väl beprövad metodik för systematiska översikter, god tillgång till vetenskapligt sakkunningar.

Seminarieledarna beskriver arbetsprocessen fram till färdig utvärderingsrapport.

Först samlar SBU experter inom det aktuella fältet som skall utvärderas. SBU ställer sedan frågor kring vad de vill ha svar på av utvärderingen. Informationsspecialister översätter frågorna till söktermer för att finna befintliga studier i databaser. Därefter sällas träffarna i databasen genom att läsa sammanfattningarna/abstracten i studierna, visar de att de förmodligen kan besvara frågeställningarna går studierna vidare till nästa runda där de läses i sin helhet. Kvaliteten i studien bedöms. Om flera studier visar på samma resultat på population och metod kan man gå vidare med metastudier, därefter sammanfattar SBU den befintliga kunskapen.

Utgångspunkt familjehemsplacerade barn – exempel på arbetsprocess

1. De träffade aktörer inom familjehem för att ta reda på att de tänkte rätt. De kollade om det finns liknade översikter publicerade runt om i världen som den de ville utföra.

Det finns en databas där alla som håller på med projekt ska lägga in de arbeten som utvärderas för tillfället så att inte flera länder/företag undersöker samma ämne och på vis slösar onödiga resurser, tyvärr så är många dåliga på att registrera sina arbeten där.

2. projektet startade 2015.

3. Fyra experter och en etiker var involverade i arbetet. De kontrollerar förutom de samhälleliga aspekterna även de etiska och ekonomiska aspekterna.

4. Sedan fastställdes vilka frågor projektet skulle besvara via PICO-modellen (population, intervention, control, outcome) och vad som inte ska besvaras.

5. Skriva projektplan

6. Litteratursökning

7. Sammanställning. Rapporten genomgår sedan många kontroller innan den godkänns för publicering.

Granskning av studier som stöd

Finns på SBU:s hemsida. Oberoende bedömning av studier av minst 2 personer. Till sin hjälp har de checklistor för att kunna bedöma kvaliteten. Studier med hög- och medelhög kvalitet används för att syntetisera data och bedöma evidensstyrka.

SBU har en snabb och kostnadsfri upplysningstjänst dit beslutsfattare kan skicka frågor enligt PICO-modellen. SBU sällar i databaserna och serverar det till frågeställaren, dock utan att kvalitetsbedöma.

Sättet SBU arbetar på ger ett verktyg för att på kommunal och regional nivå utvärdera verksamheter och skapa ett nätverk som liknar HTA-nätverket – i riktning mot en evidensbaserad praktik. Fördelen med nätverk är att alla får veta och SBU ska vara en kommunikationsportal. SBU vill se ett samarbete med socialtjänsten. Genom kunskapsutveckling får socialtjänsten verktyg för att värdera de metoder som finns. SBU har därför fortbildning inom evidensbaserad praktik, där syftet är att lära sig att genomföra systematiska utvärderingar. Kunskapsspridning sker genom webben, nyhetsbrev, traditionella och sociala media.

SBU avslutar med att infomera om att de är en pusselbit och att metoder och arbetsätt säkerligen aldrig kommer bli fullständiga, därför är det viktigt att varje verksamhet följer upp och utvärderar sin egen verksamhet.

Frågor från publiken

Hur kopplar vi SBU:s strukturer för kunskapsspridning till de strukturer vi nu bygger upp med NSK-S? Samarbete är första punkten. NSK-S råd ska skicka förslag till SBU, föreläsarna kan inte svara på hur NSK-S lägger upp sitt arbete, men betonar att det är bra att ha viss överlappning.

Hur kommer det sig att ni exkluderade skolan och skolresultat i rapporten om familjehem? Skolan tillhör i första hand skolforskningsinstitutet och uppdraget måste begränsas så att det blir hanterbart. Men om en sammanställning gällande skolresultat inte görs på annat håll kanske det blir en aktuell fråga för SBU i framtiden.

Text: Anna Ahlbäck och Jonna Andersson, socionomstudenter, Karlstads universitet

Foto: Mark Harris, Frozentime

Vägen ut till arbete och egen försörjning för ensamkommande flyktingungdomar

Seminarieledare: Ulrika Hällgren, samordnare och Ingrid Kirbe, biträdande enhetschef, båda från Stockholms stad, samt Elisabeth Melin, handläggare SKL (seminarium 4)

Elisabeth Melin (till höger), handläggare från Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, inledde seminariet om vägen ut till arbete och försörjning för ensamkommande flyktingungdomar.

Antalet ensamkommande barn och unga har ökat i Sverige och är ett högaktuellt ämne i dagens Sverige. Detta har gjort att integrationsfrågor med inriktning på barn och unga har börjat diskuteras och problematiseras. Integration, menar Elisabeth Melin, är viktigt. Men sedan måste de ensamkommande barnen och ungdomarna också etableras i samhället, alltså få medel och verktyg och kunskaper om det svenska samhället, få möjlighet till utbildning, praktik och jobb så att de till slut kan bli självförsörjande.

Omvärldsbild

Under de senaste tre åren har antalet asylsökande ökat i Sverige. Mellan 1 januari och 1 oktober 2016 har 1 900 barn och unga sökt asyl i Sverige. De flesta är tonårspojkar, bara 18 procent är flickor. De flesta kommer från Afghanistan, Eritrea och Somalia. På grund av det ökade antalet ser utmaningen annorlunda ut än tidigare men fördelningen mellan ålder, kön och vilka länder ungdomarna kommer ifrån ser lika ut som tidigare år.

Majoriteten av de som kommer till Sverige blir anknytningsanvisade till olika kommuner, vilket föreläsaren hoppas ska utvecklas till det bättre i den formen av att det jobbas med att anknytningarna ska bli säkrare.

Många av ungdomarna fyller 18 år under asylprocessen vilket innebär många utmaningar, för kommunerna men inte minst för ungdomen själv. Den som hinner fylla 18 år under asylprocessen ska flytta från sitt nuvarande boende till migrationsverkets asylboende. Detta innebär att ungdomen måste flytta från en plats/stad där de kanske redan har skapat ett nätverk och påbörjat en utbildning.

I dessa fall hoppas föreläsarna att Migrationsverket tar hänsyn till ungdomens förhållanden, så att den får gå klart pågående utbildning och att det asylboende som ungdomen hänvisas till ligger nära ställen där ungdomen

bodde tidigare och att Migrationsverket i stort tar hänsyn till deras situation som ensamkommande.

Aktuell forskning

Linköpings kommun och Stockholms stad har forskat i och följt upp ensamkommande flyktingbarn och ungdomar. Syftet var att undersöka hur ungdomarna etablerar sig på arbetsmarknaden. Resultaten visar att ensamkommande i högre grad har etablerat sig än de barn/ungdomar som flytt till Sverige med sin familj. Killar har etablerats i högre grad än tjejer och personer i Stockholmsområdet har också högre etableringsgrad än de i övriga landet.

Stockholms stads arbete med etablering

Ingrid Kirbe, biträdande enhetschef för boende och mottagande för barn/ungdomar i åldern 14–21 år samt Ulrika Hällgren, samordnare – båda från Stockholms stad – tog vid efter Elisabeth Melin.

År 2006 började enheten med ett projekt och en ny vision för hur de ska arbeta för etablering av ensamkommande barn och ungdomar. Visionen är en del av Stockholms stads vision för år 2040 där det bland annat fastställs att villkoren ska vara goda och jämlika för alla barn oavsett bakgrund.

Enheten för ensamkommande barn och ungdomar har som mål att stötta och hjälpa dem som är barn och ungdomar och söker asyl i Sverige – att vänta på Migrationsverkets beslut är ofta orsak till stor oro.

Självförsörjning målet

Om ungdomen får uppehållstillstånd är det viktigt att ge dem verktyg och kunskap för att kunna klara sin försörjning och bostad, precis som vem som helst. Målet med Stockholms stads vision år 2040 är att ungdomen ska bli självförsörjande och slippa försörjningsstöd. Därför arbetar kommunen på olika sätt för att säkra att ungdomen arbetstränar för att kunna ha de bästa förutsättningarna att etablera sig på arbetsmarknaden.

Föreläsarna poängterar att alla som genom sitt jobb kommer i kontakt med ensamkommande barn eller ungdomar måste inse att de är en del av ungdomarnas process att etablera sig i samhället – att deras arbete har en viktig roll i ungdomarnas liv.

Stockholms stads enhet för ensamkommande barn och ungdomar har en tankemodell för sitt arbete med vägen till etablering (se bild 10 i Ingrid Kirbes presentation). Tankemodellen utgår från att

- ungdomen ska vara en del av sin planering.
- ungdomen ska ha realistiska förväntningar på samhället/sin vardag samt organisationen. Detta gällande vad de kan begära och vad organisationen kan hjälpa till med. Det finns ofta en önskan att organisationen och samhället ska hjälpa till med mer än vad de faktiskt kan och vad uppdraget är.
- ungdomen ska få kunskaper gällande det svenska samhället och systemet. Detta kan vara hur Försäkringskassan fungerar, hur man kontaktar sjukvården, samlevnad, hur man lånar böcker på biblioteket – sådant som vi som vuxit upp i Sverige tar för givet att alla kan.
- ungdomen ska klara ett hushåll, alltså klara ekonomi, inköp, matlagning, städning och så vidare.
- ungdomen ska undvika att hamna i destruktiva mönster. Det är svårt att mäta men kan följas upp genom att se att ungdomen inte blir polisanmäld, inte har kontakt med psykiatri samt att hen måste sköta skolan (minst 80 procents närvaro) eller praktik.
- ungdomen ska genomgå ett första läkarbesök och om något upptäcks ska ungdomen ställas under behandling.

Uppföljning

Dessa indikatorer eller mål kan vara svåra att mäta och följa upp, men Stockholms stad mäter dem genom de möten som genomförs med ungdomen, dess gode man, kontaktperson och med socialsekreterare, genom genomförandeplanen, genom en ADL-bedömning, kunskapstester samt genom journalanteckningar från sjukhus i de fall någon medicinsk behandling satts in. Sådana mätningar görs två gånger per år.

Ulrika Hällgren berättar att de använder resultaten från mätningarna för att anpassa och organisera verksamheten och kunna nå sina uppsatta mål, både för verksamheten och ungdomen.

Böcker med information för ensamkommande

De berättar vidare att Stockholms stad har tagit fram två böcker riktade till ensamkommande: *Min bok* och *Min samhällsguide*. Den första boken beskriver asylprocessen och ger information som förbereder ungdomen på nästa steg, särskilt Migrationsverkets beslut. Den andra boken handlar om sådant som är bra att veta då ungdomen fått permanent uppehållstillstånd och/eller ska flytta från boendet – hur man söker jobb, skaffar bostad, kontaktar myndigheter, hälsa, samlevnad.

Praktikplatser är en viktig del i att få in ungdomarna på arbetsmarknaden. Stockholms stad har också etablerat kontakt med föreningslivet, vilket har lett till att ungdo-

mar har kunnat gå en ledarutbildning i olika sammanhang, ofta inom idrott/fotboll. Det menar föreläsarna är viktigt för att ungdomarna ska känna sig behövda.

Boken *Min samhällsguide* används också av kontaktpersonen som underlag för att diskutera olika frågor.

Föreläsarna hoppas att denna kunskap kan digitaliseras. Inte bara för att ungdomarna lätt ska kunna hitta dem ifall de har behov utan också för att andra kommuner ska kunna använda sig av samma underlag.

Andra samarbeten och arrangemang som Stockholms stad har är

- Att ungdomarna kan få hjälp med svenskan av lärarstuderanter från universitet genom mejl eller Skype
- Språkcafé på boendena
- Kurser för att öka datorkunskaperna då detta är en viktig faktor för att klara skolan och etablera sig på arbetsmarknaden
- Café på boendet där man har möjlighet att ställa frågor
- Samarbete med företag för att rekrytera praktikplatser
- Temakvällar på boendet anordnas regelbundet. Här diskuteras bland annat sociala koder och samhället i teori och praktik. De gör ofta rollspel för att förklara tydligare hur saker och ting går till. Det kan exempelvis vara hur man söker jobb, hur en arbetsintervju går till (vad man ska göra och vad man inte ska göra) samt vad man kan förvänta sig av olika saker. Äldre ungdomar som har goda erfarenheter är med på temakvällarna för att visa att man kan lyckas, att det inte är bortkastad tid.
- De kan hjälpa till att bidra med körkort om ungdomen har en egen inkomst.

Föreläsarna upplever att många av ungdomarna har dåliga erfarenheter från skolan och att många har svårt att klara av skolan, eller att det tar lång tid.

Flera av de ensamkommande har haft ett arbete i sitt hemland, men även om man inte har haft det kan det vara av vikt att skriva ett CV, om så bara för att berätta vad man är bra på eller vad man har för intressen, vilken sorts person man är. Att de har kunskaper i ett eller flera andra språk kan vara en viktig del att fokusera på.

Föreläsarna pratar om ett projekt som heter Advisory Board, där ungdomarna kan få råd och stöd, och som driver frågor för att hjälpa ungdomarna. Bland annat ingår ett mentorsprogram som innebär att ungdomen träffar en chef på ett företag vid flera tillfällen under ett år. Det avslutas med att alla i mentorsprogrammet träffas och berättar om sin personliga resa och vad man har lärt sig i mötet med mentorn. Syftet är att skapa nätverk och kontakter inför framtiden.

De har samarbete med bemanningsföretag där ungdomarna får skriva CV, göra fiktiva anställningsintervjuer för att öva och få feedback.

De har också sommarjobb med språkstöd – ungdomarna har möjlighet att ringa en språkstödare om det är något de inte förstår. Språkstödaren kan också besöka arbetsplatsen om behov skulle finnas. Det är två veckors introduktion, tre veckors jobb och en veckas avslut.

Ungdomar är ungdomar

Ulrika och Ingrid säger att man måste ha överseende med och förståelse för att dessa ungdomar är som vilka ungdomar som helst: Ibland trötta och omotiverade. Då kan det kännas övermäktigt när någon på kort tid försöker lära dem allt som våra infödda ungdomar lärt sig under hela sin uppväxt. Därför ser föreläsarna fritidsaktiviteter som en viktig del i de ungas liv.

Bostadsbristen ställer till svårigheter för Stockholms stad liksom för så många andra kommuner i Sverige. De har haft samtal med bostadsföreningar och fastighetsbolag för att söka bostäder till ungdomarna. Ungdomarna får veta det kanske inte går att hitta bostad och jobb/skola i Stockholm och att det kan gå lättare i någon annan stad.

För de ungdomar som lämnat boendena finns en rådgivningscentral de kan vända sig till med sina frågor.

Föreläsarna uppger att även om de inte har evidens för arbetet, följer de upp sina insatser för att se om de fungerar, vilket de gör. De kontrolleras av nämnden och ledningen så att de utför det de ska på det sättet det ska utföras. Underlaget redovisas en gång i halvåret. Men föreläsarna tycker att det är synd att de inte har resurser att följa upp hur det har gått för ungdomarna senare i livet.

Frågor från publiken

Samarbete/samspel med god man?

God man är alltid delaktig vid möten för att de har ansvar för ungdomen, fungerar som vårdnadshavare. God man oerhört viktig samarbetspartner, vi lyssnar mycket på dem och tar hänsyn till deras åsikt.

Ser ni skolan som en skyddsfaktor, det finns inte redovisat i erat material?

Skolan är grundfaktor till jobb och språk och är en viktig och stor skyddsfaktor. Seminariet var mera inriktat på jobb/praktik, därför har vi inte redovisat skolans betydelse. Vi har ett gott samarbete med skolan genom möten och nätverksgrupper. Personalen och volontärer ger läxhjälp. Ungdomarna har varierande skolbakgrund, alltifrån ingen till komplett skolgång i ursprungslandet.

Har ni samarbete med olika jobbsajter?

Oftast går ungdomarna i skola när de bor hos oss, men finns det behov så söker vi och ungdomen på olika sajter för att leta jobb.

.....
Text: Carola Nilsson och Hanna Kjellberg,
socioonomstudenter, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, frozentime.se

Konst och kultur för hälsans skull

Seminarieledare: Lina Fridblom, musikerapeut, Berga vård- och omsorgsboende (seminarium 5)

.....

Att bli sedd och mötas genom konst och kreativa processer: Lina Fridblom arbetar som musikerapeut på Berga vård- och omsorgsboende. Temabo är ett företag som startade 2008 med en salutogen värdegrund. Företaget arbetar med konstnärliga och kreativa processer med att stödja människor att hitta ett eget uttryck för att kunna berätta sin egen historia och dela den med andra.

Lina Fridblom arbetar kontinuerligt som musikerapeut på Berga som ligger i Solna, en av Temabos tolv verksamheter. Fler verksamheter finns i Falun, Sollentuna, Stockholm och Skåne. 16 temacoacher är anställda för uppdraget. Temacoacherna har universitetsutbildning inom dans, musik, konst, teater, foto m.m. De arbetar kontinuerligt i verksamheten eller med tidsbegränsade uppdrag.

Lina Fridblom berättar bland annat om konsten som tema. Konsten används som ett dynamiskt begrepp där själva processen är konstverket. Meningen är att skapa dialog och delaktighet med de äldre som bor på vårdboendet. Utgångspunkten finns i teorier om relationell estetik som handlar om att människan är en social varelse och att alla har rätt till kreativa och kulturella uttryck även om den fysiska och psykiska hälsan sviktar.

Inre berättelsen

Musik ska i detta sammanhang skapa deltagande, talang hos deltagarna ska tas tillvara, det ska vara ekologiskt – skapandet ska ses som en del av en grupp eller ett samhäl-

le och musiken ska bli till i relation med andra, den ska vara etikdriven dvs skapas med respekt där människor har rätt att lyssna och uttrycka en vilja till aktivitet som kommer inifrån. Genom musiken kan varje människa behålla sin identitet genom att få uttrycka sin inre berättelse. Man ska få ta plats fast man är gammal.

Musikupplevelsen kan bli den röda tråd som håller ihop livsberättelsen. Exempelvis kan musiken skapa mening och sammanhang hos en demenssjuk person som tappat sitt språk, genom musiken kan den göra sig förstådd. Lina Fridblom visar här en film där en äldre demenssjuk person själv får uppträda för sina grannar på vårdboendet och sjunga tillsammans med Frida som spelar piano. Mannen avtackas efter uppträdandet med blomsterbukett och applåder från publiken.

Medskapande stärker självbilden

Ett annat tema har handlat om konst där personerna på vårdboendet själva får måla och anordna en vernissage. Publiken blir alltså en del av själva föreställningen. Det handlar om medskapande istället för att bara konsumtion av kultur. Självbilden stärktes hos deltagarna, även personalen får en annan syn på de boende.

En 95-åring som var mycket sjuk och behövde hjälp dygnet runt såg sig själv som ”jag är inte sjuk, jag har bara en förkylning”. Man plockar fram det friska istället för att bara se det som inte fungerar längre.

Bro till barndomens minnen

En kvinna målade sitt barndomshem varje dag, det blev en slags bro till en plats där hon känt sig trygg. För en stund kunde hon genom konsten återvända till den platsen. Vernissagen tog plats på ett riktigt galleri som drivs av en konstförening, deltagarna bjöds på bubbel och allt som hör till. Lina Fridblom visade en film där det framgick att deltagarna kände stolthet över vad de åstadkommit.

Ett annat tema var teater. I ett filmklipp kunde se deltagarna och personalen skapa och genomföra en dockteater där de berättade historierna ur det egna livet. Föreställningen framfördes på ett bibliotek och på daghem för barn. Det handlade bland annat om vad kärlek och lycka är. Någon av deltagarna tyckte att de kunde göra en musikal nästa gång och kanske bli ett kringresande teatersällskap.

Ett annat tema handlade om en fotostudio, där rekvisita togs fram för att göra deltagarna vackra när porträtt skulle fotas. Fotografierna blev självstärkande och många kände stolthet inför foton som de ville ge till sina nära och kära. Fotografen lät deltagarna berätta om sina respektive foton på en fotoutställning.

Det sista exemplet handlade om uttryck genom dans.

Cullbergbaletten har deltagit med dansare och koreografer och här var både personal och boende med och dansade med fria rörelser. En 90-åring uttryckte att ”modern dans, det är något för mig”. Dansen frigör kroppens rörelser på ett positivt sätt och har visat sig särskilt betydelsefull för personer med parkinsons.

Reflektion

Gunilla Öberg, som är vård- och omsorgsdirektör i Karlstads kommun, är en av personerna som arbetat fram innehållet till Socialchefsdagarna 2016. Här reflekterar hon över seminariet om konst och kultur för hälsans skull.

Sammantaget blev mitt intryck att detta är något mer än aktiviteter som vi alla erbjuder på våra boenden. Det har en helt annan dimension: deltagarna får vara medskapare och publik på samma gång. Fantastiskt inspirerande.

Lina Fridblom betonade att det kanske allra bästa är när musikerterapeuter och andra professioner får arbeta kontinuerligt på ett vårdboende så att de lär känna både personal och deltagare och på så sätt kan skapa individuellt anpassade kreativa processer.

Kanske behöver vi komplettera undersköterskor med andra professioner för att skapa en meningsfull vardag för våra äldre.

.....
Text: Gunilla Öberg, vård- och omsorgsdirektör, Karlstads kommun
Foto: © Mark Harris, Frozentime och Karlstads kommun

Bostaden – viktig pusselbit för lyckad integration

Seminarieledare: Dan Gaversjö och Anna Heide, integrationsexperter SABO och Susanna Wahlberg, chef boende & juridik SABO (seminarium 6)

.....

Seminarieret hölls av SABO, en intresseorganisation för Sveriges allmännyttiga bostadsföretag och presenterades av Dan Gaversjö och Anna Heide, integrationsexperter SABO och Susanna Wahlberg, chef boende & juridik

SABO har drivit projektet Hållbar integrationsstrategi. Syftet är att bidra till en välfungerande integration generellt i samhället och i allmännyttan i synnerhet. Idén har varit att lyfta fram goda exempel, analysera och dra slutsatser av de trender och iakttagelser som fångats upp för att kunna presentera konkreta förslag och lösningar.

En kartläggning har genomförts under ett år genom besök i c:a 40 kommuner och bostadsbolag, stora, mellanstora och små i olika delar av landet. Det har skett genom kvalitativa intervjuer och samtal och man har bl.a samarbetat med Migrationsverket, Boverket, SKL och länsstyrelserna. I projektet har det också tagits fram en kunskapsöversikt, Bostadens betydelse i etableringsprocessen. Den har gjorts av professor Tapio Salonen och Anna Ranger vid Malmö Högskola.

Kunskapsöversikten rangordnar och sammanställer forskning kring boendesituationen och bostadens betydelse i etableringsprocessen. Den identifierar kunskapsluckor inom forskningen och beskriver bostadssegregationens karaktär i Sverige och integrerande processer.

Vad har man då sett i projektet?

Det finns en stark relation mellan bostad och arbete för en lyckad integration, en utmaning då det är bostadsbrist i 240 av 290 kommuner. Den starka urbaniseringen påverkar. Den andra generationens invandrare inkluderas enklare. Allmännyttan har en unik och viktig roll i detta att bygga för alla och det finns behov av ett regionalt synsätt. När det gäller nyproduktion behövs det ta ställning till omfattning av permanenta bostäder kontra temporära och det är angeläget att balansera mellan nytt och befintligt bestånd. Det är också angeläget att synliggöra skillnaderna mellan tillväxtkommuner och avflyttningskommuner och hur EBO och ABO påverkar.

Frågan om allmännyttan, ägardirektiv och sociala kontrakt behöver lyftas. Det sociala ansvaret i alla ägardirektiv kvarstår, sociala kontrakt rikserar att ställa olika bostadsbehövande grupper mot varandra. Grundtanken är att allmännyttan ska göra en social insats, det ligger i uppdraget.

Tre nivåer av samhällsansvar idag

- Det ska vara nära förvaltning för att skapa relationer, förtroende och tillit i vardagen. Det bidrar till trygghet och stabilitet och spelar en viktig social roll
- Man ska bedriva sociala projekt som tex läxhjälp, språkcaféer
- Man tar ett bostadsförsörjningsansvar genom nyproduktion, bidrar till stadsutveckling, socialt hållbar renovering

Under seminariet gavs en rad exempel på social hållbarhet i allmännyttan t.ex. trygghetsvårdar, cykelskola, stadsodlingar, demokratiprojekt, praktikplatser m.m. MKB i Malmö har sedan många år arbetat aktivt med detta.

Avflyttningskommuner hade till för 2–3 år sen ett överskott på bostäder, men underskott på arbetstillfällen. Dessa kommuner vill behålla de nyanlända, har organiserat ett bra mottagande och integrationen går lite snabbare – men det har skapat stora investeringsbehov av kommunal service.

Tillväxtkommuner präglas av stor inflyttning och där förstärker invandringen urbaniseringen. Det finns en god arbetsmarknad men bostadsbrist. Det är svårt att få till byggande pga bygglov och planlagd mark. Byggprocessen blir lång och ytterst hamnar kostnaderna på socialtjänsten. Här uppstår också stora konsekvenser av EBO.

Så vad göra?

Detta slår SABO fast:

- Hitta fasta strukturer för okonventionellt tänkande och mod, som föddes i krisen
- Ledarskap: spana på de kommuner som var aktiva och innovativa i krisen 2015

- Många olika lösningar behöver göras samtidigt, det finns inte en enda quick fix-lösning
- Det går att bygga snabbt och billigt t.ex. kombohus
- Regionalt synsätt: stärkt regional och digital infrastruktur, samverkan över kommungränserna
- Fortsätt gnetta på i allmännyttan, sprid goda exempel mellan allmännyttan och privata bostadsbolag
- Se över EBO – inför frizoner
- Stärk samarbeten mellan näringslivet och civilsamhället, skapa mötesplatser
- Ökat arbetskraftsbehov finns inom fastighets- och byggbranschen, hur tar vi tillvara det? Snabbspår? Utbildning? Styra mot bristyrken?

.....

Text: Inger Fröman, FSS

Foto: © Mark Harris, Frozentime och Anette Jansson-Bougt (Sanna Wahlberg)

Digital övergång som fungerar i praktiken

Seminarieledare: Eleonor Schlyter, Trelleborgs kommun, Lars-Gunnar Almén, Ödeshögs kommun samt Carola Winberg och Jahn Sundin från Tieto (seminarium 7)

Tietos Carola Winberg och Jahn Sundin inledde seminariet med att bland annat konstatera att enligt SKL-rapporten Smartare välfärd använder 82 procent av 65-75-åringarna Internet.

De problematiserade sedan frågan om säkerhet: "Hur säkert är säkert?" och konstaterade att utmaningen ligger i att skapa system som är både användarvänliga och säkra.

De avslutade med att konstatera att nya utmaningar kräver nya lösningar. Uppmaningen till åhörarna var:

– Tänk utanför boxen!

Resterande del av seminariet ägnades åt två kommuner som vågat tänka/jobba utanför boxen ...

E-ansökan om försörjningsstöd i Trelleborg

Eleonor Schlyter berättade om Trelleborgs digitala utvecklingsresa när det gäller E-ansökan om försörjningsstöd.

Bakgrunden var att Trelleborg vid en uppföljning 2013 kunde konstatera att 80 procent av de sökande fick beslut inom 8 arbetsdagar. Då ställdes man sig tre frågor:

- Hur lång tid får det egentligen ta?
- För vem gör vi detta?
- Vilken människosyn har vi?

Förvaltningslagen (som skulle kunna komprimeras till enkelt, snabbt och billigt) har varit en viktig utgångspunkt för förändringsarbetet. Men även tilliten/tron på den enskilde har varit vägledande för Trelleborgs resa. (Utgångspunkten är att den som söker gör det för att hen saknar arbete – som hen egentligen vill ha

Analysen av de tre frågorna och utgångspunkterna ovan blev att detta måste vi (Trelleborg) kunna göra något åt. Lösningen blev att utveckla en e-ansökan om försörjningsstöd.

Snitslad bana

En av finesserna med e-ansökan har visat sig vara att det går att konstruera en "snitslad bana" där den som söker får felmeddelande om hen har missat någon/några fält som behövs för en komplett ifylld ansökan. E-ansökan har alltså gjort det lättare att göra rätt.

Åhörarna fick ta del av en informativ instruktionsfilm som ger den sökande vägledning om hur e-ansökan går till. E-legitimation är "vägen in" i systemet och krävs även för att underteckna den ifyllda ansökan.

Idag ansöker 75 procent via e-tjänsten och 100 procent av dem som ansöker får beslut inom en arbetsdag!

Framgångsfaktorer som ger fördelar

Trelleborg har kunnat konstatera flera fördelar/vinster med e-ansökan:

Det som tidigare tog i genomsnitt åtta arbetsdagar eller mer tar nu ett dygn innan beslut kan fattas (efter det att en korrekt ifylld ansökan har skickats in till myndigheten). Vidare kan den enskilda medborgaren följa sitt ärende digitalt under tiden som det handläggs. För den sökande lyftes fördelar fram som ökad tillgänglighet, ökat eget ansvarstagande och minskad känsla av att vara kontrollerad.

När det gäller medarbetarna inom Trelleborgs kommun så kunde Eleonor berätta om effektivare och förenklad handläggning (korrekt ifylld ansökan) och minskad stress (inga växande högar).

Stickproverna visar att de allra flesta gör rätt och är ärliga med sina uppgifter. Kostnaderna för försörjningsstöd är oförändrade i Trelleborg efter att e-ansökan införts.

Eleonor Schlyter avslutade med att konstatera att några av framgångsfaktorerna har varit att våga tänka nytt, förändrat synsätt, öppna diskussioner samt att kommunen vågat "ta ställning".

Flerårigt digitaliseringsarbete i Ödeshög

Lars Gunnar Almén, Ödeshög, tog sedan över ordet och berättade om deras fleråriga arbete för att kunna utnyttja digitaliseringens möjligheter till medborgarnas och medarbetarnas fromma.

Lars-Gunnar inledde med en bild av den omtalade Rökstenen (Sveriges längsta runinskription) och konstaterade:

– Här ser ni en stenhård tidig satsning på utförlig dokumentation. Dock omöjlig att begripa trots att den egentligen är lätt att läsa.

Lars-Gunnar konstaterade därefter att Ödeshög nu har ganska mycket på plats i form av t.ex. mobil hemtjänst (planering i mobilen), nyckelfri hemtjänst, ny tid- och insatsregistrering.

E-tillsyn

Den senaste nyheten i Ödeshög är e-tillsyn via kamera. En handfull kameror testas i Ödeshög. Stödet är populärast bland de "nya brukarna". Tjänsten säljs in som "vanlig tillsyn fast på lite avstånd". Kvalitetsaspekten har varit

bärande där en trygg ostörd sömn är viktigast.

Lars-Gunnar sa att det varit viktigt med god information, tydliga rutiner, tydligt samtycke och en överenskomelse med den enskilde.

Erfarenheterna från brukarna är så här långt mycket goda. Kamerorna är uppskattade och efterfrågade och kan även vara ett komplement till fysisk tillsyn. E-tillsyn har i vissa fall skjutit fram inflytt på särskilt boende samt lett till minskade resekostnader för personalen och därmed minskade kostnader för personal.

De problem som har visat sig har i huvudsak handlat om överföringskapacitet/bredbandskapacitet.

Biståndsbeslutet fattas utifrån ”Natttillsyn” och sedan kan detta utföras som e-tillsyn eller fysisk tillsyn. Målet är och har hela tiden varit att allt ska hänga ihop i ett sömlöst verksamhetssystem.

Korta beslutsvägar

Lars-Gunnar lyfte fram några viktiga förutsättningar för att Ödeshög lyckats nå så här långt:

Det finns en socialnämnd som vill utveckling, kommunen har intresserade drivande chefer och accepterande medarbetare (alla sjöng dock inte E-hälsans lov från början). Andra framgångsfaktorer är de korta beslutsvägarna (den lilla kommunens fördelar), att det finns ett fåtal leverantörer av IT-stöd och att det finns välfungerande nätverk och samarbetsforum.

Lars-Gunnar lyfte avslutningsvis fram medlemskapet i ITSAM tillsammans med fem andra kommuner i regionen som en viktig förutsättning för utvecklingen. (ITSAM Kommungemensam IT-organisation för sex kommuner.)

Han menade även att Ödeshögs kommunstorlek varit till nytta: lagom stor för att agera testpilot för ITSAM och samtidigt ge kunskap om hur förändringen slår i en hel kommun. Även nätverket för eHälsa i Östergötland – där regionen ingått/ingår – har varit ett viktigt och välfungerande nätverk.

.....
Text: Lars Liljedahl, FSS
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Seminarium 8. Så fixar du innovation på din arbetsplats – gratis!

Seminarieledare: Leif Denti – forskar i innovationspsykologi vid Göteborgs universitet (seminarium 8)

Leif Denti forskar om hur man skapar innovationsförmåga i offentlig sektor. Han inleder seminariet med att ge en substansgaranti – får du inte med dig någonting från seminariet kommer han och jobbar en timme gratis åt dig.

Presentationen kommer att handla om tre saker:

- Hans syn på innovation.
- Fem förutsättningar för att bygga innovationskapacitet – detta kommer ha att göra genom att summera konkret och begripligt hur forskningsläget ser ut inom innovationspsykologi.
- Tips på gratis litteratur om innovationsforskning.

Innovation

Innovationsbegreppet är svårdefinierat, en vanlig förklaring när människor tänker på ordet innovation är att det handlar om någon teknisk pryl. Men Leifs definition på innovation är ”något nytt som skapar nytta” och exempel på detta kan vara tjänster, varor, processer, arbetsmetoder eller att producera en tjänst med samma innehåll till ett billigare pris.

Han menar också att allt som är nytt är inte en innovation utan det måste finnas ett nyttoperspektiv. Nytt kan innebära nytta för medborgaren, nytta för verksamheten eller det kan handla om kostnadsbesparingar.

Leif ger ett exempel på en innovation inom offentlig sektor och det handlar om en person som fick sina registreringsskyltar stulna på bilen. Personen i fråga kände först att det här kommer att bli jobbigt att fixa, jag kommer att vara tvungen att ringa en massa telefonsamtal, sitta i telefonköer, få parkeringsböter, få problem med fartkameror och så vidare.

För att lösa problemet så började personen med att googla hur man gör när man fått sina nummerplåtar stulna och till sin förvåning så hittade han en tjänst på Trafikverkets hemsida.

Denna tjänst innebar en vägledning genom hela processen genom att man fick besvara en rad frågor – har du polisanmält? Svarade man nej blev man skickad till polisens hemsida, sedan tillbaka igen till Trafikverkets hemsida. En annan fråga var – vill du beställa nya plåtar? Hela processen genomfördes på ett enkelt sätt, personen

slapp sitta i telefonen och prata med en massa tjänstemän och fem dagar senare kom paketet med de nya plåtarna.

Leif menar att exemplet prickar av de tre nyttoaspekterna med att vara en nytta för medborgaren, nytta för verksamheten samt att tjänsten innebär kostnadsbesparingar.

Exemplet beskriver också en så kallad livshändelse där ordet innebär saker som händer om och om igen. Dessa livshändelser är bra att hitta i sin verksamhet om man ska komma på innovationer. Så ett tips från Leif till åhörarna är att försöka hitta livshändelser för brukare eller anhöriga i egna verksamheter.

Fem förutsättningar för att bygga innovationskapacitet

Leif berättar att det krävs fem förutsättningar för att bygga innovationskapacitet i sin verksamhet och det är följande:

- Färdriktning
- Förväntningar
- Förstärkningar
- Förutsättningar
- Färdigheter

Färdriktning

Det är viktigt för medarbetarna att ha en tydlig färdriktning. Det bidrar till att medarbetarna vet ”vart de ska” när de ska tänka ut nya idéer, annars kommer du som chef få en uppsjö av idéer som spretar åt alla håll. Så färdriktningen kommer att smalna av idésvärmen från medarbetarna.

Leif menar vidare att färdriktningen skulle kunna liknas med en verksamhets vision och att ledningen i en verksamhet ska bestämma den. Han ger tips på tre frågor som kan hjälpa till med att hitta verksamhetens färdriktning:

- Varför finns vi?
- Vilka finns vi till för?
- Vilka nyttor vill vi skapa?

Här är exempel på färdriktningar från två organisationer.

”To organize the world’s information and make it universally accessible and useful” – åhörarna gissar att detta är en färdriktning som representerar Google.

”Ett samhälle där alla vill göra rätt för sig” – svaret som åhörarna prickar är att det handlar om Skatteverkets färdriktning.

Dessa två exempel visar på att de har smalnats av en idé på ett bra sätt, gör man inte det händer det, som Leif nämnde tidigare, att idéerna blir spretiga och det innebär i sin tur att du som chef måste tacka nej ofta vilket leder till att medarbetarna upplever att det inte är lönt att komma med idéer, för att många får nej.

Därför är det enligt Leif viktigt att ha en klar färdriktning för att ge större chans att få idéer som är i rätt riktning och av bättre kvalitet. Det gäller som chef att fråga sig om vilken färdriktning man har för sin verksamhet.

Han berättar vidare att han anser att till exempel säga

att man arbetar efter en värdegrund inte har kvalitéer som en bra färdriktning bör ha. Det finns två problem: för det första är den för bred och för det andra är den för självklar.

Förväntningar

Den andra förutsättningen som enligt Leif behövs för att bygga innovationskapacitet i en verksamhet handlar om förväntningar. För att beskriva detta inleder han med att berätta att begreppet innovation kan delas upp i två delar, ”stora I” och ”lilla i”.

”Stora I” innebär det som blir uppmärksammat:

- Skapa eller införa banbrytande produkter, varor eller tjänster
- Genomföra större omstruktureringar, organisationsförändringar, implementera nya rutiner och policyer
- Samverka i större system med flera parter.

”Lilla i” innebär att

- förbättra de dagliga processerna
- hitta sätt att spara tid
- jaga regler och rutiner som har blivit onödiga (människor är bra på att lägga till saker kring denna punkt men inte på att ta bort regler och rutiner)

Leif ger ett exempel från dataföretaget Dell – en chef skapade ett projekt som handlade om att ta reda på vad som händer om personalen inte skapade den där rapporten som de brukade – chefen upptäckte att just den rapporten inte behövdes.

Ge rätt förväntningar till chefer och medarbetare, både till dem som är över och under dig – i det här sammanhanget att ge i:n till rätt personer. Ett tips från Leif är att fundera, för det första, på vilka typer av i:n du ska göra och för det andra, vilka personer som ska göra andra i:n.

Leif berättar att det är viktigt med förväntningar, dessutom gratis. Förväntar sig chefen att medarbetarna ska ta initiativ då är det större chans att de gör det.

Han ger exemplet om Pygmalioneffekten – en studie där två forskare var med i en skolklass och förklarade för lärarna att de hade gjort ett begåvningsstest på eleverna och pekade ut de elever som var särskilt begåvade.

Ett år senare gjorde forskarna en uppföljning. De elever som året innan hade pekats ut som särskilt begåvade visade sig ha högst poäng på begåvningsstestet. Men det som lärarna inte visste var att första gången forskarna var där hade de bara slumpat ut vilka elever som skulle klassas som särskilt begåvade.

Forskarna drog slutsatsen att det var lärarnas förväntningar som hade bidragit till resultaten – lärarna hade således förväntat sig mer av de elever som pekats ut som särskilt begåvade och eleverna hade i sin tur presterat bättre i och med lärarnas förväntningar.

Förutsättningar

En vanlig missuppfattning är att man måste ha inspiration för att vara kreativ och Leif menar att det är tvärtom. Vi blir inspirerade, därför måste vi ha rutiner och strukturer

som i sin tur gör att vi kan vara konstant kreativa och innovativa på jobbet.

Han menar vidare att ihärdighet, struktur och rutiner ligger till grund för en så kallad ambidex förmåga, alltså att man är dubbelhänt. I ett operativt arbete måste det fungera att göra saker med båda händerna.

Vänsterhanden sysslar med det operativa medan högerhanden ska skapa innovationer för organisationen. Det betyder med andra ord att man behöver jobba med operativt och innovativt arbete samtidigt och problemet är att det operativa arbetet tar tid.

Exempel från barnakuten

Leif ger ett exempel från barnakuten på Drottning Silvias barnsjukhus. Arbetar man på barnakuten behövs den operativa handen till 100 procent och det skulle innebära att personalen inte har någon tid att arbeta med innovationer.

Men avdelningen har infört ett arbetssätt som har gjort att det är möjligt. Två timmar varannan vecka är avsatt för att arbeta med utvecklingsarbete och det finns sammanlagt 13 arbetsgrupper där hälften av grupperna arbetar med frågor som personalen själva tycker är viktiga och intressanta (exempelvis föräldrainformation, mätning eller uppföljning). Häften av grupperna arbetar med saker som sjukhusledningen bestämmer (till exempel patientsäkerhet).

- Dessa två arbetssätt leder till att utvecklingsarbetet både får ett bottom-up- och ett top-down-perspektiv. Personalen får också ett eget ansvar för innovationsarbetet genom att de får:
- själva upptäcka vilka problem det finns på avdelningen
- ta fram egna idéer
- testa sina lösningar
- själva följa upp sina idéer

Chefen lägger sig inte i de fyra stegen utan chefens roll är att se till att det finns en struktur för att genomföra arbetet som fungerar. Dock finns chefen behjälplig om det skulle uppstå några problem som medarbetarna inte kan hantera.

Chefen ger tre garantier:

- Garanterad tid
- Garanterade försök
- Garanterat beslut

Ett konkret exempel är att barnakuten har tagit fram en flyer till föräldrar som kommer in med sina barn, som handlar om hur det fungerar på barnakuten och vad som kommer att hända under besöket. Föräldrar har slutat att hugga tag i personal så fort de visar sig i väntrummet, vilket har gett personalen mer tid för kärnverksamheten. Så nu har de på avdelningen sparat in de två timmar som är avsatta varannan vecka med innovationsarbete/utvecklingsarbete.

Det innovativa arbetssättet är enligt personalen enkelt att följa, även om det inte har varit en spikrak resa. Under

första året fanns det ett motstånd hos vissa medarbetare på avdelningen och det var till och med några som slutade. Men chefen var ihärdig och fortsatte arbetet och visade för medarbetarna att det fungerade. Därför har barnakuten nu ett rykte om sig som lockar till sig nya medarbetare på grund av hur de arbetar med innovation/utvecklingsarbete på arbetsplatsen.

Leifs poäng med detta exempel är att man inte kan vara kreativ i ett vakuum – det behövs strukturer. Så det räcker inte med eldsjälar för att driva innovationsarbete. Leif tror att "eldsjälens" roll är på nedgång – det är inget fel på eldsjälar men han tror att det inte räcker med dem idag för att driva frågor och innovation.

Förstärkningar (belöningar)

Människor gör oftast en cost-benefit analys när de står inför ett val. Kostnader för att hålla på med innovationsarbete kan vara att det:

- tar tid från annat
- jobba på fritiden
- att det är trögjobbat.

Vinster med innovationsarbete kan vara att:

- få göra skillnad
- få använda sina kunskaper
- få känna meningsfullhet

Kostnadssidan brukar väga över – men vad chefen på barnakuten har gjort är att utesluta kostnadssidan vilket har lett till att vinstsidan väger över.

Starkare eller svagare kreativitet

Leif ger några tips på vad som förstärker kreativitet:

- Eget handlingsutrymme
- Uppskattning och erkännande – bättre än priser och pengar
- Nära koppling till positiva konsekvenser

Dessutom ger Leif råd på vad som försvagar kreativitet:

- Konsekvensdimma – hjärnan scenarioplanerar det vill säga vilket alternativ kommer att bli Mest Lyckat vs. Minst Lyckat. När det inte finns någon förutsägbarhet eller är svårt att förutsäga alternativ så leder det vanligtvis till att vi människor ser mest negativa konsekvenser.
- Pengabelöningar – ingen bra idé om man vill ha kreativa idéer. Exempel: skulle vi få pengar för att ge blod, då skulle vi vara mindre benägna att fortsätta gå dit, att ge blod är något vi gör för att känna oss som goda människor. Leif menar att det är samma med kreativitet – att göra en brukare glad genom att till exempel komma på en bra tjänst ger alltså meningsfull belöning till mig som arbetar.
- Tävlingar – när det gäller tävlingar brukar de som skickar in bidrag forma sina idéer efter tävlingens kriterier och det hindrar den kreativa förmågan.

Färdigheter – hur ska vi leda våra grupper?

Kommunikation är en del av de färdigheter som behövs för att bygga innovationskapacitet i sin verksamhet. För

det första ska du som chef tillåta debatt.

Leif berättar om en situation där två grupper skulle skriva ner en lösning på ett problem. Ena gruppen fick instruktioner om att de skulle ha debatt om vilken lösning de skulle presentera, den andra gruppen fick instruktionen att de skulle ha konsensus om vilken lösning som presenterades. Därefter jämfördes hur kreativa de två gruppernas idéer om lösningar var utifrån ett antal aspekter.

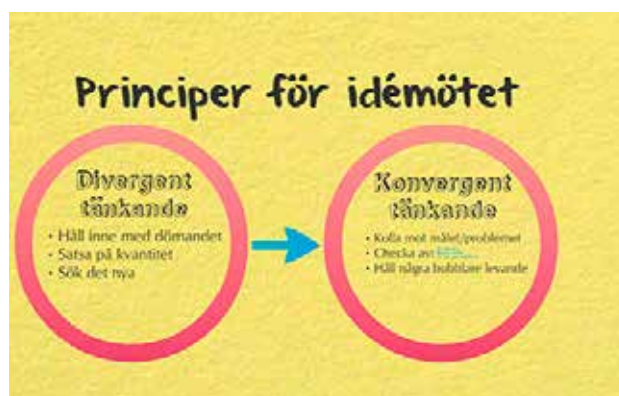
Den grupp där de hade fått instruktionen att ha debatt hade den kreativaste lösningen. Ett annat resultat var att de i efterhand hade frågat grupperna om vilken grupp de själva trodde skulle ha den mest kreativa lösningen och det var grupp två, alltså de som fått instruktionen att ha konsensus som trodde att de hade den mest kreativa lösningen.

För det andra är det viktigt att få in ny kunskap i gruppen. Detta kan man göra genom att be alla deltagare att läsa något om det som ska diskuteras. Detta är bra utav två anledningar, dels kan deltagarna debattera utifrån den information som de har hittat, dels krävs det ett underlag om man ska kunna få fram de bästa idéerna.

Den tredje faktorn som berör kommunikation handlar om att ha attityden att det inte finns några dumma frågor. Det kan vara så att man sitter i en grupp och känner att det är något man inte riktigt fattar men man vågar inte fråga. Sedan visar det sig att det inte var någon som förstod fast man själv tror att alla andra förstår.

Principer för idémöten

Det finns också principer för hur ett idémöte ska gå till och det ska innehålla två komponenter – divergent och konvergent tänkande.

Divergent tänkande innebär att man ska hålla inne med dömandet. Många kan känna igen sig i att det alltid finns någon i gruppen som ska hålla på med att skjuta ner idéer som andra kommer med, men den aspekten behöver inte finnas med i början på idémöten. Divergent tänkande innebär också att man ska satsa på kvantitet och man ska söka efter det nya.

Den andra delen av ett idémöte ska således handla om konvergent tänkande. Detta innebär att gruppen ska kolla av idéerna mot målen eller det problem som de tänker lösa. Leif vill också påminna om att alla idéer inte är bra,

det är inte meningen att vi ska genomföra alla idéer som man kommer på och för att utvärdera idéerna så behöver man ställa sig tre frågor enligt Leif:

- Är vi entusiastiska?
- Saknas någon nytta? (för medborgaren, för verksamheten eller kostnadsbesparingar)
- Kan vi genomföra idén?

Tre idétekniker

Leif presenterar tre tekniker för att komma på idéer:

- Brain-writing snarare än brainstorming. Vid brainstorming så måste man lyssna på personen som berättar sin idé vilket tar tid från att tänka. Delar man istället ut lappar där var och en får sitta och tänka och skriva under 10–20 minuter kommer man att få fram fler och bättre idéer i efterföljande diskussioner.
- Hagelgeväret – de första idéerna är oftast inte bra, de ligger för nära de tankemönster som vi har. Tänker vi ut fler idéer så kommer vi längre bort från våra invanda tankemönster. Kom på 30 idéer istället för en.
- Tvärtomtänket – det kan handla om att man i en situation inte har några idéer alls, då kan man använda sig av denna teknik. Ett exempel Leif ger: Hur ska jag göra denna presentation så tråkig som möjligt? Radda upp alternativ och tänk sedan tvärtom, det gör att man får något att studsas sina idéer mot.

Avslutning

Leif avslutar med att ge lite litteraturtips som är gratis att läsa eller hämta:

Det första boktipset är hans avhandling: Leadership and innovation – in research and development teams. Den andra är en bok som kan laddas ner på Vinnovas hemsida: Leda mot det nya – en forskningsantologi om chefskap och innovation (<http://www.vinnova.se/upload/EPiStorePDF/LedaMotDetNya.pdf>.) Dessutom finns skrifterna: Bli en innovationschef samt Innovationschef i offentlig sektor att hämta på mediaföretaget Chefs hemsida (<http://chef.se/guider/>).

Ett annat tips som Leif kallar den ultimata resursen är hans hemsida som han driver tillsammans med journalisten och chefsutbildaren Martin Kreuger. Där finns det tusentals tips och de är forskningsbaserade och medel-lästiden för tipsen är 1 minut. Hemsidan finns på länken <http://tusentips.se/>

Det verkar inte som att det var någon i publiken som kommer att utnyttja den substansgaranti som Leif utlovade inledningsvis på seminariet. Alla har vi lärt oss någonting under seminariet!

.....
Text: Victoria Lönnfjord, doktorand i socialt arbete, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime
Illustrationer: Från Leif Dentis presentation

Jobb på hemmaplan för Rumäniens fattiga romer

Seminarieledare: Aaron Israelson (seminarium 9)

Aaron Israelson, tidigare chefredaktör för gatutidningen Faktum, har flyttat till Rumänien för att starta en motsvarande tidning. Han beskriver den närmast existentiella konflikt som uppstår när fattiga romer tar plats i den svenska gatumiljön och gör att vår välfärdsstat konfronteras med en fattigdom av 1800-talsnitt.

Han berättar om sin nära vän Aura som kom till Sverige för 20-talet år sedan och möttes av mycket värme och hjälp från civilsamhället. Hon beskrev det som att "svenskar har själ". Dessvärre säger hon inte så längre; Sverige är inte lika vänligt, man är rädd och ibland dessutom utsatt för våld.

Exempel på där även det offentliga samhället rent praktiskt såg till att romer lämnade landet var i Frankrike – men även i Sverige 2011 när grupper av EU-migranter bussades tillbaka till Rumänien.

Positivt är samtidigt att den svenska debatten hållit en bättre nivå än i flertalet andra länder, med försök till att hitta ett etiskt fungerande förhållningssätt till de tiggare vi möter. Men även här ser Aaron ett försämrat debattklimat. Detta är något som går igen även ute i Europa med växande högerextrema politiska partier.

Rumänien

På tvärs mot den utvecklingen har, i varje fall tidvis, utvecklingen i Rumänien gått. Noterbart är att det i Rumänien inte finns något politiskt parti med högerextrem inriktning. Det finns en allt starkare grupp rumäner som nu driver på reformer för att modernisera landet och få bukt med korruptionen. Detta har bland annat lett till ett regeringsskifte. På plussidan är även att landets ekonomi utvecklas förhållandevis bra. Vidare nämns ett exempel från en mindre rumänsk stad där borgmästaren med kommunala medel skaffat fram lägenheter som till överkomliga priser ställts till fattiga romers förfogande enligt vad vi i vårt land skulle kalla "housing first-principen".

Tyvärr har Rumänien inte haft kraft nog att söka de medel som finns tillgängliga genom EU, och i de fall medel har kommit landet till del är det tveksamt i vilken mån dessa verkligen nått fram till de som insatserna var tänkta för.

Tiggare på svensk gata skapar samhällsutveckling?

Aaron Israelson övergår till att tala om de remitteringar/pengaöverföringar till hemlandet som 5 miljoner utlandsarbetande rumäner gör. Av dessa sänder 70 procent hem pengar till ett värde av 7 miljarder euro per år. Dessa pengar blir ofta till investeringar i hemlandet, och Aaron hävdar att detta är ett mer resurseffektivt sätt att hjälpa fattiga rumäner än att låta medel gå via olika slags organisationer som har diverse hanteringsomkostnader.

Viktigt att konstatera är också att romer inte är en ekonomiskt heterogen grupp, man återfinner här allt ifrån de fattigaste till välbeställda i folkgruppen. Aaron Israelson anser att en ytterligare effekt av att fattiga rumäner kunnat arbeta och tjäna pengar i andra länder är att man kommer i kontakt med samhällsinstitutioner som skola och förskola. Tillbaka i Rumänien ställer man krav på en utveckling av dessa områden även i hemlandet.

Kom igen!

Aaron Israelson beskriver sedan sin egen resa där han fungerade som chefredaktör för den väst-/sydsvenska gatutidningen Faktum och såg vilken styrka det gav utsatta människor att få en uppgift.

I Rumänien finns ingen liknande tidning. Därför beslutade han sig för att flytta till Bukarest för att där försöka komma igång med en rumänsk motsvarighet. Frånsett att han kunde språket – med en rumänsk mamma har han tillbringat många barndomssomrar där – innebar flytten utmaningen att starta från noll. Under det dryga år han arbetat med gatutidningsprojektet har en stor uppgift varit att hantera den rumänska byråkratin, bland annat inom skatteområdet. I det motstånd han mött ligger även det faktum att han kommer från utlandet.

Parallellt med detta pågår rekryteringen av försäljare bland föräldrarna till barn som går en skola i stadsdelen Frentari, ett område som omväxlande beskrivits som ett getto eller helvetet på jorden. En skillnad gentemot rekryteringen av svenska säljare är att de romska försäljarna inte har en social problematik, utan deras problem är arbetslöshet.

Om saker och ting går enligt planerna ska det första numret av den rumänska tidningen, med namnet Haide ("Kom igen!"), komma ut våren 2017.

Goda exempel

Avslutningsvis gav Aaron Israelson några exempel på länder och städer som kan användas som goda exempel på hur man möter rumänska migranter. I Hamburg bussar man romer till härbärgen, Gent lyfts fram för en god bostadspolitik, liksom Spanien som kunnat erbjuda hjälp med finansiering till bostäder.

I Sverige nämns det arbete Göteborg gör i form av öppen förskola, härbärge och inte minst att man erbjuder

er skola till barnen. Även Karlstad, Lund, Helsingborg och Uppsala lyfts fram som exempel där man anordnat härbärgen.

Obefogad farhåga?

Intressant är att det inte finns några tecken som tyder på att de städer som gjort mera samlade insatser fått en ökad ström av migrerande romer. Här kanske en jämförelse kan göras med de farhågor som fanns i samband med införandet av EU:s öppna arbetsmarknad.

.....
Text: Lars-Göran Jansson, FSS
Foto © Karl-Oskar Bjurenstedt

Hur kan IVO bedriva tillsyn inom omsorgen utan att hämma innovation och teknisk utveckling?

Panelsamtal med IVO och chefer från socialtjänsten (seminarium 10)

Det här seminariet var ett panelsamtal med IVO och chefer från socialtjänsten: Gunilla Hult Backlund, generaldirektör, IVO; Michaela Hecht Gunnarsson, inspektör, IVO; Kerstin Lidman, socialchef, Sollentuna; Eva Sahlén, direktör Västerås stad; Anders Kandelin, kommunikationschef och moderator, IVO.

IVO:s generaldirektör Gunilla Hult Backlund inleder med att det ska finnas ett tydligt syfte med användning av teknik inom omsorgen och att det ska bidra till att förbättra för den enskilde. Teknik ska användas av rätt anledning och på rätt sätt. Det finns en rad lagar och föreskrifter att förhålla sig till när man navigerar vid tillsyn och bedömning av teknik, digitala lösningar och de nya arbetssätt de medför inom omsorgen.

Därefter ger Michaela Hecht Gunnarsson som är inspektör vid IVO en övergripande bild av IVO:s tankar gällande tekniska lösningar och vilka aspekter som är betydelsefulla vid i tillsyn i dessa frågor. IVO har utvecklat ett bedömningsstöd som underlag för tillsyn av tekniska lösningar vid särskilt boende för äldre, detta återfinns på ivo.se.

Myndigheten ser positivt på att tekniska lösningar kan ge individen mervärde genom ökad frihet, självbestämmande och trygghet. Det finns stora möjligheter med välfärdsteknik, så länge man behåller brukarens perspektiv.

Tekniken ska inte användas för att kompensera brister i organisationen, t.ex. för att ersätta personal eller ej funktionella lokaler (exempelvis särskilda boenden i flera separata byggnader). Åtgärder som larm, lås och GPS måste bedömas ur individens behov och inte verksamhetens.

Individuella bedömningar måste alltid finnas innan beslut om teknik tas. Tekniska lösningar får inte innebära intrång i den personliga integriteten. På ivo.se finns principiella beslut i dessa frågor.

Skyddet i regeringsformen innebär att det är viktigt med frivilliga insatser. Samtycke är därmed centralt. Det finns svårigheter i att hantera samtycken för personer med nedsatt beslutsförmåga, vid demenssjukdomar och psykis-

ka funktionsnedsättningar.

Beslut kan inte fattas mot någons vilja och anhöriga kan inte samtycka i den enskildes ställe. Ett samtycke kan alltid återkallas. Samtidigt är det fel om den enskilde blir utan en teknisk lösning som ger mervärde på grund av sin oförmåga att uttrycka samtycke. Det finns olika grader av samtycke och ibland kan man vara tvungen att godta en lägre form av samtycke. En huvudregel här är att ju mer ingripande åtgärder, desto högre krav på samtycke.

Därefter följer en paneldebatt som leds av Anders Kandelin på IVO.

Kerstin Lidman, socialchef Sollentuna kommun och Eva Sahlén direktör Västerås stad, tycker att det är positivt att IVO övergett sina kriterier och istället övergått till bedömningsstöd.

De efterfrågar dock fler tankar gällande resultat för de enskilda istället för krav på att följa alla regelverk. Regleringarna skapar rädslor hos personal och verksamheter, vilket riskerar att leda till att man bara strävar efter att göra saker på rätt sätt istället för att göra rätt saker.

Kerstin och Eva redovisar siffror som visar att de äldre är mycket nöjda med att personal inte kommer in och stör deras integritet under natten. Tekniska lösningar kan vara en del i att uppnå socialtjänstens intentioner. Båda framhåller nödvändigheten att våga bryta med traditionellt tänkande i metodarbete, exempelvis i äldreomsorgen som i mycket påminner om sjukhusen, med ronderingar nattetid.

Det traditionella behöver ifrågasättas och verksamheterna behöver ges större utrymme i detta arbete, såväl som stöd från statliga myndigheter. Det krävs innovativa lösningar, ledning och styrning som är tillåtande, där goda exempel lyfts fram och främjas.

Gunilla Hult Backlund lyfter fram Tillitsdelegationen som nu har ett uppdrag på två år, där hon är en av delegaterna. Hon instämmer i att regelverket är omodernt och att det måste skapas en balans mellan kontroll och verksamheterna möjligheter att agera.

Text: Jenny Höglund, doktorand i socialt arbete, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Regeringens samordnare för den sociala barn- och ungdomsvården summerar drygt 50 kommunbesök

Seminarieledare: Cecilia Grefve, nationell samordnare samt Eric Hetting och Pia Tham (seminarium 11)

Under seminariet berättar nationella samordnaren Cecilia Grefve om vad de har hittat när projektet har kommit halvvägs. Det finns mycket bra och även områden att förbättra. Alla måste hjälpas åt, särskilt för barnet.

Det treåriga projektet har syftet att förbättra barnavården genom att stärka och stödja socialtjänsten i deras arbete och att stimulera, inspirera och bidra till en nyanserad bild. Dessutom ska projektet belysa kommunernas förutsättningar för att ge stöd och skydd, samt att undersöka om det nationella stödet är ändamålsenligt utformat. Detta är inget kontrollorgan.

Uppdraget tillkom för att öka delaktigheten för barnen i barnavården och för att minska personalomsättningen. Den förra regeringen tillsatte uppdraget, den nya regeringen har tagit över och förstärkt det. Uppföljningar med ministern görs var tredje månad, rapporteringen leder till att brister uppmärksammas och kan åtgärdas.

Återkopplingen baseras på samtal med barn, unga och vårdnadshavare samt med fackliga företrädare, medarbetare, chefer, politiker och kommunrevisorer. Återkopplingen baseras även på dialoger och på resultat från mätningar, t.ex. av hur socialarbetaren använder sin arbetstid.

En sak som uppmärksammas är att det är stor personalomsättning inom den sociala barn- och ungdomsvården, särskilt inom myndighetsutövningen. Det är allvarligt.

Uppdraget utgår från gällande regelverk, med särskild hänsyn till två paragrafer; 2 kap. 1 § SoL vilken tydliggör att kommunen har det yttersta ansvaret för att den enskilde får den hjälp och det stöd hen är i behov av, samt 3 kap. 3 § SoL gällande kvalitet.

Frågan om samarbete i uppdraget ställdes till kommunstyrelsen i de 50 medverkande kommunerna och stadsdelarna vilket öppnade dörrar till flera nämnder. Samarbetskommunerna är uppdelade enligt öppna jämförelser indelning av kommuner, tio i varje, med undantag för Stockholm och Malmö där flera stadsdelar ingår i studien.

Det är en bred delaktighet, nationella samordnaren har samarbete och samråd med bl.a. Famna, FSS, Myndigheten för delaktighet, BRIS, Maskrosbarn och Röda korset om "hur kan vi förbättra och förändra arbetet?"

Dialog med barn, unga och vårdnadshavare

Hittills har samtal förts med 93 personer med egna erfarenheter: 42 barn och unga (29 barn 6–18 år, 13 unga från 18 år, 14 av dessa var ensamkommande) samt 51 föräldrar. Dessutom har intervjuer genomförts med 7 stödpersoner, 3 familjehemspappor, 1 mormor, 2 socialsekreterare och 1 behandlare.

Här kommer det fram att mycket handlar om att de intervjuade barnen och vuxna säger att socialarbetare måste bli bättre på att lyssna, inte prata så mycket själv. En annan sak som kommit upp är att beslutsapparaten upplevs krånglig och långdragen, "kan inte alla vara i rummet samtidigt?"

Samarbete är en annan punkt som behöver förbättras, mellan polis, skola, BUP och socialtjänst. De intervjuade tycker också att kommunikationen är förlegad och önskar kontakt via Skype, sms, etc.

Brukare berättar att de inte riktigt blir informerade om vad som händer utan blir serverade en lösning. Antalet socialsekreterare är ett problem, de flesta personerna som kommit i kontakt med socialtjänstens verksamhet har haft flera kontakter/socialsekreterare.

Fackliga företrädare

Cirka 200 fackliga företrädare i kommunerna har hörts. Synpunkterna är konstruktiva och skiljer sig inte så mycket från det som kommer fram i intervjuerna med barn, föräldrar, politiker eller socialsekreterare. Det handlar om ledarskap och organisation, arbetsbelastning och personalomsättning.

Byråkratin tar mycket tid. Detaljstyrningen gör att socialarbetare upplever att det ibland är svårt att utföra arbete utifrån ramlagen.

I början av Cecilia Grefves uppdrag framkom att det inte fanns tid eller möjlighet för socialsekreterare och chefer att ta sig an nya utredningar och anmälningar. En åttatimmars arbetsdag fördelas på 13 procent kontakt med barn och vuxna, 2 procent barntid och 85 procent övrigt. Se diagram i presentationen (beskrivning av varje enhet i diagrammet finns på bloggen socialbarnungdom.se)

Kan man omforma arbetet, göra annat än att sitta ensam vid skrivbordet – hitta arbetsglädjen igen? En stor del av administrationen är sådant som någon annan kunde göra, men som socionomen sitter med, vilket tar bort tid från den direkta kontakten med barn och föräldrar.

Handlingsplaner

Efter det första besöket i kommunerna har de fått lämna in handlingsplaner till den nationella samordnaren. I handlingsplanen ingår bl.a. kompetenssatsningar, samverkan (internt och externt), barns delaktighet, administrativa resurser, tidiga insatser, förebyggande insatser,

introduktion, metodstöd, rekrytering, samarbete med socionomprogrammet samt ledarskapet. Valfärdsteknologi är något som nästan varje kommun tar upp – området håller på att utvecklas inom äldreomsorgen men har lång väg att gå vad gäller arbetet för barn.

Fem utvecklingsområden

Sammanfattningsvis berättade Cecilia Grefve om fem utvecklingsområden som blivit tydliga utifrån de dialoger som gjorts.

- Barn och föräldrar ska bli medskapande, inte bara delaktiga
- Frigöra och utveckla den enskildes resurser, vilket står i portalparagrafen i socialtjänstlagen och som arbetet grundas i.
- Förutsättningar. Finns verkligen inte på alla ställen, personalomsättningar som påverkar verksamheterna.
- Helhetssyn, socialt arbete är uppdelat i kuber och klienter hamnar mellan myndigheter utifrån vem som har det ekonomiska ansvaret.
- Samverkan måste förbättras.

Barnets egen röst

Det är många barn som har sagt att de tycker att det är konstigt att polisen kommer till skolan och berättar vad socialtjänsten är, och inte någon från socialtjänsten.

En inspelning av ett barn spelades upp.

Vad är bra med socialtjänsten?

Barnet: De lyssnade och när de inte förstod försökte de förstå. Uppmuntrade mig att säga det jag kände, sa att jag fick. Klasskompisarna visste inte vad socialtjänst var. Efter saker som hänt mig så var det några som undrade var jag varit. Jag berättade att jag varit på socialtjänsten. De visste inte vad det var så jag berättade och förklarade. Än i dag vet de inte riktigt vad det är. Någon från soc borde komma till skolan och förklara att om inte kuratorn kan ta hand om det så kan man vända sig till soc. Människor måste veta, inte bara vuxna utan barn med. Stefan Löfven du måste säga att socialtjänsten ska komma till skolan och förklara vad det gör.

Samordnarförslag

Det finns ett antal samordnarförslag, där två är beslutade:

- stödja utveckling av medskapande inom den sociala barn- och ungdomsvården (ett SKL-uppdrag som går ut på att barn och föräldrar ska vara med och formulera problemen, inte bara lösningar). 20 kommuner har redan anmält sig.
- utvecklingsprojekt för att behålla och rekrytera socionomer inom myndighetsutövningen (Uppsala har lämnat in ansökan)

Det finns också ett antal förslag som är på beredning:

- försöksverksamhet med elevhälsan "En väg in"
- säkra skolgång för de placerade barnen
- taligenkänning – att man kan prata direkt in i ett system genom en diktafon och det omvandlas till en anteckning, försök visar att anteckningarna blir till 98 procent

korrekta, ett tiotal kommuner vill prova detta sätt att minska det indirekta arbetet

- säkra placerade barns hälso- och sjukvård, här finns stort behov av strukturering
- göra anmälningar som ej lett till utredning sökbara och systematiserade (inte bara pärmar)
- myndighetsutövning över kommungränser
- verksamhetsnära stöd för dokumentationen
- praktisk forskning av tidiga och förebyggande insatser för barn före skolåldern.

Vad händer under kommunbesök nummer två?

Samordnaren kommer att följa upp handlingsplanerna för att se vad som har blivit verklighet. Alla representanter kommer då att träffas samtidigt. Hälso- och sjukvården och socionomutbildningen är också inbjudna till besök nummer två.

Cecilia Grefve betonar att det är viktigt att ifrågasätta varför vi gör som vi gör, funktionell dumhet finns på alla nivåer, menar hon.

"Det krävs ett helt nytt sätt att tänka för att lösa de problem vi skapat med det gamla sättet att tänka" (Albert Einstein)

Barnets egen röst

En film visades: *Mitt liv blev bättre när du lyssnade på mig. Du kan påverka mer än du tror. Ditt arbete gör skillnad, tack för att ni tagit hand om mig när mina föräldrar inte kunde, tack för att jag får en andra chans. Vuxna är så jävliga viktiga för oss men ni verkar inte fatta det. Tillsammans gör vi det bättre!*

Frågor och reflektioner från publiken

Det är skillnad mellan planer och faktiskt förändringsarbete, hur vet ni att dessa planer blir av?

Planen lämnas in efter det första besöket. När vi gör andra besöket följer vi upp handlingsplanen och att se hur man har arbetat in den i verkligheten.

En ödmjuk frågeställning: kan nationell nivå förbättra och underlätta?

Många kommuner har lyft att nationell nivå lägger stor vikt vid mätningar, men kanske utan att ställa sig frågan varför mäter vi och vad mäter vi? Nationell nivå måste hjälpa till att minska administration.

Det finns en uttalad rädsla från både barn och arbetare att göra fel. Socialsekreterare skriver mer, utreder mer för att ha ryggen fri. De funderar på om de har stöd eller om de står själva när eller om något blir fel?

Elefanten i rummet måste tas bort annars kan man inte göra ett bra jobb, man kan inte vara rädd för att göra fel, försvårar arbetet. Vidare måste man jobba för att få myndighetsutövning attraktivt igen, som det var förr. Många barn är också rädda för att "göra fel" och säga "fel" saker till socialsekreteraren.

Konsultmarknaden förstör och försvårar förutsättningarna för samverkan och samarbete. Hur ska man gå tillväga för

att få en stabil grupp?

I kommuner där det fungerar bra mellan politik och förvaltning är medarbetaren synlig. Det går inte att förbjuda konsultuppdrag, men vi kan marknadsföra våra verksamheter och jobba på de delar som samtliga kommuner efterfrågar. Medarbetarna håller inte fram högre lön som en nyckel utan att man ska få stöd när man behöver.

En självreflektion från en socialsekreterare gällande otillräcklig tid och stress i arbetet: Det är viktigt att välja sina arbetsuppgifter jag har ett eget ansvar att sälla som socionom, vad måste jag göra, vad är nödvändigt.

Synpunkter från nationell nivå

Ingen kommun har sagt att det behövs mer lagstiftning förutom inom förebyggande och tidiga insatser. Vi behöver effektstudier: vi måste veta att det vi gör, gör nytta.

.....
Text: Anna Ahlbäck och Jonna Andersson, socionomstudenter, Karlstads universitet

Foto: © Mark Harris, Frozetime

Bilder från nationella samordnarens presentation

Tullverkets brottsbekämpning mot införsel av droger

Lars Hansson, nationell tullspecialist på narkotika, dopning och övriga preparat (seminarium 12)

.....

Lars Hansson beskriver Tullverkets brottsbekämpning mot införsel av nya och gamla missbrukssubstanser. De följer två processer, effektiv handel och brottsbekämpning. Effektiv handel är den legala delen av handel mellan länder, import och export. Brottsbekämpning är skyddet mot illegal handel över Sveriges gräns.

Totalt jobbar det ca 2 000 tjänstemän inom Tullverket. Innan Sverige gick med i EU var de 3 700 tjänstemän – och effektiviseringen med minskad personalstyrka kommer att fortsätta.

Tullverket har rätt att leta efter krigsmateriel, narkotika, vapen, dopningspreparat, farliga föremål, kulturobjekt, djur, sprit, barnporr, vissa hälsofarliga varor: Det är under den sista kategorin som nya substanser hamnar.

800 tjänstemän jobbar med gränsskydd över hela Sverige, behovet är störst vid Helsingborg och Öresundsbron. Tulltjänstemän har befogenhet att stoppa fordon och personer, kroppsvisitera, beslagta varor, gripa och förhöra, bedriva underrättelsetjänst osv. De har förundersökningsrätt och utreder även brotten.

45 brottsbekämpningsgrupper inom Tullverket arbetar både längs gränserna och runtom i landet för att göra beslag och inledande förhör. Därefter tar Tullkriminalen vid, som arbetar med förhör, spaning, husrannsakan, analys, bevis och spårsäkring. De har eget labb och egna kriminaltekniker med hög och bred kompetens för att arbetet ska fortlöpa utan hinder.

Bekämpar organiserad brottslighet

Organiserad brottslighet, som i allra högsta grad finns i Sverige, är ett prioriterat område för Tullverket. Internet har ändrat spelplanen och gjort att brottsligheten ser ut på annat sätt.

Tullverket jobbar i projektorganisation för att slå ut hela nätverk – det gör man effektivast genom att slå ut deras

ekonomi. I nätverket ingår projektledare, analytiker, spanare, utredare, ekonomer och specialister.

Lars berättar om metoder för att upptäcka smuggling, t.ex. mobila scanners som kan scanna en hel lastbil på trettio minuter och upptäcka skillnaden mellan exempelvis tvättmedel och herion.

Till Öresund och Helsingborg kommer oftare större kvantiteter av narkotika än till andra ställen. Lars säger att Öresundsbron är Sveriges största brottsplats.

Det största problemet i Sverige är Cannabis. Sverige är till stor del självförsörjande men ändå kommer det in 20–25 ton cannabis till landet varje år. Allt är inte i form av cannabisharts, många smugglar in fröer – från varje frö kan man få 2 kilo cannabis.

Men det är inte bara de stora volymerna som är problemet. Lars Hansson ber socialtjänsten att titta noga på om ungdomar använder cannabis eftersom det är en inkörsport till andra droger. Forskningen visar att cannabis hämmar utvecklingen av hjärnan för ungdomar i 15–16-årsåldern. Många ungdomar åker till Christiania i Danmark och köper småkvantiteter, ”myrtrafik”, och varje helg tar Tullverket fast 30–40 personer för enskilda mindre narkotikabrott.

Narkotikan hamnar i någon av följande huvudgrupper:

- Cannabis
- Centralstimulantia
- Opiater
- Hallucinogener
- Läkemedel

Nya droger dyker hela tiden upp: Syntetiska katinoner, fentanylaminer, tryptaminer och piperaziner som alla fyra är centralstimulerande och hallucinogena. Det finns även syntetiska cannabinoider (Spice).

Internetdroger kallas sådant som kan beställas genom internet, här finns bl.a. cannabis, marijuana, efedrin, amfetamin samt läkemedel.

Vissa substanser är läkemedelsklassade, vissa narkotikaklassade. Folkhälsomyndigheten har regeringens uppdrag att bevaka och utreda behovet av narkotikaklassificering av varor som inte utgör läkemedel. Är det ett läkemedel är det i stället Läkemedelsverket som har uppdraget att narkotikaklassa det. I Sverige klassas varje ämne för sig och inte hela grupper, vilket förekommer i andra länder.

Anledningen till att man inte narkotikaklassar preparat i grupp är att man då kan riskera att ta med sådant som är läkemedel och inte bör narkotikaklassas. På Folkhälsomyndighetens hemsida står vilka substanser som är under utredning.

Socialarbetare behöver en större kunskap om droger än de har idag, menar Lars Hansson. Ungdomarna behöver också få bättre kunskap genom skolan om riskerna

– de skaffar sig information på nätet och där är det den positiva bilden de hittar. Det finns en mängd hemsidor som marknadsför narkotika, dopningspreparat, läkemedel m.m., ofta riktat direkt till ungdomar.

Hinner Tullverket med allt? Trafiken har ökat och även beslagen. År 2000 gjordes 837 beslag, år 2015 3 400. Internetförsäljningen omsätter stora pengar – och hemsidorna som marknadsför preparaten hävdar att det är lagliga preparat – något som tyvärr ofta stämmer då de noggrant följer klassificeringsprocesserna.

NADiS (Nätverket för den aktuella drogsituationen i Skandinavien) består av Folkhälsomyndigheten, Läkemedelsverket, Tullverket, CAN, SKL, Giftinformationscentralen, åklagare, forskare, m.fl.

Lars avslutar med att beskriva vilka som är de allra viktigaste förebyggande åtgärderna mot drogmissbruk:

- Att vara sugen på livet.
- Att få en utbildning.
- Att få ett arbete.

.....

Text: Peter Allansson och Kristofer Nilsson, socionomstudenter, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozetime

Tid för utvecklingsarbete och innovativa lösningar förutsätter att du har koll!

Seminarieledare: Oskar Lannerhjelm och Joanna Hägg, PwC (seminarium 13)

.....

Koll på hemtjänsten är en modell för att stödja kommuner att få en bra analys över kommunens hemtjänstkostnader. Underlag för analysen såväl som en handledning finns tillgängligt på skl.se. Oskar Lannerhjelm och Joanna Hägg från PwC delgav sina erfarenheter från att ha provat analysmodellen i tre pilotkommuner.

Modellen är indelad i tre delar: uppdraget, biståndsbedömningen och utförandet. Den ger en gemensam bild över alla delar i hemtjänstkedjan och kan därmed underlätta dialog över verksamhetsgränser. Genom modellen får man förslag på relevanta nyckeltal som är lätta att samla in siffror till. Detta ger mera tid över till att analysera och att arbeta med utveckling.

Uppdraget

I den första delen uppdraget kartläggs strukturella förutsättningar i kommunen, t.ex. ålder och geografi. Här vägs även mjukare delar in som politiska beslut, exempelvis hemtjänst eller särskilt boende. Det ger information om bland annat kostnad per invånare och kostnad per brukare. Det blir möjligt att jämföra hur den egna kommunen förhåller sig i relation till rikets max-, medel- och minimumtal.

Biståndsbedömningen

Nästa del avser biståndsbedömningen. Från pilotkommunerna är PwC:s erfarenhet att det tidigare varit mycket fokus på utförardelen och mindre på biståndsbedömningen. Det var påfallande liten styrning av handläggarnas arbete.

Detta kan leda till att bedömningen av antal timmar mellan handläggarna kan variera mycket, vilket kan påverka såväl rättssäkerhet som kostnader. Därför kan en analys av spridningen mellan genomsnittligt antal timmar per handläggare vara en viktig del av analysen. Det kan också vara intressant att lyfta hur stor andel av besluten som frångår normen och ställa sig frågan om man har rätt norm och varför?

En annan viktig punkt att analysera kan vara hur ofta man följer upp biståndsbeslut. Då är det viktigt att kunna plocka fram relevanta siffror, vilket kan innebära en hel del jobb första gången, men sedan blir det enklare.

Utförandet

Slutligen är det utförardelen. Här är personalens tid det viktigaste. En viktig del att analysera är relationen mellan beviljade timmar och arbetade timmar. Vidare vilken grund chefen har för att styra, är det möjligt att exempelvis följa upp basfakta och ha översyn på personalresurser, planering och logistik.

I pilotkommunerna har det visat sig att analysmodellen kan ge viktiga insikter om vilka delar som fungerar väl och inom vilka områden kommunen kan behöva tänka till och tänka vidare.

.....
Text: Jenny Höglund, doktorand i socialt arbete, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Jämförande dialog mellan räddningstjänsten och socialtjänsten

I panelen: Pernilla Alsterlind, verksamhetsutvecklare och Petter Backlund, insatschef Räddningstjänsten Storgöteborg. Cecilia Grefve, regeringens samordnare för den sociala barn- och ungdomsvården. Kjerstin Bergman, nationell samordnare för barn- och ungdomssatsningen på SKL. Per Sandberg, förvaltningschef i Växjö och ledamot i FSS styrelse (seminarium 14)

.....

Seminariet var en jämförande dialog mellan räddningstjänsten, SKL, nationell samordnare samt FSS. Trots att räddningstjänsten och socialtjänsten båda är tjänsteorganisationer finns det stora skillnader.

Pernilla Alsterlind är verksamhetsutvecklare på Räddningstjänsten i Storgöteborg. Räddningstjänsten är en linjeorganisation och beredskapsorganisation. Uppdraget är tudelat med förebyggande insatser och räddningsinsatser – båda insatserna är dock myndighetsutövning.

Det förebyggande arbetet sker bland annat med stödjan- de verksamhet och med socialt brandförebyggande arbete. Räddningsinsatserna omfattar bränder, trafikolyckor, hot, väderhändelser, egendomsskydd, m.m.

Brandmansutbildning; tvåårig eftergymnasial utbildning som drivs av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).

Brandingenjör blir man genom sju terminers högskolestudier (Lunds tekniska högskola) och för att bli behörig till myndighetsutövningen krävs en ettårig yrkesförberedande utbildning (MSB).

Petter Backlund är insatschef på Räddningstjänsten i Storgöteborg. Han berättar att arbetsmiljön och arbetslaget är otroligt viktigt. Det finns en kamratstödsorganisation internt. Medarbetarna får mental och taktisk förberedelse genom utbildning. Förebyggande och relationsskapande är en investering i arbetsmiljön.

Panelen diskuterar uppdraget, utbildningen, organisationen och arbetsmiljön.

Utvecklingen inom socialtjänsten är att uppdraget börjar bli gränslöst; stora volymer av anmälningar, många utredningar varav en tredjedel leder till insats. Forskningsstudier från 6 länder visar på samma trender som i Sverige, dvs mycket utredningstid. Socialtjänsten kan känna frustration för att man sällan får ett kvitto på insatsen. När besparingar ska göras inom socialtjänsten är det ofta på det förebyggande arbetet.

Staten driver en ettårig yrkesförberedande utbildning för myndighetsutövningen – varför finns inte något liknande för socionomer, vars utbildning är väldigt generell? Vi behöver en vidareutbildning på avancerad nivå för socialsekreterare och arbetsledare, menar socialcheferna.

Med fördel skulle kommunerna kunna samarbeta med räddningstjänsten gällande utbildning gällande förvaltningslagen (myndighetsutövning m.m).

Vad gäller organisationen behöver socialtjänsten precis som räddningstjänsten en specialistutbildning men inte en specialistorganisation. Det bör vara ett enhetstänk, förslagsvis en arbetsledare på fem socialsekreterare inklusive andra professioner än socionomer. Ledarskapet skiljer sig stort eftersom räddningstjänsten har chefer i tjänst dygnet runt.

Framgångsfaktorer

Framgångsfaktorer för en bra kvalitativ och effektiv socialtjänst:

- lagom antal ärenden
- strukturerande kompetensutvecklingsprogram
- nära ledarskap
- lite omorganisation
- låg personalomsättning

Av de fyra diskussionsområdena uppdraget, utbildning, organisation och arbetsmiljö anser panelen att arbetsmiljön är det viktigaste för utvecklingen framåt, både för socialtjänsten och räddningstjänsten.

.....
Text: Helén Eurenus, förvaltningschef Östersund
Foto: © Mark Harris, Frozentime

REFLEKTION

Elisabeth Beijer, planeringsledare på GR Valfärd (Göteborgsregionens kommunalförbund) var en av deltagarna på seminariet. Här reflekterar hon över innehållet.

Räddningstjänsten bygger på samarbete mellan kommuner. Skulle barnvården kunna utvecklas om kommunerna samarbetar om tjänsterna?

I socialtjänsten är det nästan uteslutande socionomer. Teamen inom räddningstjänsten är sammansatta med olika kompetenser. Det är ett annat sätt att tänka specialisering.

En av de stora skillnaderna som panelen uppfattade var tydliggörandet av uppdraget. Räddningstjänsten har tydliga uppdrag där man arbetar förebyggande och i insats. "Här har vi mycket att jobba vidare med", sa Kjerstin

Bergman, från SKL. Socialtjänstens uppdrag upplevs ofta oändligt. Det är också lätt att det förebyggande arbetet i socialtjänsten får stryka på foten även om alla vet att det är viktigt.

Alla barn vet vad räddningstjänsten gör, att det är dem man ska ringa om något händer. Hur många vet vad socialtjänsten är?

Den statliga satsningen på introduktionen inom räddningstjänsten, här ser vi att det börjar hända saker inom socialtjänsten också.

Betydelsen av teamet. I räddningstjänsten är enheten/ laget allt.

När man slutar sitt pass och går hem från en räddningsinsats finns det alltid någon som tar över på nästa skift. Det kan man känna sig helt lugn med. I barnavården kan man ofta känna en oro när man går hem.

Räddningstjänsten har kamratstöd när man varit med om omskakande upplevelser.

.....
Elisabeth Beijer, planeringsledare på GR Välfärd

Missar man målen inom missbruks- och beroendemålen?

Seminarieledare: Maria Branting, utredare, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (seminarium 15)

Maria Branting bjöd på en föreläsning som utgick från den rapport hon varit med och utarbetat: *Missar man målen inom missbruks- och beroendevården? Om uppföljning av resultat ur ett patient- och brukarperspektiv*.

Maria Branting är anställd av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys som bildades år 2011. Det är en oberoende myndighet som har i uppdrag att analysera och utvärdera områden inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Syftet är att stärka patienters och brukares ställning inom instanserna.

Myndigheten har ett patient- och brukarråd om drygt 20 personer som har i uppgift att ge förslag till områden att utvärdera. Resultaten av myndighetens kritiska granskningar vänder sig till regering och andra huvudmän (kommuner) i form av rekommendationer och slutsatser.

Den rapport som Maria presenterade är myndighetens första projekt inom socialtjänsten. Området missbruk- och beroendevård valdes utifrån att det är ett allvarligt problem som drabbar många personer – och inte bara den som har missbruksproblematik, utan även dennes anhöriga och övriga omgivning.

Rapporten handlar i grunden om centrala förutsättningar för systematisk kvalitetssäkring och utveckling av missbruks- och beroendevården ur ett brukarperspektiv. Maria belyste vikten av systematisk uppföljning med brukarperspektiv för att klargöra om insatserna inom socialtjänsten fungerar. Vid uppföljning är det betydelsefullt att följa upp både strukturer, processer och resultat.

Rapporten utgår från två övergripande frågor:

- Vilka resultat är viktiga för personer med alkohol – och narkotikarelaterad problematik?
- I vilken utsträckning finns en gemensam struktur för uppföljning av dessa resultat?

Maria beskrev två tidiga steg i processen, där det första var att gå igenom tidigare forskning samt att genomföra kvalitativa intervjuer med bland annat patient- och brukarföreträdare. Det visade sig finnas bristande forskning

inom området, främst ur patient- och brukarperspektiv.

Det andra steget var att gå igenom befintliga uppföljningar och att kartlägga deras datakällor.

Ur ovanstående växte ett ramverk fram, vilket kan beskrivas som tre sammansatta cirklar. Den första cirkeln handlar om patientens/brukarens motivation: ”Jag kan och vill förändra mitt beteende”. Flyttar man ett steg utåt i cirklarna till den andra cirkeln, hamnar man på kategorin ”Jag kan hantera konsekvenser av mitt tidigare missbruk/beroende”. Den slutliga och tredje cirkeln benämns som ”Jag har ett gott och värdigt liv”.

De kvalitativa intervjuernas resultat visar tolv viktiga områden för patienter och brukare, där områdena till stor del hänger samman. Följande områden framkom:

- Grad av missbruk och beroende: Vad ska det konkreta målet för behandlingen vara? Minskat bruk eller helt drogfri? Viktigt att känna kontroll över sitt bruk och situation.
- Fysisk och psykisk hälsa
- Boendesituation: Övergripande och nödvändig trygghet för att ta emot behandling
- Ekonomisk situation
- Arbete: Vikten av ett sammanhang och mening.
- Trygghet och säkerhet: Är personen utsatt eller utsätter andra för brott, hot och/eller våld?
- Närstående: Handlar om konsekvenserna för dem, däribland att patienter/brukares barn är omhändertagna.
- Socialt nätverk: Vikten av detta. Många har svårt att lämna sitt tidigare sociala nätverk trots att det haft en negativ påverkan.
- Själständighet: Vikten av att bli självständig och ha kontroll över sin situation, men samtidigt kunna be om stöd från samhället.
- Stigmatisering: Upplevelse av skam, bemötas med respekt och ej bli dömd eller placerad i ett visst socialt fack.

- Sammanhang: Bryta tidigare mönster och finna sin roll i ett nytt sammanhang bland sysselsättningar och socialt nätverk.
- Ur ett patient – och brukarperspektiv är hela livssituationen viktig, varför uppföljningar bör ta hänsyn till detta.

Olika instanser i samhället, t.ex. Försäkringskassan, följer upp resultat på nationell nivå men utelämnar viktiga resultat. Det finns ett stort fokus på strukturer, processer och resultat som visar hälsa, grad av fysiskt och psykiskt beroende och boendesituation. Däremot finns det inga uppgifter gällande patienters/brukares känsla av sammanhang och eventuella stigmatisering.

Uppföljning på nationell nivå är beroende av uppföljningen som sker på lokal- och regional nivå. Uppföljning på dessa nivåer kan vara varierande gällande både omfattning och kvalitet, vilket till stor del beror på resurser.

Endast 37 procent av landets kommuner följer upp resultaten av sina insatser. En anledning tycks vara att IT-systemen inte är anpassade till uppföljning, då personal inom den kommunala missbruksvården inte kan behandla kvantitativa data. Två av tolv områden följs upp systematiskt på lokal- eller regional nivå: grad av missbruk samt fysisk och psykisk hälsa. Konsekvensen blir att vi saknar nödvändig kunskap som kunnat användas som underlag för forskning.

Den aktuella rapporten utmynnade i rekommendationer till Kunskapsstyrningsrådet, däribland att en gemensam struktur för uppföljning och resultat behöver upprättas. Strukturen ska genomsyras av ett helhetsperspektiv.

Kommentar från deltagare

Bra att rapporten innehåller ”ett stark brukarfokus, vilket är viktigt eftersom det ofta tappas bort”.

Text: Morgan Berg och Erica Didriksson, socionomstudenter, Karlstads universitet

Foto: © Mark Harris, Frozentime

Illustration från Maria Brantings presentation

Innovation och välfärdsteknik i äldreomsorgen

Seminarieledare Eva Sahlén, direktör för Sociala nämndernas förvaltning, Västerås (seminarium 16)

Vad händer när samma gamla äldreomsorg börjar ges med stöd av välfärdsteknik? Västerås stad är i framkant av välfärdsteknik inom äldreomsorgen. De har haft goda förutsättningar genom statliga stimulansmedel som har lagt grunden för långsiktiga projekt.

Det är ett långt hopp från långvården till framtidens äldreomsorg. Eva Sahlén illustrerar med en svartvit bild av äldre människor i varsin säng i en sal och en färgbild av en man med en bestickrobot framför sig på bordet – mannen på bilden heter Sten Hemmingsson och har en funktionsnedsättning som gör att han inte kan äta själv. Han tröttnade på att alltid bli matad av någon annan och byggde en bestickrobot, som faktiskt finns tillgänglig för allmänheten (läs mer på bestic.se)

Eva menar att vi måste ta till oss digital teknik och hjälpmedel som kan underlätta i vardagen. Förutom självständighet är ekonomi parad med demografin en viktig faktor.

– Det handlar om ekonomi, personalförsörjning och för den enskilda vinsten som integritet, trygghet, frihet, rättvisa och delaktighet, säger Eva.

Västerås stad har tre roller:

- Att använda välfärdsteknologi,
- Att möjliggöra för medborgarna att ta eget ansvar och
- Att samverka med innovatörer kring utvecklingen

Man vet inte alltid bäst själv. Västerås uppmuntrar sina invånare till att komma med idéer och förslag på utveckling och förbättring. Personal sitter ofta inne med bra kunskaper/åsikter som kan modernisera innehållet i arbetet. Det finns mycket kraft att hämta från vårdutförare och företag. Socialstyrelsen och IVO tillför idéer om hur ny teknik synkar med befintlig lagstiftning.

Komplexa frågeställningar

I arbetet har de stött på och arbetat med en del komplexa frågor.

- Etik
- Juridik Socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagstiftning, datalagstiftning, m.m.
- Samtycke – den (kognitiva) Västeråsmodellen för infö-

randet/användandet av trygghetsskapande teknik för personer med nedsatt beslutsförmåga

- Upphandlingar.
- Vilka ersättningsmodeller ska finnas när teknik finns med i modellen?
- Tekniken utgör 20 procent, resten är metodik och personalens inställning. Det är inte bara sätta produkten, varan, datorn eller iPaden framför brukaren eller vårdpersonalen och förvänta sig att arbetet skall fungera. Man måste visa på nyttan för brukaren, förklara hur det fungerar, se till att det passar ihop med verksamhetssystemen och inte är en isolerad innovationsbubbla.

Implementering

Varje sorts teknik har testats med fokusgrupper av äldre. Västerås är en ingenjörstad – det har möjligen påverkat att så många velat vara med och prova? Om brukarna själva är med i tankarna runt både design och funktion blir resultatet oftast bättre.

Det är viktigt att hela tiden förankra tekniken hos personerna som ska använda dem.

Skepsisen ökar med avståndet

Det finns så många som kan vara skeptiska till att använda teknik som hjälpmedel, men oftast är det den som själv inte har behov av hjälpmedel eller hemtjänst som är mest högljudda i sina protester, bland andra media, lagstiftare, och allmänna tyckare. Andra som är tveksamma är de som i sitt yrke inte arbetar nära brukaren.

Brukaren själv kan vara skeptisk till en början men inser snabbt nyttan när vardagen blir enklare. Anhöriga och personal som delar vardag med den enskilde kan vara skeptiska men även de inser nyttan när de ser att hjälpmedlet funkar. En del personal kan vara motsträviga för att de är rädda att hjälpmedlet ska ta jobbet ifrån dem.

E-hemtjänst nattkamera och dagskärm

Dagskärm har använts av ett trettiotal personer men i nuläget bara av fem – utvecklingsarbete pågår och man utreder hur tillsynen genom kamera/skärm ska fungera med det dagliga hemtjänstarbetet.

Nattkamera har under 2014 haft cirka ett trettiotal användare, idag ca 100 användare vilket motsvarar ca 4 200 tillsynsbesök per månad. Ungefär 95 procent som fått insatsen väljer att fortsätta.

Risker med nattkamera är om det blir ett totalt driftavbrott, därför är support viktigt, liksom beredskap för hur man agerar vid driftstopp på internet eller elförsörjning.

Arbetet med nattkameror inom hemtjänsten har tillfört en del kostnader, både för hårdvara, mjukvara, administration och installation. Den totala kostnaden för nattkameror är dock lägre jämfört med kostnad för personal och restid för att göra fysiska besök.

Individuella trygghetslarm

På ett demensboende som tidigare hade lås på dörrar och grindar har Västerås kunnat låsa upp dörrarna efter installation av moderna trygghetslarm som är inställda utifrån varje individs behov: En person kan gå fritt i hela byggnaden, medan larmet går så fort en annan person rör sig utanför sin del av huset.

Välfärdsbroadband

I Västerås har bredbandsuppkoppling varit tillgänglig i de allra flesta bostäder. I annat fall har kommunen tagit installationskostnaden i sin budget (mobilt eller fast broadband).

– Detta är inte en uppgift som endast ligger under socialtjänstens ansvar utan kommunledningen måste vara med. Infrastruktur måste vara en kommunfråga! säger Eva med eftertryck.

Västeråsmodellen

Att införa trygghetsskapande teknik inom vård och omsorg för personer med nedsatt beslutsförmåga utan samtycke. En rättslig analysmodell som ska medföra en metod för införande vilket ger en checklista för individuella bedömningar.

Testbäddar

Att göra upphandlingar av ny teknik är en utmaning, när man inte vet exakt vilken vara eller tjänst man avtalar om. Vi behöver jobba med att titta på forskningsutvecklings-tjänster och nya produkter, vi behöver samarbeta mellan kommunerna och arbeta med andra typer av resurser och kompetenser för att kunna utveckla nya tjänster, menar Eva.

Ett sätt att utvärdera nya hjälpmedel och metoder är att använda testbäddar.

En testbädd kallas Mistel: Mötesplats för innovation i samverkan – testbädd för livskvalitet. Det är en mötesplats för personal och användare som vill prova på nya metoder och hjälpmedel. Mistel erbjuder skräddarsydd testdesign, dvs. att hitta rätt metod för att uppnå syftet. Testmiljöerna är både eget och särskilt boende och i Mistels lägenhet. Testpersonerna har varit äldre personer, personer med någon typ av funktionsnedsättning, personal och chefer inom kommunalt finansierade vård och omsorgsverksamheter.

Man utvärderar också nya hjälpmedel och metoder med pilotprojekt. Vissa pilotverksamheter visar olika resultat – mest positiva resultat får de verksamheter där cheferna engagerar sig och pushar personalen att använda metoderna på rätt sätt.

Delar som återstår att utveckla

- Juridiken
- Identifiera behov – tjänstedesign
- Upphandling
- Kostnadseffektivitet
- Implementering från pilotstudie till bredd
- Systemförvaltning och framtidssäkring
- Infrastruktur, broadband

Gränsdragningar

Vem ska betala vad – på många boenden är det snabb omsättning jämfört med vissa LSS-boenden där enskilda kan vara bosatta en lång period. Vem ska stå för kostnaden avseende wifi och internet – den enskilde eller kommunen? Har personalen rätt att vara uppkopplad till personens nätverk, vilka hemsidor ska man få besöka?

Det behövs en bättre dialog och ett tydligare erfarenhetsutbyte kommuner emellan. Den digitala tekniken bör ses som en murbräcka och en språngbräda för att kunna utveckla och möjliggöra socialtjänstlagens intentioner.

Eva Sahlén betonar att välfärdsteknik handlar om trygghet, inte övervakning.

Text: Sophia Forsbacke, socionomstudent, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Reglera vinster i välfärden?

Seminarieledare Johan Höök, huvudsekreterare i Valfärdsutredningen (seminarium 18)

Huvudsekreteraren Johan Höök berättar att välfärdsutredningen gjorts av en expertgrupp med Ilmar Reepalu i spetsen. Tanken är att den ska vara en utåtriktad utredning och Johan tycker därför att det är väldigt kul att han får möjligheten att berätta för Socialchefsdagarnas deltagare hur långt de har kommit.

Välfärdsutredningens övergripande mål är att offentliga medel ska användas till det de ska. Utredningen behandlar en rad frågor men vinstfrågan är den absolut mest uppmärksammade. Andra frågor handlar om hur man kan stärka den ideella sektorn, Om LOV (lagen om valfrihetssystem) behöver ses över och om det behöver göras en förenkling av upphandlingen av socialtjänster.

Marknaden för sociala tjänster kan inte jämföras med en vanlig marknad, säger Johan Höök. Till skillnad från en vanlig marknad där efterfrågan styr, är det behoven av tjänsterna som styr inom välfärdssektorn.

Alla som har behov av en välfärdstjänst har individuell rätt att få behovet tillgodosett. Att kvaliteten på tjänsten är god är därför centralt annars tillgodoses inte behovet. Vad som kan anses som god kvalitet är dock svårt att avgöra. Det är också svårt att avgöra om det är bättre eller sämre med en privat utförare.

Det som dock kan konstateras i exempelvis skolan är att vissa centrala delar i privat verksamhet skiljer sig från den kommunala. Lärartätheten i de privata skolorna är exempelvis generellt lägre, likaså tillgängligheten av specialpedagoger.

Det kan vara rimligt att ställa högre krav på privata

utförare än vad som görs idag. Det handlar i grund och botten om Sverige som helhet, det måste finnas en legitimitet mot skattebetalarna som måste veta att skattepengarna används till det de faktiskt är avsedda för och inte till orimlig vinst.

Ett argument som ofta framförs mot en vinstreglering är att valfriheten och konkurrensen inom välfärdssektorn skulle minska. Det finns dock exempel på att detta inte nödvändigtvis är synonymt. Danmark och Norge är exempel på detta.

I Danmark är 18 procent av alla skolor privata aktörer men de får inte bedrivas med ett vinstsyfte. Det talar ändå för att det går att upprätthålla både konkurrens och valfrihet trots att en reglering av vinster sker.

Vad det gäller valfrihet är det inte så enkelt vare sig att välja eller byta utförare som ofta framhålls. Det finns idag ett problem gällande information: det är svårt som brukare att veta vad skillnaden mellan olika företag är och vilka som är bättre än andra. Dessutom finns det områden där det i princip inte går att rätta upp en situation om utföraren har varit dålig – det är till exempel svårt att gå om hela grundskolan. Tjänsterna måste därför vara av god kvalitet från början oavsett vilken utförare det handlar om och oavsett på vilka grunder de utför tjänsten. Det här kallar Johan för ett systemperspektiv: kvaliteten ska alltid vara likvärdig oavsett utförare.

Vinstmått

Måtten för vinst är olika. Debatter om vinst i välfärden kan ibland upplevas snurriga. Det generella är dock att välfärdsmarknaden är en oerhört lönsam bransch med stora vinster oavsett hur man mäter och därför finns det ett behov av vinstreglering.

Välfärdsutredningen pekar på att det finns vissa risker med att inte reglera vinsten. Det kan exempelvis handla om att något företag tar så många marknadsandelar att de får monopol på välfärden eller att detaljstyrningen inom verksamheten blir hårdare och hårdare för att maximera vinsten. Det kan hämma innovationskraften hos dem som arbetar på ett ofördelaktigt sätt.

Det finns olika möjliga åtgärder, men Johan lyfter ett antal angreppssätt som kan bli aktuella:

Det går att utveckla aktiebolagslagen när det gäller välfärdsområdet

Det går att reglera utdelning, statslåneräntan + 1%

Det går att styra upp regleringen av personal (täthet av personal)

Alla dessa delar är saker de tittar på i utredningen. De konkreta förslagen får vi invänta tills grundbetänkandet av utredningen släpps i början på november. Johan Höök betonar att regeringen kommer att lägga fram de förslag som utredningen kommer fram till för riksdagen.

Frågor från publiken

Jag har hört att det finns ett förslag på att begränsa vinsten till 8 procent. Är det aktuellt?

Regeringen har anlitat en konsult för att räkna på olika förslag. 8 procent är hans förslag men vi har inte tagit ställning till det ännu.

Vilket sätt räknar ni på vinst? Skiljer ni på vinstutdelning och vinst?

Det återkommer vi om i betänkandet. Det jag kan säga är att vi tittar på båda.

Finns det många privata skolor i Danmark och Norge?

Inte i Norge men i Danmark. Där sitter föräldrar ofta i styrelsen och det är bara tillåtet att äga en skola per företag. Vinst är inte heller tillåtet. Inget annat land i Europa, förutom Sverige, tillåter vinst i skolan.

.....
Text: Peter Allansson och Kristofer Nilsson, socionomstudenter, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Översyn av LSS

Seminarieledare Désirée Pethrus, regeringens särskilda utredare

Désirée Pethrus presenterade vid seminariet förutsättningar, riktlinjer och utmaningar inför den förhållandevis nystartade utredningen runt en översyn av LSS. Utredningen går under namnet Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen, S2016:03. Direktiven för utredningen kom den 26 maj 2016 och ett slutbetänkande ska lämnas senast den 1 oktober 2018.

Désirée inledde bland annat med att presentera sin egen bakgrund där hon särskilt lyfte fram sin roll som riksdagsledamot för KD samt medlem i arbetsmarknadsutskottet. Att hon dessutom har en bakgrund som socionom är en inte heller oviktig detalj i varför det är hon som är regeringens särskilda utredare av frågan.

Utredningssekretariatet består förutom Désirée av en huvudsekreterare och två ytterligare sekreterare. De övriga deltagarna har bakgrunder och därmed kompetenser som ekonom, statsvetare respektive jurist.

”Självordsuppdrag” eller utmaning

När hon tillträdde som utredare fick hon från vissa håll att denna utredning är att betrakta som något av ett ”självordsuppdrag” men att hon personligen snarare vill betrakta det som en utmaning. Uppdraget består av mycket komplexa frågeställningar. Det är ett uppdrag och område med många dimensioner. Det rör personer som kanske tillhör de ”mest utsatta i vårt samhälle” och som dessutom har bakgrunder och problematik som ser mycket olika ut.

En viktig utgångspunkt för utredningen är naturligtvis de ekonomiska aspekterna, att kunna hitta besparingsmöjligheter, att kunna hitta lösningar och förändringar som bidrar till ett framtida kostnadseffektivt system. Detta får dock inte vara den enda anledningen till de förändringar översynen kommer att resultera i.

LSS-kostnader har ökat kraftigt 2008–2014 (siffror för 2015 finns ej än). Antalet personer med insatser och antalet insatser ökar också men inte lika kraftigt som kostnaderna. Detta beror på att det genomsnittliga antalet timmar per vecka och brukare ökat. Antalet personer med assistansersättning har också ökat kraftigt från 1994 till 2015.

Utredningen skall bland annat analysera vad ökning-

arna beror på. Arbetshypoteser och faktorer som skall utredas är samhällsutvecklingen generellt samt ökningen av antalet privata bolag som aktörer inom LSS.

Rättighetslagstiftning

Centrala utgångspunkter för utredningen är bl.a. att LSS är och skall vara en rättighetslagstiftning för delaktighet i samhället. Lagen syftar till att personer med funktionsnedsättning ska kunna ”leva som andra” och leva ”ett självständigt liv”.

Det finns utifrån detta tillsammans med kostnadsutvecklingsproblematiken flera utmaningar för utredningen. En rad sådana nämns av Désirée och de kommer att kräva fördjupad analys i utredningen, exempelvis:

- Brister i träffsäkerheten i bedömningarna
- Otydligheter i regelverket
- Hur ska kontroll, insyn och tillsyn utformas så att ”pengarna ska komma brukarna till del”, med kostnadseffektiva insatser?
- Olika domstolar kommer idag fram till olika beslut. Beror detta på en idag otydlig lagstiftning?
- Även olika kommuner kommer idag fram till olika beslut.
- Kommunen och relationen till Försäkringskassan. Vem ska betala vad och varför ser bedömningarna olika ut?
- Individerna riskerar idag bli ”inlåsta” i daglig verksamhet. Utredningen bör verka för att ge individerna ökade möjligheter till arbete, studier m.m.
- Hur ska man skapa ett ekonomiskt hållbart system?
- LSS är idag ett riskområde för bidragsbrott och eller fusk. Hur skall detta förhindras, i det att det är ett område med stora penningssummor i omlopp som också kan locka till försök till utnyttjande?

Det är inte första gången som LSS och assistansersättningen utreds. Tidigare utredningar finns från såväl 2008 som 2014 och resultat därifrån tas med som input i den aktuella utredningen. Utredningen avser också att blicka ut utanför Sverige för att se i vilken mån vi kan lära av andra länder. I första hand nämns de nordiska grannländerna men även länder som Tyskland och Australien finns i blickfånget för utredarna.

Utredningen kommer att samverka med externa aktörer och sakkunniga från exempelvis SKL och brukarorganisationer. Det kommer också att finnas tillgång till referensgrupper där deltagare från politiska partier, brukarorganisationer, utförare och forskare m.m. ingår.

Désirée Pethrus gick igenom direktiven för utredningen i form av 13 punkter där konkreta frågeställningar som skall besvaras tas upp. Dessa punkter framgår av powerpointpresentationen men kan också sammanfattas som berörande ett antal områden som kostnadseffektivitet, ansvarsfördelning, privata aktörer och drivkrafter, insatsernas innehåll och effektivitet (t.ex. med avseende på

åtgärder som leder till ökad sysselsättning och hur teknik och hjälpmedel kan stärka kvaliteten i insatserna).

Efter att själva presentationen avslutats gavs ett stort utrymme åt frågeställningar från åhörarna där Désirée meddelade att även om hon i nuläget inte kunde besvara samtliga frågor eller att frågeställningarna inte hade preciserats i direktiven till utredningen så var frågorna ändå viktiga inspel till utredningen.

Hon meddelade i samband med det att hon gärna tar emot ytterligare synpunkter och inspel från kommunerna och att en enkel kanal att nå fram med dessa synpunkter är via mail till utredningen, s.lss@regeringskansliet.se

Ett urval av frågor från åhörarna

Ledsagarservice och utlandsresor?

Detta område tas inte direkt upp i direktiven men finns ändå åtminstone indirekt med i vad det innebär ”att leva som andra”, så det kommer säkert att tas upp på något sätt inom ramen för vad skälig levnadsnivå innebär.

Små aktörers ställning inom LSS: Varför försvinner de mindre aktörerna från marknaden?

Det är bl.a. ur ett brukarperspektiv viktigt att det inte bara blir stora aktörer kvar. Sjuklön för de mindre aktörerna är en relaterad fråga som det är viktigt för utredningen att fördjupa sig i.

Juridisk kompetens i kommunerna: Finns den juridiska kompetensen i kommunerna för att möta bolagens ”vässade argument”?

Personliga ombud, oberoende stöd bör finnas som kan föra brukarnas talan. Det är svårt för kommunerna att både företräda brukarna och att fatta beslut.

Stöd i samband med omvårdnad till barn: Föräldrar med funktionsnedsättningar kan behöva stöd till omvårdnad av barnen. Likaså kan för tidigt födda barn leda till en situation där behov av stöd kan uppkomma, stöd till egenvård.
Ingen av dessa frågor är uttryckligen beskrivna i utredningens direktiv men det kan finnas behov av att utredningen ändå fördjupar sig i området. Det är av vikt att föräldrar får erforderligt stöd från samhället samt att dessa insatser på ett effektivt sätt samordnas.

Omprövningstider?

Omprövning och uppföljning vartannat år även av varaktiga nedsättningar kan ifrågasättas. Det är dock svårt att komma till ett läge där omprövning/uppföljning aldrig sker. Området bör dock ses över.

Arbete för de med daglig verksamhet: Hur kan man förbättra möjligheterna till arbete för denna grupp?

Samverkan mellan aktuella myndigheter är centralt. Direktiven anger detta som en fördjupningsfråga då det är viktigt att LSS inte reduceras till en fråga om omsorgs- verksamhet.

.....

En berättelse om jobb och ett annat sätt att jobba

Seminarieledare Cecilia Lejon, förvaltningschef och Ola Johansson, arbetsmarknadschef, båda från arbetsmarknadsförvaltningen i Trelleborgs kommun (seminarium 21)

.....

Föreläsarna inledde seminariet med att berätta om Trelleborgs kommun. Sveriges sydligaste kommun och mitt i Europa. Det är Sveriges 53:e största kommun med 43 000 invånare. Den politiska organisationens nämnder är nio stycken och Arbetsmarknadsnämnden ansvarar för arbetsmarknadsinsatser, försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen, integrationsfrågor. De har kommunens aktivitetsansvar för unga och samordnar även insatser för unga.

Arbetsmarknadsnämnden har fokus på etablering och är specialbyggd för att jobba med jobb, inte bidrag. Seminariet ledarna menar att de i Trelleborgs kommun gör allt för att undvika konstgjord andning. Fler ska komma ut i arbete: riktiga arbeten.

Strategiska vägval – två olika synsätt

Det blir skillnad att ha biståndsperspektiv eller arbetsmarknadsperspektiv – även om båda delarna rymms inom samma lagstiftning. De olika perspektiven leder nämligen till olika arbetssätt.

Socialt perspektiv

- Fokus på biståndsrätt
- Fördjupad individkartläggning
- Omhändertagande
- Tillitsfull/Beprovad
- Långa processer
- Specialkompetens eftersträvas

Arbetsmarknadsperspektiv

- Fokus på självförsörjning
- Arbetsplats först
- Eget ansvar – matchning
- Utmanande
- Snabba insatser
- Generalistkompetens eftersträvas

Arbetsmarknadsförvaltningens organisation

Inom organisationen finns två huvudprocesser: arbetsmarknadsprocessen och boendedriftsprocessen som i sin

tur innehåller etableringsboenden och bosättningsprocess.

Arbetsmarknadsprocessen innehåller tre delprocesser: Planering/uppföljning (A), Insats (B) samt Myndighet (C). Föreläsarna berättar hur det kan se ut för en person som behöver hjälp. En ansökan om bistånd kan göras via nätet klockan 20 den ena dagen. Nästa dag får personen tid för planering på morgonen (A), därefter får de ett erbjudande om en insats (B). På eftermiddagen sker det en uppföljning huruvida personen i fråga har varit på det inplanerade mötet och därefter fattas ett beslut om en arbetsmarknadsåtgärd (C). Personen som söker har kontakt med delprocess A och B hela vägen tills personen är ute i arbete.

Anledningen till att de i Trelleborgs kommun har fått ut 100 procent i arbete tror de bland annat beror på att snabbheten.

En av åhörarna undrade var i processen Arbetsförmedlingen finns? Svaret från föreläsarna var att de finns med i delprocesserna A och B. Från kommunens sida kan man inte tro att Arbetsförmedlingen ska lösa alla problem gällande arbetslöshet – men det är viktigt att göra upp med Arbetsförmedlingen vem som ska göra vad i de olika delprocesserna.

Det här står arbetsmarknadsförvaltningen för

- Ord påverkar – människor och resultat
- Arbeta med grundproblematiken (etablering på arbetsmarknaden)
- Höga förväntningar ger höga resultat

De arbetar med etableringsplaner snarare än vårdplaner, att möta en ensamkommande med en etableringsplan kommer enligt föreläsarna att leda till en skillnad i inställning hos det ensamkommande barnet, än att upprätta en vårdplan.

Det kom en fråga från åhörarna om det bara handlar om en lek med ord? Man kan se det så medger seminarieledarna – men resultatet blir ändå bra.

Extraordinära resultat – EOR

Höga förväntningar leder till höga resultat. Gör man samma saker hela tiden kommer man också att få samma resultat. Därför arbetar Trelleborg sedan 2013 efter en modell för att uppnå extraordinära resultat, som utgår från ett processinriktat tankesätt.

Den ska förstås som en cirkulär process i fyra steg:

- Produktionsapparaten – handlar om produktionslogiken, produktionsdesignen och vad som är rätt eller fel. Innehållet i detta steg är något som cheferna är ansvariga för.
- Kompetens – kan personalen ”producera” det som produktionsapparaten är tänkt att producera?
- Driv – vill personalen? Detta handlar om ett personligt ställningstagande. Även om steg 1 och 2 skulle fungera, så kommer det inte att fungera om personalen inte vill.
- Kultur – stegvis förflyttning. Följer man de andra tre stegen förändras kulturen under resans gång.

De arbetar med fyra grundläggande principer

- Arbetsplats först.
- Flexibel kompetenspåfyllning – vad behöver den sökande för att komma ut i arbete? Har näringslivet några speciella behov?
- 85/15-principen – av de sökande har 85 procent arbetslöshet som grundproblem, det ska speglas av insatsutbudet. Utbudet ska med andra ord inte utgå från den problematik som övriga 15 procent har, men självklart ska det finnas insatser för dessa personer också.
- Systematisk uppföljning – för att göra arbetet enhetligt och enklare.

Resultat

Företag och arbetsgivare har också varit delaktiga i förändringsarbetet. Föreläsarna berättar att näringslivet har gett 216 156 timmar till Trelleborgs kommuninvånare, t.ex. genom att granska CV eller hålla föreläsningar.

I rapporten Trelleborg mot trenden går det att läsa att Trelleborg är den kommun i Sverige som har sänkt sina kostnader för långvarigt biståndsmottagande mest under 2006 till 2013.

Föreläsarna visar jämförande statistik gällande olika kostnader mellan Trelleborgs kommun (TK) och jämförelsekommuner (JFK). Ett exempel är hur mycket ekonomiskt bistånd kostar i kronor per invånare (TK 967 kr/inv vs. JFK 1 230 kr/inv), ett annat exempel är kostnad för arbetsmarknadsåtgärder (TK 413 kr/inv vs. JFK 729 kr/inv). Antalet som är i arbetsmarknadsåtgärder är 1 241 stycken i Trelleborgs kommun i jämförelse med 602 stycken i jämförelsekommunerna.

En fråga från åhörarna var om det går att hämta statistik för sin egen kommun? Föreläsarna informerar att statistiken går att hämta från Kolada, kommun- och landstingsdatabasen. I Trelleborgs kommun har de också sänkt kostnaden för ekonomiskt bistånd och detta tror föreläsarna beror på att de fattar ca 1 000 beslut/månad fördelat på fem handläggare.

Föreläsarna berättar om en rapport som heter *Orka*

fullfölja och där går det att läsa att 99 procent av alla Trelleborgare som lämnar in en ansökan om ekonomiskt bistånd får beslut inom en arbetsdag, de har 100 procent fler ut i egenförsörjning samt att 65,8 procent av unga arbetslösa går ut i självförsörjning inom 6 månader och att snittet tidigare var drygt 10 månader.

Två nyckelfaktorer har krävts för att genomgå denna organisatoriska förändring och det är mod (både hos ledare och medarbetare) och systematik. Finns det systematik så vet medarbetarna om de har ”vunnit dagen”.

Förändringen har inneburit en förflyttning

- Från kontroll till eget ansvar och tillit
- Från telefontid till total tillgänglighet
- Från fokus på bidragsrätt till självförsörjning
- Från vårdplan till etableringsplan
- Från socialtjänst till effektiv handläggning av försörjningsstöd
- Från väntetid till besök idag och beslut i morgon

Frågor från publiken

Kan de 15 procent som inte har arbetslöshet som ett grundproblem använda det digitala systemet för att söka bistånd?
Det traditionella pappersformatet finns fortfarande kvar och används av ca 25 procent. Dessutom kunde dessa personer få stöd i hur de ansöker digitalt. Föreläsarna vill också poängtera att för personerna i denna grupp finns en mängd insatser som inte är arbetsmarknadsåtgärder. Varken IVO eller Socialstyrelsen, som har varit på besök i kommunen, är oroliga för att dessa människors behov inte skulle tillgodoses.

Hur har personalen ställt sig till dessa förändringar?

Om du är socionom och har gått och utbildat dig i flera år kanske du inte gillar arbetssättet att utreda på 3 minuter. De personer som arbetssättet inte fungerat för har erbjudits andra uppdrag eller bytt arbetsplats inom kommunen. Men personalomsättningen har inte upplevts som ett problem.

Hur stort är försörjningsstödet i Trelleborgs kommun?

3 miljoner i månaden, och då har de inte sänkt det sedan förändringarna infördes.

Föreläsarna välkomnar den som vill veta mer om Trelleborgs arbete att ta kontakt med Cecilia Lejon eller Ola Johnsson.

Text: Victoria Lönnfjord, doktorand i socialt arbete, Karlstads kommun
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Unga som riskerar att hamna i sårbara situationer – vad kan vi göra?

Seminarieledare: Lidija Kolouh-Söderlund, projektledare på Nordens Välfärdscenter (seminarium 22)

Lidija Kolouh-Söderlund från Nordens Välfärdscenter (NVC) har arbetat med svensk ungdomspolitik i 15 år. NVC, som är en institution inom social- och hälsosektor under Nordiska ministerrådet, har som uppgift att utveckla den nordiska välfärdsmodellen.

Lidija berättar att även om de nordiska länderna inte organiserar välfärden på samma sätt, finns det stora likheter länderna emellan. Det är dock skillnaderna som gör att vi kan lära av varandras erfarenheter och implementera lösningar som fungerar i grannländerna. Här blir NVC:s arbete aktuellt. Lidija presenterar sitt projekt Unga i Norden som hon arbetat med sedan januari 2013. Projektet har fokuserat på att sammanställa och ta fram kunskap om arbetet med unga i åldrarna 16–29 år i Norden som har psykisk ohälsa och riskerar att hamna i sårbara situationer.

Ingen homogen grupp

Lidija berättar att de har definierat psykisk ohälsa som allt från att ungdomen själv känner sig deppig till ställda psykiska diagnoser. Hon är tydlig med att påpeka att de ungdomar som upplever psykisk ohälsa inte är en homogen grupp i samhället. Hon säger dock att den självupplevda psykiska ohälsan hos ungdomar går åt fel håll och att ungdomar på grund av psykisk ohälsa riskerar att hamna i sårbara situationer.

Den ökande psykiska ohälsan hos ungdomar är en av de största utmaningarna som Nordens offentliga sjukvård står inför. Det finns ett samband mellan dåliga utbildningsresultat och psykisk ohälsa.

Ungdomarna upplever att de inte får tillräckligt med stöd under sin skolgång och att kraven är för höga, samtidigt blir de ständigt bedömda och upplever därför att de inte räcker till. Ungdomarna upplever också att de behöver prestera och att detta ger dem ångest. Emotionell omsorgsbrist, där ingen ser dessa ungdomar och ger dem stöd påverkar även deras mående liksom mobbning inom skolan och på arbetsplatser.

Pojkar biter i regel ihop och pratar inte om sina känslor utan agerar istället genom att slåss och bråka. Flickorna har istället socialiserats till att prata mer om sina känslor. Forskning visar att det är fler pojkar än flickor som begår självmord.

Lyssna och visa respekt

I intervjuer med ungdomar lyfter de själva fram att stödet de behöver är att bli lyssnade på och behandlade med respekt. Många ungdomar har svårt att orientera sig i vad de beskriver som "välfärdsdjungeln", de vet inte vilka rättigheter de har och vilka krav som de behöver leva upp till. De önskar vägledning för att i framtiden kunna försörja sig själva, många beskriver att de vill ha ett jobb.

Det är därför viktigt att hjälpa ungdomarna att hitta sina styrkor och förmågor. Ungdomarna beskriver en känsla av att inte passa in och vara tillräckligt bra – en känsla som kan vara förödande. De vill tillhöra en grupp som ställer rimliga krav och där personerna i deras omgivning vill deras bästa.

Ensamhet är starkt kopplat till psykisk ohälsa. Ungdomarna beskriver att de inte har några vänner, vilket är en viktig faktor i processen att frigöra sig från sina föräldrar och bli en självständig individ.

Social isolering måste brytas

Ångest och depression gör ofta att dessa ungdomar isolerar sig och kontakten med familj och vänner blir därför lidande. Det blir viktigt att bryta den sociala isoleringen och få ut ungdomarna i samhället.

Samspelet mellan de professionella och ungdomarna är viktigt. Tillitsfulla relationer eller åtminstone en relation som baseras på respekt är nödvändig. Många sårbara ungdomar har negativa upplevelser av det sociala säkerhetssystemet. Att ta dessa upplevelser på allvar är centralt för att skapa förtroende.

Fokus hos professionella måste ligga på att ständigt fråga ungdomar om deras vardagssituation och vad de går igenom. Problemen som ungdomar upplever förändras ständigt och det är viktigt som professionell och medmänniska att vara lyhörd.

Skolan en av flera arenor

Arenorna där ungdomar kan få hjälp måste bli flera och trösklarna för att söka denna hjälp måste bli lägre. Det räcker inte med att erbjuda hjälp och stöd genom skolan eftersom den hjälpen ofta är förknippade med sociala stigman, samtidigt behöver det investeras i fler hälsofrämjande insatser inom skolan.

Ungdomarna behöver även få hjälp med att sortera sina tankar kring sitt mående. Ett förslag som NVC har är att i skolans regim erbjuda lektioner där man pratar om psykisk ohälsa och det är viktigt att en nolltolerans mot mobbning upprätthålls både inom skolan och arbetsplatserna. Ett ytterligare förslag är att bygga ut första linjen, då många barn och ungdomar på landsbygden har i nuläget för långt till närmaste stödfunktion.

Text: Morgan Berg och Erica Didriksson, socionomstudenter, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime

Svenska bostadspolitik – den långa vägen till ingenting

Seminarieledare Jan Jörnmark, författare, docent vid Chalmers och Handelshögskolan vid Göteborgs universitet (seminarium 24)

Jan ger ett historiskt perspektiv på bostadspolitik och bostadsmarknad, vilket han kopplar till hur det ser ut idag. Just nu står vi inför en period med stora förändringar. Något måste göras, inte minst för att lösa situationen för underfinansierade hushåll. Politikerna kommer vara tvungna att hantera dessa frågor och finna vägar framåt i denna problematik.

Ett problem i Sverige är att vi har en ideologi och tro om att det i Sverige är en generell bostadsmarknad, fast i realiteten är marknaden avreglerad på olika sätt. Reformen som införts fram till idag, har inte haft de effekter som var tänkt. Det behövs en översyn av de regleringar som sägs skydda de svagaste.

Stor osäkerhet på bostadsmarknaden

Han lyfter fram att dagens situation har drivit fram en extremt stor osäkerhet på bostadsmarknaden. Det ställer krav på nya finansieringsformer, någon form av definiering av affordable/social housing behöver arbetas fram. Urbaniseringen kommer man inte ifrån – folk vill till städerna och samtidigt ökar segregationen.

En viktig fråga är vad som händer med hyresrätter. Den hyressättning vi har på hyresrätter idag, med bruksvärdehyror, omreglerades på 1970-talet. Bruksvärdet fastställs idag på en hyra på 1 000 kronor per kvadratmeter och år. Jan menar att det inte är möjligt att nyproducera hyreslägenheter till detta pris.

Byggprojekt förväntas bära sina egna kostnader och för att täcka kostnader för nyproduktion hamnar lägsta hyreskostnad på 1 800 kronor per kvadratmeter och år. I Storbritannien och USA finns andra lösningar, exempelvis social housing. Vid större byggprojekt ställs krav på att 10–15 procent av bostäderna på området byggs med en

given prissättning, för att kunna rymma även underfinansierade hushåll. Detta kan vara ett sätt att delvis minska segregationen i bostadsområden.

De som över tid har bott i hyresrätter har inget kapital i bostaden vid flytt, de har bara betalt hyra till skillnad från de som äger sin egen lägenhet och långsiktigt faktiskt kan tjäna pengar på att bo.

En ”positiv bieffekt” av att bostadsmarknaden ser ut som den gör är att de svenska ungdomar, som har möjlighet, lär sig att spara pengar. Annars har de ingen möjlighet att komma in på bostadsmarknaden och kunna köpa sin första bostad.

1942 års hyresreglering

Föreläsningen omfattar en rad intressanta historiska tillbakablickar. Exempelvis infördes 1942 en total hyresreglering i Sverige, vilket är svårt att föreställa sig. Detta ledde till att hyresrätter i centrala delar av storstäderna hade samma hyra som lägenheter på andra orter. Hyrorna frystes sedan till 1942 års nivå, vilket innebar att flyttbestedningen blev 0 procent.

Änkor bodde kvar i stora lägenheter på Östermalm och hyrde ut sina överflödiga rum till studenter. Det fanns även reglering på bostadsrätter, vilket gjorde att föreningarna bestämde ett rättvist pris på bostadsätterna som man inte fick överstiga vid en försäljning. Den enda gång en bostadsrätt kom ut på den öppna marknaden var vid exekutiv auktion. Även pris på villor var reglerat, vilket innebar att priser kunde överklagas. 1968–69 påbörjades en avreglering av bostadsmarknaden inom olika områden, och den har fortsatt fram till idag.

Den som kan bostadsmarknaden, som vill och som har kapital, gör sig stora pengar på bostadsaffärer. Trots det biter sig tanken fast om att vi i Sverige har kvar en generell bostadsmarknad.

Text: Jenny Höglund, doktorand i socialt arbete, Karlstads universitet
Foto: © Mark Harris, Frozentime